

Aanwijzingen voor het feit dat een passende beoordeling vereist is

voor de geplande RWE-kolencentrale in

Eemshaven / Nederland

10 juli 2013

Jens Albrecht

Milieucoördinator (*Umweltbeauftragter*)

Stadt Borkum

Neue Straße 1

D- 26757 Borkum

Telefoon : +49 4922 3030

Fax: +49 4922 303 55 204

www.stadt-borkum.de

jens.albrecht@borkum.de

Bron titelfbeelding links:

Verlening van het predicaat Werelderfgoed
voor de Waddenzee

(NATIONALPARK-WATTENMEER.DE 2010)

Bron titelfbeelding rechts:

Rijkdom aan soorten in de Waddenzee

YOUNG-PANDA.DE (2011)

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Plaats in het onderzoeksgebied	3
3	Foutieve beoordeling van habitattypen (stikstofrapporten)	7
3.1	1130 Estuaria.....	8
3.2	1150* Kustlagunen	16
3.3	1170 Riffen	19
3.4	1330 Atlantische schorren	24
3.5	2120 Witte duinen.....	28
3.6	2130* Grijze duinen met kruidvegetatie	31
3.7	2140* Kustduinen met kraaiheide.....	34
3.8	2150* Kustduinen met struikhei.....	37
3.9	2190 Vochtige duinvalleien.....	41
3.10	3130 Voedselarme tot matig voedselrijke natuurlijke meren en poelen	45
4	Buiten beschouwing gelaten habitattypen (stikstofrapporten)	49
4.1	3150 Van nature voedselrijke stilstaande wateren	50
4.2	3160 Dystrofe natuurlijke poelen en meren.....	52
4.3	3260 Submontane en laaglandrivieren met drijvende vegetaties van waterplanten.....	54
4.4	6230* Soortenrijke heischrale graslanden.....	56
4.5	6410 Soortenrijke graslanden met Molinia	58
4.6	6510 Laaggelegen schraal hooiland	60
4.7	7110* Actief hoogveen	62
4.8	7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is	64
4.9	7140 Overgangs- en trilveen	66
4.10	7150 Slenken in veengronden.....	68
4.11	9110 Beukenbossen van het type Luzulo-Fagetum	70
4.12	9160 Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen	72
4.13	9190 Oude zuurminnende eikenbossen.....	74
4.14	91D0* Veengebossen.....	76
4.15	91E0* Elzenbroekbossen / alluviale bossen met wilgen	78
5	Foutieve beoordeling van soorten (stikstofrapport)	81
5.1	Fint (<i>Alosa fallax</i>)	84
5.2	Rivierprik (<i>Lampetra fluviatilis</i>)	86
5.3	Zeeprik (<i>Petromyzon marinus</i>)	88
5.4	Meervleermuis (<i>Myotis dasycneme</i>).....	90
5.5	Groenknolorchis (<i>Liparis loeselii</i>)	92
5.6	Grote Stern (<i>Sterna sandvicensis</i>)	94
5.7	Visdief (<i>Sterna hirundo</i>)	98
5.8	Goudplevier (<i>Pluvialis apricaria</i>).....	100

5.9	Noordse Stern (<i>Sterna paradisaea</i>).....	102
5.10	Lachstern (<i>Gelochelidon nilotica</i>)	104
5.11	Smient (<i>Anas penelope</i>)	106
5.12	Rotgans (<i>Branta bernicla</i>).....	110
5.13	Roerdomp (<i>Botaurus stellaris</i>).....	112
5.14	Bruine Kiekendief (<i>Circus aeruginosus</i>)	114
5.15	Kluut (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	116
5.16	Bontbekplevier (<i>Charadrius hiaticula</i>)	118
5.17	Zwartkopmeeuw (<i>Larus melanocephalus</i>)	120
5.18	Strandplevier (<i>Charadrius alexandrinus</i>).....	122
5.19	Tapuit (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	124
5.20	Zwarte Stern (<i>Chlidonias niger</i>).....	126
5.21	Blauwborst (<i>Luscinia svecica cyanecula</i>).....	128
5.22	Dwergstern (<i>Sterna albifrons</i>).....	130
6	Niet bekeken soorten (stikstofrapporten)	133
6.1	Atlantische zalm (<i>Salmo salar</i>)	134
6.2	Kleine modderkruiper (<i>Cobitis taenia</i>)	136
6.3	Gevlekte witsnuitlibel (<i>Leucorrhinia pectoralis</i>)	138
6.4	Platte schijfhoren (<i>Anisus vorticulus</i>).....	140
6.5	Kruipend moerasscherm (<i>Apium repens</i>).....	142
6.6	Drijvende waterweegbree (<i>Luronium natans</i>)	144
6.7	Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>).....	146
6.8	Klapekster (<i>Lanius excubitor</i>)	148
6.9	Snor (<i>Locustella luscinioides</i>).....	150
7	Gebruik van ongeschikte waarden in het rapport omtrent luchtverontreinigende stoffen	153
7.1	Ongeschikte waarden initiële verontreiniging	154
7.2	Ongeschikte beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels	156
8	Bewijs van significante beïnvloedingen	161
9	Bronnen	165

1 Inleiding

In april 2013 heeft de provincie Groningen bekendgemaakt dat ze de vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet voor de RWE-kolencentrale in Eemshaven handhaaft. De vergunning is gebaseerd op rapporten van IBL UMWELTPLANUNG GMBH in Oldenburg. De rapporten werden onderworpen aan een grondige controle waarbij bleek dat ze een groot aantal eclatante gebreken bevatten. In de conclusie van de tegenexpertises moet zelfs de verdenking worden geuit dat met de rapporten omtrent de Flora-Fauna-Habitat-voortoets een reguliere passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn bewust dient te worden vermeden.

In de motivering van de provincie Groningen omtrent de handhaving van de vergunning op grond van de Natuurbeschermingswet wordt onvoldoende ingegaan op de aangegeven gebreken. Om deze reden worden voor de rechtsvordering bij de Raad van State in de hoofdstukken 3 tot 6 de gebreken en tegenstrijdigheden in de rapporten van IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) in beknopte vorm blootgelegd.

In het eerste stikstofrapport werd rekening gehouden met het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“, dat zich vanuit Eemshaven ongeveer 80 km ver in de richting van het oosten uitstrekt. Met alle ten zuiden liggende Habitatrichtlijngebieden op het vasteland, die in dezelfde straal liggen qua afstand, werd daarentegen geen rekening gehouden. Hier liggen met name veengebied-habitats die zeer gevoelig voor stikstofdeposities zijn.

In het tweede stikstofrapport werd weliswaar ook met Habitatrichtlijngebieden op het vasteland rekening gehouden, maar er werden nu plotseling habitats uit het onderzoek weggelaten, hoewel er in het eerste stikstofrapport nog rekening mee werd gehouden. Van een willekeurige handelwijze afgezien, is hiervoor geen verklaring, want het zogenoemde „niet-in-betekenende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“] ($> 0,1 \text{ kg N} / \text{ha} \cdot \text{a}$) werd reeds gebruikt in het eerste stikstofrapport (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 22):

„De habitattypen 3130 „Oligotrofe tot mesotrofe stilstaande wateren“, 1110 „Permanent met zeewater van geringe diepte overstroomde zandbanken“, 1170 „Riffen“, en 2150* „Atlantisch vastgelegde ontkalkte duinen“ bevinden zich buiten het onderzoeksgebied. Een verdere beschouwing van deze habitattypen is niet vereist omdat effecten bij een extra depositie onder $0,1 \text{ kg}/(\text{ha} \cdot \text{a})$ kunnen worden uitgesloten.“

In het tweede stikstofrapport staat plotseling (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1: 23 e.v.):

„De habitattypen 1110, 1150*, 1170, 2110, 2120, 2130*, 2140*, 2150*, 2160, 2170, 2180, 2190 en 3130 komen buiten de gebieden voor waar een extra depositie van $\geq 0,1 \text{ kg N}/(\text{ha} \cdot \text{a})$ is te verwachten (...). Omdat de extra depositie gering is, kunnen effecten op deze habitattypen worden uitgesloten (...). Er moet worden geconcludeerd dat aanzienlijke aantastingen van de habitattypen duidelijk kunnen worden uitgesloten, zodat een verder onderzoek niet nodig is.“

In de controle van de beide stikstofrapporten werden in totaal 171 habitat- en soortspecifieke gebreken geïdentificeerd. Erbij komen twee algemene gebreken uit de controle van het rapport over verontreinigende stoffen in de lucht, die door het gebruik van ongeschikte waarden veroorzaakt zijn. Voor betere overzichtelijkheid werden de gebreken van een volgnummer voorzien.

Hierna een overzicht over de diverse hoofdstukken:

Na de inleiding vindt in hoofdstuk 2 een overzicht plaats over wezenlijke kenmerken van het te beoordelen onderzoeksgebied.

In hoofdstuk 3 worden de gebreken van het eerste en tweede stikstofrapport van IBL UMWELT-PLANUNG GMBH in de beoordeling van habitattypen blootgelegd.

In hoofdstuk 4 worden alle habitattypen belicht waarmee in het eerste of tweede stikstofrapport door IBL UMWELTPLANUNG GMBH geen rekening is gehouden.

In hoofdstuk 5 worden de gebreken van de beide stikstofrapporten van IBL UMWELTPLANUNG GMBH met betrekking tot de soorten gecontroleerd.

In hoofdstuk 6 worden alle soorten weergegeven waarmee in beide stikstofrapporten van IBL UMWELT-PLANUNG GMBH geen rekening is gehouden.

In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op het gebruik van ongeschikte initiële belastingswaarden, beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels in het rapport over verontreinigende stoffen in de lucht van IBL UMWELTPLANUNG GMBH.

In hoofdstuk 8 wordt gewezen op punten die moeten worden gecontroleerd om te bewijzen dat ze significant zijn.

Een bewijs van de gebruikte bronnen vindt plaats in hoofdstuk 9.

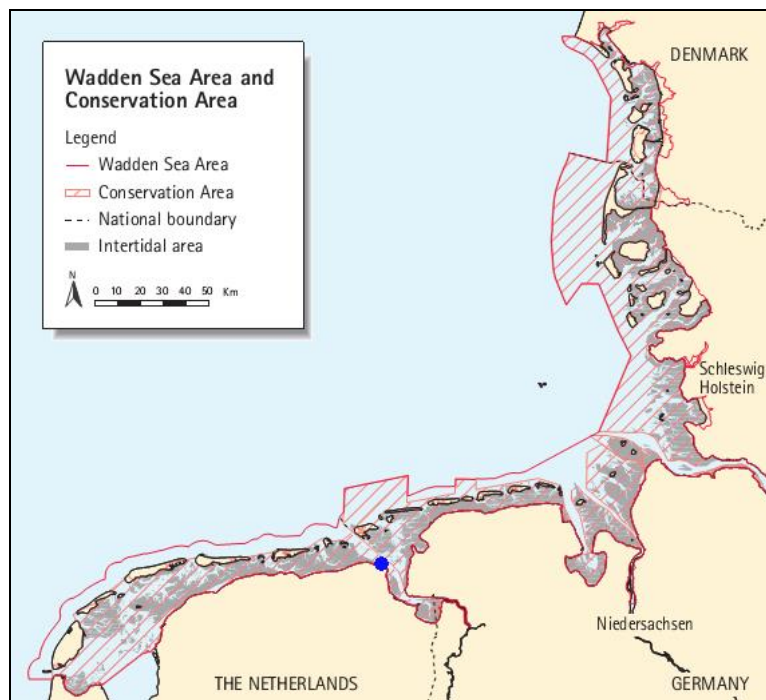
Uit de diverse hoofdstukken blijken duidelijk zichtbare aanwijzingen voor het feit dat een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn vereist is. Er is niet alleen sprake van een bovengemiddeld groot aantal van zeven predicaten van beschermd gebied, die wijzen op het wereldwijde belang van de Waddenzee. Tegelijkertijd kan in totaal (Waddenzee en vasteland) worden gesproken van een zeer groot aantal habitattypen en soorten, die enerzijds meermaals door wetten zijn beschermd, anderzijds reeds een slechte ecologische staat van instandhouding hebben. In een dergelijke combinatie van factoren is een grote noodzaak aanwezig om een diepgaande controle van de te beschermen waarden uit te voeren.

2 Plaats in het onderzoeksgebied

Bij het ecosysteem Waddenzee gaat het niet om een of ander willekeurig beschermd gebied op het vasteland, maar om een samenhangend, zeer sensibel ecosysteem van eminent ecologisch belang. De Verenigde Naties, de Europese Unie en andere internationale instellingen hebben de Waddenzee onderscheiden met hoogwaardige predicaten, meer dan vermoedelijk ieder ander beschermd gebied in Europa (ZWOCH 2011). De Waddenzee heeft zodoende een extreem grote betekenis, ook in de internationale context. Het gebied bezit om deze reden niet minder dan zeven predicaten waaruit verplichtingen voortvloeien:

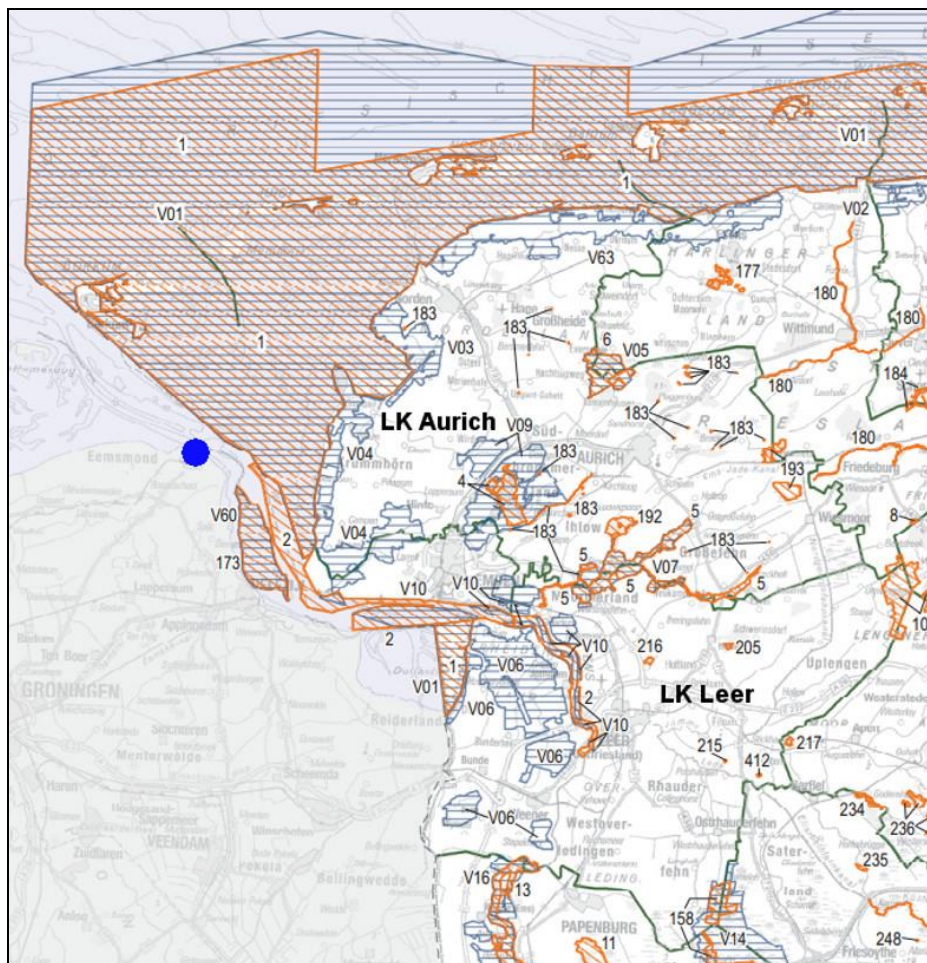
1. Specifiek beschermd Natura 2000-gebied (Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn)
2. Nationaal park
3. Biosfeerreservaat
4. Werelderfgoed
5. Ramsar-verdrag ter bescherming van internationaal belangrijke wetlands
6. Emission Control Area
7. Particularly Sensitive Sea Habitat

De grenzen van de beschermde gebieden blijken aan de hand van Afb. 1. De daarna volgende Afb. geeft een overzicht over de in de naburige districten Leer en Aurich evenals in de stad Emden aanwezige beschermde Natura 2000-gebieden.

Afb. 1: De blauwe punt markeert de nieuwe emissiebron van nutriënten bij de gebiedsgrens van zeven categorieën beschermd gebied. Fotobron veranderd volgens COMMON WADDEN SEA SECRETARIAT (2010).

Bovendien worden door het project ook Habitatrichtlijngebieden op het vasteland getroffen (Afb.). Hieronder vallen met name voor nutriënten gevoelige veengebied-habitats.

Afb. 2: Overzicht van de Habitatrichtlijngebieden en vogelreservaten die gelegen zijn in de districten (Landkreise) Leer en Aurich evenals in de stad Emden (veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2008). De blauwe punt markeert de locatie Eemshaven.

Rookgassen worden op grote hoogte via schoorstenen of koeltorens afgevoerd. Hier bestaat het maximum van de immissie niet er vlakbij, maar op enkele kilometers afstand (SCHILLING zonder jaar). Bij voorbeeld zetten STOCK et al. (1996: 113) uiteen dat situaties van zuidelijke wind tot versterkte deposities van nutriënten in de Waddenzee van Schleswig-Holstein leiden, die hun oorsprong in Hamburg en Bremen hebben. De navolgende Tab. 1 toont de afstanden tussen geselecteerde plaatsen in de Waddenzee van Schleswig-Holstein en de steden Bremen en Hamburg. Met betrekking tot de vaststellingen van STOCK et al. (1996: 113) wordt duidelijk dat luchtverontreinigende stoffen ook nog vele kilometers van de plaats van emissie verwijderd inwerken op te beschermen waarden.

Tab. 1: Afstanden tussen Bremen en Hamburg tot plaatsen in de Waddenzee van Schleswig-Holstein. De afstanden in kilometers hemelsbreed werden grofweg online met maps.google.de gemeten.

Ort	Entfernung zu Bremen	Entfernung zu Hamburg
Büsum	rund 120 km	rund 100 km
St. Peter-Ording	rund 140 km	rund 120 km
Nebel auf Amrum	rund 180 km	rund 160 km

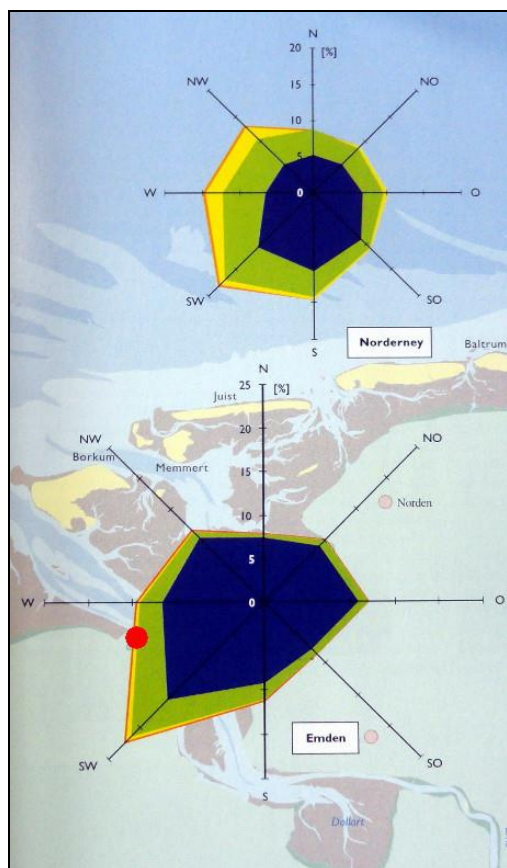
Tab. 2

Ort	Entfernung zu Eemshaven
Borkum	rund 15 km
Juist	rund 25 km
Norderney	rund 40 km
Baltrum	rund 50 km
Langeoog	rund 55 km
Spiekeroog	rund 70 km
Wangerooge	rund 80 km
Leer	rund 50 km
Emden	rund 25 km
Aurich	rund 45 km
Norden	rund 30 km

In vergelijking met Tab. 1 wordt bij Tab. 2 duidelijk dat de Duitse kustplaatsen van de districten Leer en Aurich evenals de stad Emden rechtstreeks worden getroffen door emissies van een kolencentrale in Eemshaven. De afstanden werden grofweg online met maps.google.de gemeten en tonen de afstanden tussen Eemshaven en de Duitse plaatsen in kilometers hemelsbreed.

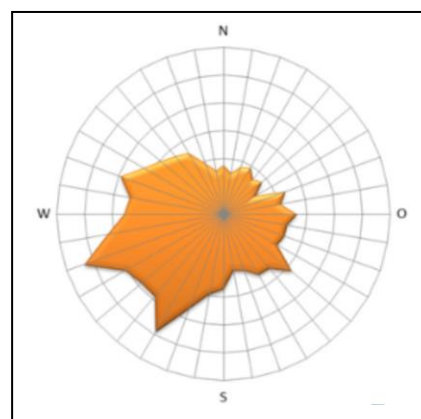
Het is op grond van de meestal heersende westenwind (Afb. 3 en

Afb. 4) te zien dat de emissies die van de kolencentrale Eemshaven (rode punt) uitgaan, overwegend te beschermen waarden in de districten Leer en Aurich evenals van de stad Emden rechtstreeks nadelig zullen beïnvloeden (BAUER 1999: 20). Niet bij voorbeeld de Nederlandse eilanden, maar de Duitse kustplaatsen op de eilanden en op het vasteland evenals de zich daar bevindende beschermde gebieden en te beschermen waarden zijn prioritair getroffen. Om deze reden lijkt de eis gerechtvaardigd om achteraf uitgebreid rekening te houden met de Duitse buurgemeenten en districten evenals met de bevoegde instanties op het betreffende vakgebied.

Afb. 3

De Afb. 3 hiernaast toont de door de stations Norderney en Emden geregistreerde gemiddelde jaarlijkse verdelingen van de windrichting. De windroos van het Duitse meteorologisch instituut, DWD (Afb. 4, uit MILLAT 2013: 9) onderstreept dit. Deze toont de verdelingen van de windrichting in het jaar 2005.

Afb. 4

KIF (2008: 41) schrijft: „In de passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn van een project komt het erop aan dat de extra belasting het „point of No return“ niet overschrijdt“.

Voor een dergelijk „omslagpunt“ staat men in het Heemsestuarium, dat zich door plaatsgevonden uitbreidingsmaatregelen in een zeer slechte ecologische toestand bevindt. Op de conferentie voor „Natuurlijke regeneratie van Europese estuaria: mogelijkheden, plannings en realisering“ („Repatriëring Europeaniseer Estuaria: Möglichkeiten, Planungen und Umsetzung“) op 22 februari 2013 in Leer werd gewaarschuwd voor de „systeemverandering“ die door verdere uitbreidingsmaatregelen kan plaatsvinden. Bij tijd en wijle kan van zuurstofarme gebieden in het Eems-estuarium worden gesproken waarin het leven is verdwenen. In een dergelijke situatie zijn extra stikstofdeposities die tot verdere processen van zuurstofverarming zouden leiden, onaanvaardbaar.

De Noordzee werd geïdentificeerd als de regio in het noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan die het meeste is getroffen door eutrofiëring. Er zijn regionale verschillen in de mate van eutrofiëring, waarbij de zuidelijke Waddenzee over het algemeen sterker is getroffen door eutrofiëring. Zowel het verslag over de toestand van de Waddenzee als ook het actuele OSPAR-verslag over de toestand benadrukken dat eutrofiëring een van de grootste problemen van de Duitse Noordzee is. Het Eems-estuarium behoort tot de gebieden die de hoogste percentages stikstofdepositie ondervinden.

De Waddenzee dient op grond van de bijzondere specificaties en werkzame processen van zijn ecosysteem als uiterst gevoelig voor deposities van nutriënten en schadelijke stoffen te worden beoordeeld.

Van de 35 habitattypen die aanwezig zijn in de districten Leer en Aurich evenals de stad Emden, vertonen er wat Duitsland betreft 24 een onvoldoende-slechte staat van instandhouding (69 %), wat Nedersaksen betreft zijn er dit 20 (57 %).

3 Foutieve beoordeling van habitattypen (stikstofrapporten)

Er werden habitattypen in ogenschouw genomen die de volgende eigenschappen vertonen:

- Zich bevindend in de aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden.
- Volgens de „Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ (NIEDER-SÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) een aanwijzing voor gevoeligheid voor nutriënten bevattend en/of volgens von Drachenfels (2012) minstens met „gemiddelde tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten“ geclassificeerd.
- Met een onvoldoende of slechte staat van instandhouding (C) beoordeeld.

In ieder subhoofdstuk vindt een korte beschrijving plaats waarom de habitattypen bescherming verdienen, een opsomming van relevante bedreigende factoren en een compact overzicht over de aanwezige gebreken in de stikstofrapporten. In aansluiting daarop worden de gebreken afzonderlijk belicht.

3.1 1130 Estuaria

Bij estuaria gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDER-SÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Belangrijkste bedreigende factoren voor de staat van instandhouding zijn o.a. de vaargeulverdiepingen, deposities van verontreinigende stoffen, nutriënten en warmte. Tijdens de zomermaanden komt het tot fasen met uitgesproken zuurstoftekorten en daarmee significante effecten op de visfauna. Zeer sterke zuurstoftekorten treden sinds de jaren '90 op aan de Unterems („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDER-SÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 29 e.v.) een zee- en estuariumbiotop die gevoelig is voor overmatige deposities van nutriënten inclusief overige brakke wateren in het kustgebied.

Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
1	(2011: 21): habitatype komt slechts buiten het onderzoeksgebied voor.	De nabijheid tot Eemshaven is rechtstreeks aanwezig.
2	(2011: 24) resp. (2012-1: 25, 30, 33): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 30 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 29 e.v.): Categorie "M"= voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop voor Nedersaksen.
3	(2011: 21) resp. (2012-1: 23, 28, 32): vermelding van verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestanden zijn afkomstig uit de jaren 1991 resp. 1999 en zijn verouderd. Beperking: Ondanks het gebruik van oude gegevens was er voor het habitatrichtlijngebied "Unterems und Außenems" (2012-1: 28) een juiste beoordeling met "C". Echter, de daaruit te trekken conclusie ontbreekt.
4	(2011: 24) resp. (2012-1: 26, 30, 33): verkeerde conclusies van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel vanwege de slechte staat van instandhouding niet onderkend
5	(2011: 4) resp. (2012-1: 14): verkeerde waarden initiële verontreiniging	Waarden initiële belasting voor limnische wateren op het vasteland kunnen niet worden geprojecteerd op mariene habitattypen.
6	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

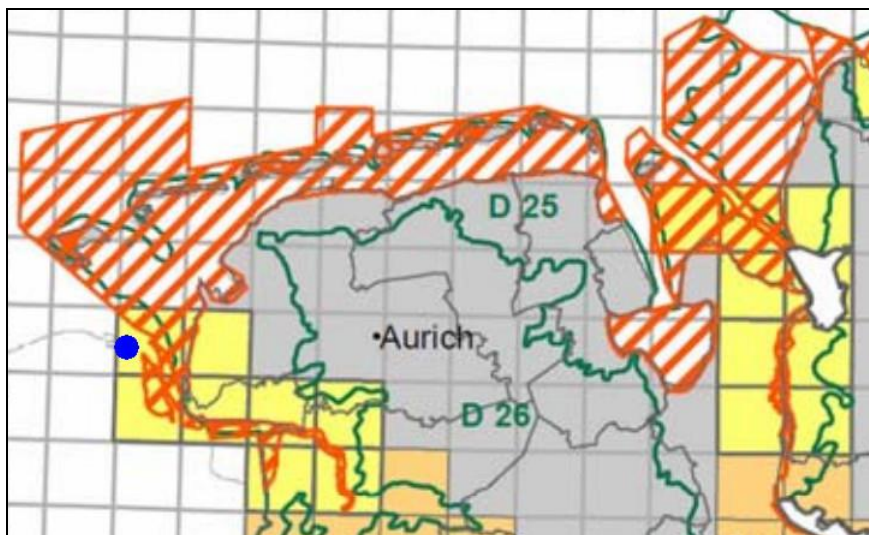
Niet begrijpelijk is de voetnoot 3 dat het habitatype volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt (Afb. 5).

Tabelle 5-2: Empfindlichkeit gegenüber Stickstoffeinträgen und Erhaltungszustand der wertgebenden Lebensraumtypen des FFH-Gebietes „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“					
FFH-Code	Name	Erhaltungszustand	Empfindlichkeit / CL (kg/(ha*a))	Fläche (ha)	Anteil am Gesamtgebiet (%)
Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer					
1110 ₃	Sandbänke mit nur schwacher ständiger Überspülung durch Meerwasser	A	>34 ₁	40.500	14,62
1130₃	Ästuarien	A	30-40 ₂	2.400	0,87
1140 ₃	Vegetationsfreie Schlick-, Sand- und	A	30-40	124.500	47,48
Erläuterung: * prioritärer Lebensraumtyp Erhaltungszustand: A = sehr gut, B = gut, C = mittel bis schlecht 3 LRT kommt nur außerhalb des Untersuchungsgebietes vor Quelle: Angaben zum Erhaltungszustand und zum Flächenanteil aus dem Standarddatenbogen CL: 1 van Dobben & van Hinsberg (2008), 2 KfiL (2008)					
Stand: 20.10.2011				Seite 21 von 36	

Afb. 5: De voetnoot volgens IBL Umweltplanung GmbH (2011: 21) is niet begrijpelijk.

Later in het rapport en ook in het tweede stikstofrapport van IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype geclassificeerd als door het project getroffen.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) rechtstreeks aanwezig (Afb. 6).

Afb. 6: Grootste concentraties van het habitatype 1130 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De navolgende kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads-waarden (CL-waarden) gelden ook voor alle andere bekeken habitattypen in het voorliggende document.

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte CL-waarden zijn gebaseerd op een kwalificatievoorstel uit Groot-Brittannië, dat aan KIFL (2008: 14) werd ontleend. Hier staat geschreven: „In Groot-Brittannië werd een kwalificatievoorstel uitgewerkt dat in wezen is gebaseerd op inschatting door een expert (...). De volgende kwalificaties zijn waarschijnlijk in Duitsland bij benadering toe te passen (...).“

Dat dit vermoeden niet noodzakelijkerwijs juist is, kan met een voorbeeld duidelijk worden gemaakt. KIFL (2008: 16) schrijft: „Als zonder twijfel niet gevoelig voor N-eutrofiëring worden in Groot-Brittannië de volgende habitattypen gekwalificeerd: mariene habitattypen (1110, 1160, 1170)“. De NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2011-4: 7) geeft echter in zijn Uitvoeringsinstructies voor het habitatype 1170 riffen aan: „De hoofdzakelijke bedreigingen van de riffen zijn depositie van nutriënten en verontreinigende stoffen (...).“

Het hoofd van het Kieler Institut für Landschaftsökologie, Dr. Ulrich Mierwald, bevestigde telefonisch dat aan specifiek voor Nedersaksen opgestelde waarden van recentere datum de voorkeur dient te worden gegeven boven de waarden uit Groot-Brittannië van eerdere datum (MIERWALD, mondeling 2013). Zodoende wijst het instituut van de gebruikte bron (KIFL 2008) zelf op de niet adequate toepassing ervan in het huidige geval.

De ertegenover gezette CL-waarden volgens VON DRACHENFELS (2012) zijn gebaseerd op het actuele werk van de contactpersoon voor Habitatrictlijngebieden en habitattypen volgens de Habitatrictlijn, die sinds 1984 bij de Fachbehörde für Naturschutz (NLWKN) van Nedersaksen werkt. In het werk van januari 2012 werden de biotooptypen in Nedersaksen voor de eerste maal met betrekking tot hun gevoeligheid voor deposities van nutriënten (met name stikstof) geclassificeerd. Op grond van de omstandigheden dat het werk volgens VON DRACHENFELS (2012) niet alleen van recentere datum is, maar zijn focus speciaal op Nedersaksen heeft gericht, dienen de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte CL-waarden volgens KIFL (2008) ondergeschikt te worden gemaakt aan de CL-waarden van het werk volgens VON DRACHENFELS (2012).

De tegenstrijdigheid voor Critical Loads bij het habitatype 1130 is als volgt weer te geven:

De globale beoordeling met de categorie „M“ volgens VON DRACHENFELS (2012: 29 e.v.) is te wijten aan de complexe combinatie van werkzame factoren in de Waddenzee. De ecosysteem-omstandigheden in de Waddenzee laten geen beoordeling in een gewichtsklassebereik „x-y kg N / ha*a“ toe, zoals het op het vasteland mogelijk is.

- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21): 30-40 kg N / ha*a.
- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 25, 30, 33): minimum CL-waarde van 30 kg N / ha*a voor de Habitatrictlijngebieden „Niedersächsisches Wattenmeer“, „Unterems und Außenems“ en „Hund und Paapsand“.

- VON DRACHENFELS (2012: 29 e.v.): categorie „M“ = voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop (geen gegevens over Critical Loads mogelijk).

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 24) resp. (2012: 25, 30, 33) gebruikte minimum CL-waarde is voor het habitatype 1130 niet toepasbaar. De teststap 1 is zodoende onderhevig aan een gebrek. De conclusie dat teststap 2 niet vereist is, is zodoende onderhevig aan een gebrek.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelden de staat van instandhouding van het habitatype 1130 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „A = zeer goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd (Afb. 7).

Lebensraumtypen nach Anhang I der FFH-Richtlinie:

Code FFH	Code - Biotoptyp	Name	Fläche (ha)	Fläche-%	Rep.	rel.-Grö. N	rel.-Grö. L	rel.-Grö. D	Erh.-Zust.	Ges.-W. N	Ges.-W. L	Ges.-W. D	Jahr
1110		Sandbänke mit nur schwacher ständiger Überspülung durch Meerwasser	40.500,0000	14,62	A	5	5	3	A	A	A	A	2000
1130		Ästuarien	2.400,0000	0,87	A	4	3	1	A	A	A	A	1991
1140		Vegetationsfreies Schlick-, Sand- und Mischwatt	131.500,0000	47,48	A	5	5	4	A	A	A	A	1991

Afb. 7: Het door IBL Umweltplanung GmbH (2011: 21) gebruikte gegevensbestand is verouderd.

In zijn tweede stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) ook nog andere Habitatrichtlijngebieden bekeken („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1).

- pagina 28 van het rapport: verouderd gegevensbestand uit het jaar 1999, beoordeling in het Habitatrichtlijngebied „Unterems und Außenems“ met „C = onvoldoende tot slecht“.
- pagina 32 van het rapport: verouderd gegevensbestand uit het jaar 1999, beoordeling in het Habitatrichtlijngebied „Hund und Paapsand“ met „B = goed“.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 1130 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 8).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen	
Aktuelle Fläche	g	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s		
Struktur gesamt	s	s		
Zukunftsaussichten	s	s		
Gesamtbewertung	s	s		
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 8: De staat van instandhouding voor het habitatype 1130 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

De telkens gebruikte staat van instandhouding is zodoende onderhevig aan een belangrijk gebrek, dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs terug op KIFL (2008: 19):

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de getroffen soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrictlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen luchtverontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrictlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Tot de belangrijkste actuele oorzaken voor bedreiging van het habitatype 1130 behoren volgens de Uitvoeringsinstructies ook deposities van nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-3: 10). Aanvullend en nuttig voor het ophelderen van de vraagstelling zijn bovendien de volgende bijdragen:

- De overbelasting van kustwateren en het ontstaan van levensbedreigende zones in de zeeën vormen bekende problemen, die zijn terug te voeren op te hoge stikstofdeposities (UMWELTBUNDESAMT zonder jaar -2: 3).
- UMWELTBUNDESAMT (zonder jaar -2: 16): „De atmosferische stikstofdeposities moeten daarom zo ver naar beneden worden gebracht dat de biologische diversiteit een kans om te overleven heeft.“
- UMWELTBUNDESAMT (2011-1): „Ondanks de deels aanzienlijk verminderde deposities van nutriënten in de Deutsche Bucht kan met betrekking tot de

ecologische effecten ervan nog geen signaal 'veilig' worden gegeven. De inspanningen voor reducering dienen te worden voortgezet en vooral met het oog op stikstof te worden versterkt.“

- De Noordzee werd geïdentificeerd als de regio in het noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan die het meeste door eutrofiëring is getroffen; de Waddenzee werd als een probleemgebied met betrekking tot eutrofiëring geclassificeerd (UMWELTBUNDESAMT 2011-1).
- COMMON WADDEN SEA SECRETARIAT (2010: 39): „However, the target of a Wadden Sea without eutrophication problems has not been reached yet. Therefore it is recommended that policies to reduce nutrient input are continued.“
- De stikstofdeposities laten in alle stroomgebieden van rivieren een sterke afname zien na 1985, met uitzondering echter van Eider, Eems en Donau met relatief constante stikstofdeposities (UMWELTBUNDESAMT 2010-2).
- Het stroomgebiedsdistrict „Eems“ met zijn deelstroomgebieden Eems-Dollard-estuarium, Untere Ems en Nedereems zijn in hun volledige areaal geclassificeerd als gebieden die gevoelig zijn voor nutriënten en kwetsbaar zijn en er werd vastgesteld dat o.a. deposities van nutriënten duidelijke effecten hebben op de chemische en ecologische toestand van de oppervlaktewaterlichamen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2005: 104).
- De oppervlaktewaterlichamen van het stroomgebiedsdistrict „Eems“ zullen de doelstellingen van de Kaderrichtlijn water uiterlijk in het jaar 2015 niet bereiken (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2005: 12).
- De ecologische toestand van de kust- en overgangswateren in de Waddenzee is overeenkomstig Europese Kaderrichtlijn water als matig tot onbevredigend beoordeeld. Ze moeten door geschikte maatregelen worden verbeterd (UMWELTBUNDESAMT 2010-1: 106).

Het kan op grond van de genoemde punten in duidelijke mate worden vastgesteld:

- De staat van instandhouding van het habitatype 1130 werd met „C = onvoldoende tot slecht“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten.
- Er moet diensgevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrictlijn worden uitgevoerd.

Desondanks komt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 26, 30, 33) in het resultaat van het vooronderzoek bij alle drie bekeken Habitatrictlijnggebieden tot de globale conclusie:

„Een intensieve gebiedsspecifieke beschouwing is niet vereist, maatregelen tot beperking van de schade zijn niet vereist.“

De conclusie van de adviseurs is zodoende onderhevig aan een gebrek.

e) Gebrek: initiële belastingswaarden

Bij de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) gebruikte initiële belastingswaarden voor het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ moet nagevraagd worden. De adviseurs schrijven: „De initiële belasting van stikstof bedraagt in dit beschermde gebied

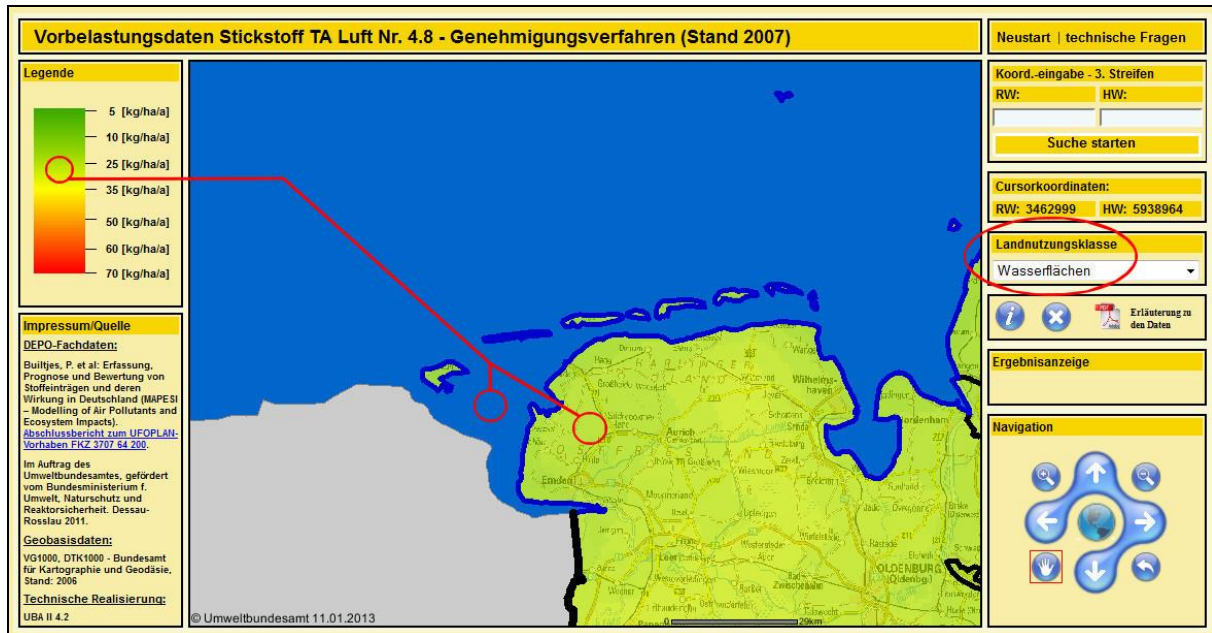
- voor de grondgebruiksklasse „hooiland en weiland“ gemiddeld ca. 20 kg/(ha*a),
- voor „duinen en rotsachtige stukken grond“ ca. 18 kg/(ha*a) en
- voor „wateroppervlakken“ ca. 18 kg/(ha*a) (...).“

In het actuele werk „Classificaties van de biotooptypen in Nedersaksen“ volgens VON DRACHENFELS (2012: 6) wordt erop gewezen dat lage waarden voornamelijk in het oosten van Nedersaksen optreden, terwijl in het westen hoge waarden overheersen. Hoewel over een gebied in noordwest-Duitsland wordt gesproken, liggen de door de adviseurs gebruikte waarden slechts 2 kg boven de laagste in Nedersaksen voorkomende waarden. Zowel VON DRACHENFELS als IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikten GIS.UBA.DE (2013-1) als database (Afb. 9 en Afb. 10).

Tab. 4: UBA: Vorbelastungsdaten Stickstoff in Niedersachsen (N kg/ha*a, Stand 2007)			
	vorherrschende Werte (niedrige v.a. im Osten, hohe im Westen)	niedrigste Werte (v.a. Ostheide, Wendland)	höchste Werte (Raum Vechta)
Wasserflächen	16-28	14	42
Dünen, Felsfluren	16-26	14	38
Wiesen, Weiden	18-33	16	47
seminatürliche Biotope	18-33	16	55
Laubwald	23-38	20	63
Nadelwald	23-40	21	68

Afb. 9: De gegevens omtrent de initiële belasting voor stikstof in Nedersaksen volgens VON DRACHENFELS (2012).

Bovendien dient met name bij de initiële belastingswaarden van de grondgebruiksklasse „wateroppervlakken“ te worden nagevraagd. IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 4) resp. (2012-1: 14) gebruikte als kennisbasis initiële belastingswaarden voor de grondgebruiksklasse „wateroppervlakken“ volgens GIS.UBA.DE (2013-1). Deze waarden gelden voor wateroppervlakken op het vasteland, maar niet voor zee- en estuariumhabitats. In de Waddenzee dient van een fungeren als put te worden gesproken, hier komen alle nutriënten en luchtverontreinigende stoffen terecht die door de grote rivieren worden aangevoerd. Door GIS.UBA.DE (2013-1) wordt deze initiële belasting voor het gebied van de Waddenzee buiten beschouwing gelaten. De gebruikte initiële belastingswaarden zijn daarom voor de beoordeling in het gebied van de Waddenzee onbruikbaar (Afb. 10). De beoordeling is zodoende onderhevig aan een gebrek.

Afb. 10: De legenda heeft een kleurverloop van groen via geel-oranje naar rood. Voor de gebieden van de Waddenzee en de Noordzee zijn er geen initiële belastingswaarden. Daarom komt de kleurstelling voor dit gebied niet overeen met de legenda, maar is blauw gehouden (veranderd volgens GIS.UBA.DE (2013-1)).

ALTENHOFEN (2013, per e-mail) bevestigt de uitspraak dat het bovengemiddeld grote internationale belang van de Waddenzee dwingend vereist dat rekening wordt gehouden met de buitengewoon complexe werkzame factoren van het ecosysteem evenals dat zijn uiterst sensibele bestand aan natuur specifiek wordt beoordeeld. Het hoofd (*Leiterin*) van het NLWKN-bijkantoor Meppen dat verantwoordelijk is voor het riviergebiedsmanagement van de Eems in het kader van de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn water, bevestigt dat waarden uit het zoetwatergebied niet toepasbaar zijn op het mariene gebied. Ze vult aan dat dit nog meer geldt voor het projecteren van waarden uit het terrestrische gebied op het mariene gebied.

3.2 1150* Kustlagunen

Bij kustlagunen gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 31) een voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop inclusief overige brakke wateren in het kustgebied.

Overzicht van gebreken

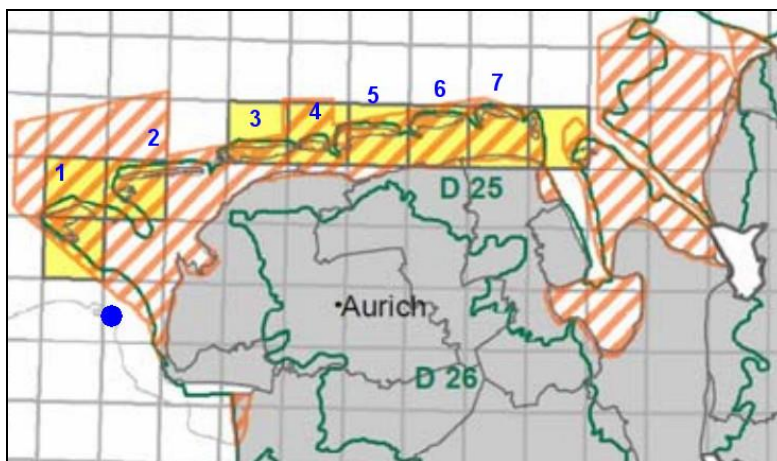
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
7	(2011: 21): habitatype komt in het onderzoeksgebied voor (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekenende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Willekeurige handelwijze te zien. De nabijheid tot Eemshaven is rechtstreeks aanwezig.
8	(2011: 24): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 30 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 31): Categorie "M" = voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop voor Nedersaksen.
9	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2000 en is verouderd. Beperking: het gebrek bestaat bij toepassing van de totale Duitse beoordeling, niet van de Nedersaksische beoordeling.
10	(2011: 24): foutieve waarde initiële verontreiniging	Waarden initiële verontreiniging voor limnische wateren op het vasteland kunnen niet worden geprojecteerd op mariene habitattypen.
11	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook door stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype niet aangeduid met de voetnoot 3, die ernaar zou hebben verwezen dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport daarentegen werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van het „niet-in-betekenende-mate-criterium“ („Abschneidekriterium“) uit het onderzoek geëlimineerd. Hier moet voor de eerste maal de verdenking van de willekeurige beoordeling in het subhoofdstuk „Verspreiding“ worden geuit.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) aanwezig (Afb. 11). Het meest nabije getroffen gebied ligt op (1) Borkum op 20 km afstand. Er volgen de eilanden (2) Juist op 25 km, (3) Norderney op 35 km, (4) Baltrum op 45 km, (5) Langeoog op 50 km, (6) Spiekeroog op 65 km en (7) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 11: Grootste concentraties van het habitatype 1150 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria gemaakte kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21): 30-40 kg N / ha*a.
- Volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 1150 plotseling niet meer meegenomen met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet hoger dan 0,1 kg N / ha*a is. Met exact deze motivering elimineert IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 22) reeds in zijn eerste stikstofrapport de habitattypen 1110, 1170, 2150 en 3130, terwijl ze het habitatype 1150 niet met deze motivering elimineerden en het aan de teststappen 1 en 2 onderwierpen. Hier ontstaat voor de eerste maal de verdenking van een willekeurige handelwijze in het subhoofdstuk „Critical Loads“.
- VON DRACHENFELS (2012: 31): categorie „M“ = voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop (geen gegevens over Critical Loads mogelijk).

Voor de teststap 1 met betrekking tot de grondgebruiksklasse „wateroppervlakken“ (hieronder valt ook het habitatype 1150) bekijkt IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 24) de deelgebieden Borkum, Memmert, Juist, Norderney en Baltrum. Hoewel Afb. 11 het bewijs voor de aanwezigheid van het habitatype 1150 in alle deelgebieden levert, voeren de adviseurs slechts een controle uit voor de deelgebieden Borkum en Memmert. De eilanden Juist, Norderney en Baltrum hadden ook moeten worden gecontroleerd. Op deze plaats dient daarom van een gebrek te worden gesproken.

De door IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 24) gebruikte minimum CL-waarde is voor het habitatype 1150 niet toepasbaar. De teststap 1 is zodoende onderhevig aan een gebrek. De conclusie dat teststap 2 niet is vereist, is zodoende onderhevig aan een gebrek.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordelen de staat van instandhouding van het habitatype 1150 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer met „B = goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2000 en is verouderd. Op deze plaats dient daarom van een gebrek te worden gesproken.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 1150 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „slecht“, voor Nedersaksen met „gunstig“ beoordeeld (Afb. 12).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen	
Aktuelle Fläche	x	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	g		
Struktur gesamt	s	g		
Zukunftsaussichten	s	g		
Gesambewertung	s	g		
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 12: De staat van instandhouding voor het habitatype 1150 is op Duitsland betrokken slecht, op Nedersaksen betrokken gunstig.

d) Gebrek: initiële belastingswaarden

Er dient op deze plaats dezelfde kritiek naar voren te worden gebracht zoals tevoren reeds gebeurd voor het habitatype 1130. IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 24) gebruikt initiële belastingswaarden voor limnische wateren op het vasteland. De gebruikte initiële belastingswaarden zijn daarom voor de beoordeling in het gebied van de Waddenzee onbruikbaar. De beoordeling is zodoende onderhevig aan een gebrek.

3.3 1170 Riffen

Bij riffen gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

De hoofdzakelijke bedreigingen de riffen zijn deposities van nutriënten en verontreinigende stoffen („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 29) een voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop inclusief overige brakke wateren in het kustgebied.

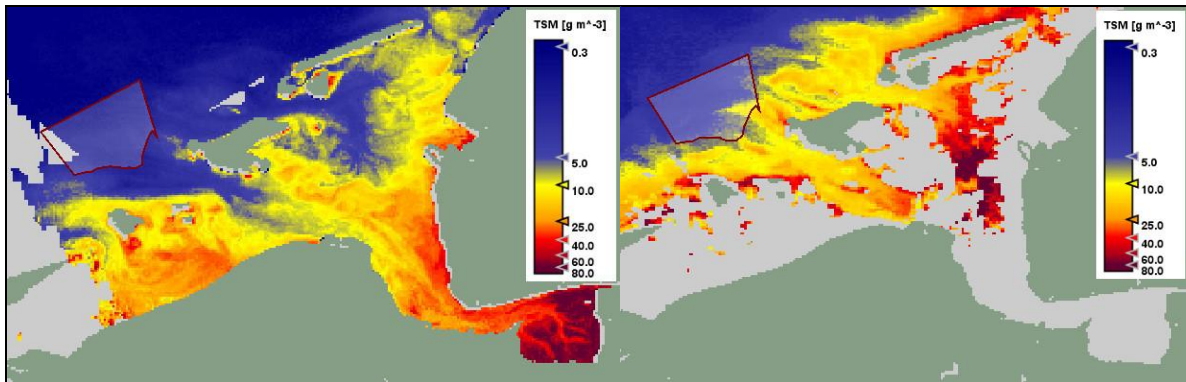
Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
12	(2011: 21): habitatype komt slechts buiten het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekennende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Aan de hand van satellietfoto's is aangetoond dat het habitatype getroffen is vanwege de getijdenstromingen.
13	(2011: 21): habitatype is ongevoelig voor nutriënten. Verklaring is gebaseerd op ongeschikte aanwijzingen uit Groot-Brittannië.	von Drachenfels (2012: 29): categorie „M“ = voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop. Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz (2011-4: 7): "de voornaamste bedreigingen van de riffen zijn depositie van nutriënten en verontreinigende stoffen (...)".
14	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van een verouderde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2000 en is verouderd. Beperking: Ondanks het gebruik van oude gegevens was er een juiste beoordeling met "C". Echter, de hieruit te trekken conclusie ontbreekt.
15	(2011: 22) resp. (2012-1: 23 e.v.): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel wordt vanwege een slechte staat van instandhouding niet onderkend
16	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) wijst er met de voetnoot 3 op dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) werd dit habitatype door middel van het „niet-in-betekenende-mate-criterium“ („*Abschneidekriterium*“) uit het onderzoek geëlimineerd. De adviseurs zijn vergeten om rekening te houden met de invloed van eb en vloed en behandelen voor hun emissieprognose de Waddenzee alsof het om een onbeweeglijk landoppervlak zou gaan. Op satellietbeelden is echter duidelijk te zien dat deposities bij opkomend tij het Eems-estuarium worden binnengeduwd, terwijl ze bij afgaand tij naar de Waddenzee en de Noordzee eruit worden getrokken en tot voor de eilanden worden getransporteerd (Afb. 13). Bij eb is zodoende aantoonbaar ook het gebied Borkum Riffgrund (trapeziumvormige omtrek in de afbeeldingen links boven) met het habitatype 1170 door stikstofdeposities van het project getroffen. Bij de opnamen gaat het om MERIS © ESA satellietgegevens in een ruimtelijke resolutie van 300 m.

Afb. 13, Links: opname bij hoog water op 03-06-2004. Rechts: opname bij laag water op 29-03-2004. Het kleurenpalet toont het aandeel zwevende stof in het zeewater in milligram per liter (STELZER, per e-mail 2013).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) schrijft in zijn eerste stikstofrapport foutief dat het habitatype 1170 ongevoelig is voor nutriënten (Afb. 14).

Tabelle 5-2: Empfindlichkeit gegenüber Stickstoffeinträgen und Erhaltungszustand der wertgebenden Lebensraumtypen des FFH-Gebietes „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“

FFH-Code	Name	Erhaltungszustand	Empfindlichkeit / CL (kg/(ha*a))	Fläche (ha)	Anteil am Gesamtgebiet (%)
Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer					
1110 ₃	Sandbänke mit nur schwacher ständiger Überspülung durch Meerwasser	A	>34 ₁	40.500	14,62
1130 ₃	Ästuarien	A	30-40 ₂	2.400	0,87
1140	Vegetationsfreies Schlick-, Sand- und Mischwatt	A	30-40 ₂	131.500	47,48
1150*	Lagunen des Küstenraumes (Sandseen)	B	30-40 ₂	5	<0,01
1160 ₃	Flache große Meeresarme und –buchten (Flachwasserzonen und Seegraswiesen)	B	>34 ₁	81.000	29,25
1170 ₃	Riffe	C	unempfindlich	1.300	0,47
1310	Pioniervegetation mit Salicornia und anderen einjährigen Arten auf Schlamm und Sand (Quellerwatt)	A	30-40 ₂	3.200	1,16
1320	Schlickersbestände (Spartinion)	B	30-40 ₂	120	0,04

Afb. 14: De afbeelding toont Tabel 5-2 uit het stikstofrapport van oktober 2011 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 21). Hier werd het habitatype 1170 als ongevoelig voor nutriënten geclassificeerd.

De NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2011-4: 7) geeft echter in zijn Uitvoeringsinstructies voor riffen aan: „De hoofdzakelijke bedreigingen van de riffen zijn deposities van nutriënten en verontreinigende stoffen (...)“. Zie Afb. 15.

Tab. 5: Gefährdungsfaktoren für den Erhaltungszustand von Riffen
http://www.bfn.de/0316_tvp1170.html

Aktuelle Gefährdungen	Bewertung
Nähr- und Schadstoffeintrag	+++
Fischerei (Grundschieppnetz)	+
Baggergutverklappungen	+
Wasserbauliche Maßnahmen	+

+++ = großflächig ++ = häufig + = zumindest in Einzelfällen relevant

Afb. 15: De afbeelding toont de in de Uitvoeringsinstructies afgebeelde Tabel 5 en wijst duidelijk op de bedreiging van het habitatype 1170 door nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-4: 7).

VON DRACHENFELS (2012: 29) plaatst het habitatype 1170 riffen in de categorie „M“ = voor overmatige deposities van nutriënten gevoelige zee- en estuariumbiotop (geen gegevens over Critical Loads mogelijk).

c) Gebrek: staat van instandhouding

Ondanks het gebruikte oude gegevensbestand uit het jaar 2000 (volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1) beoordeelt IBL Umweltplanung GmbH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) de staat van instandhouding op juiste wijze met „C = onvoldoende tot slecht“ (Afb. 16). Ze trekken echter in aansluiting daarop geen conclusie, hoewel ze zelf een belangrijke aanwijzing geven, wat in een dergelijk geval dient te worden gedaan.

LRTs / Arten	Nordsee
Überspülte Sandbänke	Unbekannt
Ästuarien	Ungünstig-schlecht
Vegetationsfreies Schlick-, Sand- und Mischwatt	Günstig
Lagunen (Strandseen)	Ungünstig-schlecht
Flache große Meeres- arme und -buchten	Unbekannt
Riffe	Ungünstig-unzureichend
Kegelrobbe	Ungünstig-unzureichend
Schweinswal	Ungünstig-unzureichend
Seehund	Günstig

Afb. 16: De staat van instandhouding voor het habitatype 1170 werd op Duitsland betrokken met 'onvoldoende' beoordeeld op basis van de periode 2001–2006 (UMWELTBUNDESAMT 2010-1: 108).

De uiteenzettingen hadden diensgevolge moeten luiden:

- De staat van instandhouding van het habitatype 1170 werd met „C = onvoldoende“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten (zie uiteenzettingen onder punt c).
- Er moet diensgevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn worden uitgevoerd.

De adviseurs verzwijgen deze feiten. Op deze plaats dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ voor de tweede maal niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs op KIFL (2008: 19) terug:

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrichtlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen luchtverontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Dientengevolge dient op de onder punt b genoemde uiteenzettingen te worden teruggekomen. De NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2011-4: 7) geeft in zijn Uitvoeringsinstructies voor riffen aan: „De voornaamste bedreigingen van de riffen zijn deposities van nutriënten en verontreinigende stoffen (...)“. Afb. 15 verduidelijkt dit eveneens zeer aanschouwelijk.

3.4 1330 Atlantische schorren

Bij Atlantische schorren gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

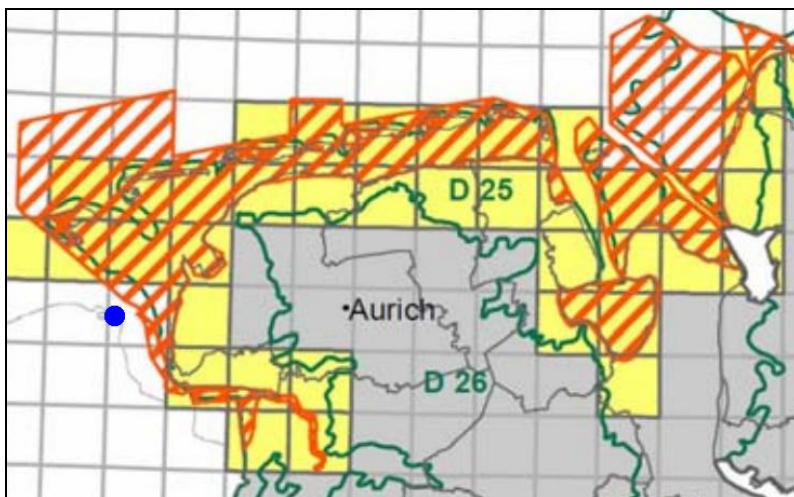
Tot de voornaamste bedreigende factoren behoren o.a. overmatige deposities van nutriënten evenals de accumulatie van verontreinigende stoffen („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige of gemiddelde tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 31 e.v.).

Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
17	(2011: 22) resp. (2012-1: 25, 30): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 30 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 31 e.v.): minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a voor Nedersaksen.
18	(2011: 23) resp. (2012-1: 25, 30): verkeerde conclusies van het vooronderzoek.	Overschrijding van de irrelevantiedrempel niet onderkend.
19	(2011: 21) resp. (2012-1: 23, 28): vermelding van verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestanden zijn afkomstig uit 1991 resp. 1999 en zijn verouderd. De staat van instandhouding is onvoldoende
20	(2011: 23) resp. (2012-1: 25 f., 30): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel vanwege een onvoldoende staat van instandhouding niet onderkend.
21	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Verspreiding

Het habitatype 1330 werd door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) in ogenschouw genomen, zodat op deze plaats niet van een gebrek kan worden gesproken. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) rechtstreeks aanwezig (Afb. 17).

Afb. 17: Grootste concentraties van het habitatype 1330 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Gewijzigd naar NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Tegenstrijdigheid: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21): 30-40 kg N / ha*a.
- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 25, 30): minimum CL-waarde van 30 kg N / ha*a voor de Habitatrichtlijngebieden „Niedersächsisches Wattenmeer“ en „Unterems und Außenems“.
- VON DRACHENFELS (2012: 31 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „gemiddelde tot grote gevoeligheid“ (CL 15-20/25 kg N / ha*a) aanwezig zijn.

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) resp. (2012-1: 25, 30) gebruikte minimum CL-waarde komt overeen met een kwalificatievoorstel uit Groot-Brittannië en dient te worden achtergesteld bij de speciaal voor Nedersaksen opgestelde waarde volgens VON DRACHENFELS (2012: 31 e.v.). Er dient daarom een minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a te worden gebruikt. De totale belasting in alle deelgebieden (Dollard, Rysum, Leybucht, Norden/Dornum, Borkum, Memmert, Juist, Norderney en Baltrum) ligt volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) resp. (2012-1: 25, 30) boven de minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a. De teststap 1 of de totale belasting boven de minimum CL-waarde ligt, is zodoende onderhevig aan een gebrek. De conclusie dat teststap 2 niet vereist is, is zodoende onderhevig aan een gebrek.

De teststap 2 houdt nu de vraag in of de extra belasting overeenkomt met meer dan 3 % van de minimum CL-waarde. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) schommelen de extra belastingen al naargelang deelgebied tussen 0,1 en 0,39 kg N / ha*a. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 25, 30) worden plotseling niet meer de deelgebieden Dollard, Borkum, Memmert, Juist, Norderney en Baltrum bekeken. Voor de in het tweede stikstofrapport nog bekeken deelgebieden Leybucht, Norden/Dornum en Rysum geeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 25, 30) nu echter een extra belasting van 0,63 kg N / ha*a voor het Habitatrictlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ en 0,61 kg N / ha*a voor het Habitatrictlijngebied „Unterems und Außenems“ aan. Beide waarden liggen boven 3 % van de minimum CL-waarde van 0,45 kg N / ha*a. De irrelevantiedrempel is daarmee overschreden.

De vaak herhaalde en globaliserend gebruikte conclusie van de adviseurs „Negatieve effecten door stikstofdeposities kunnen worden uitgesloten “ is daarom niet te handhaven. Er dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelden de staat van instandhouding van het habitatype 1330 in het Habitatrictlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „A = zeer goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrictlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd.

In zijn tweede stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) ook nog andere Habitatrictlijngebieden bekeken („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrictlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1).

- Pagina 28 van het rapport: verouderd gegevensbestand uit het jaar 1999, beoordeling in het Habitatrictlijngebied „Unterems und Außenems“ met „B = goed“.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 1330 volgens het verslag conform de Habitatrictlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 18).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region				
	D	NI	D	NI			
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen				
Aktuelle Fläche	g	g					
Strukturen und Funktionen (in FFH)	u	g					
Struktur gesamt	u	g					
Zukunftsansichten	u	u					
Gesamtbewertung	u	u					
x	= unbekannt	g	= günstig	u	= unzureichend	s	= schlecht

Afb. 18: De staat van instandhouding voor het habitatype 1330 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken onvoldoende.

Het toepassen van de gebruikte staat van instandhouding is zodoende onderhevig aan een gebrek. Hieruit volgt ook dat de adviseurs nog een fout begaan. De uiteenzettingen hadden op grond van de onvoldoende staat van instandhouding moeten luiden:

- De staat van instandhouding van het habitatype 1330 werd met „C = onvoldoende“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten (zie uiteenzettingen onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“).
- Er moet diensgevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn worden uitgevoerd.

De adviseurs verzwijgen deze feiten. Op deze plaats dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ voor de derde maal niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs op KIFL (2008: 19) terug:

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrichtlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen verontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Dientengevolge dient op de onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“ genoemde uiteenzettingen te worden teruggekomen. De NIEDERSÄCHSISCHE LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) geeft in zijn Uitvoeringsinstructies voor Atlantische schorren aan dat overmatige deposities van nutriënten tot de voornaamste bedreigende factoren behoren.

3.5 2120 Witte duinen

Bij witte duinen gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 33) al naargelang verschijningsvorm matige of gemiddelde tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

Overzicht van gebreken

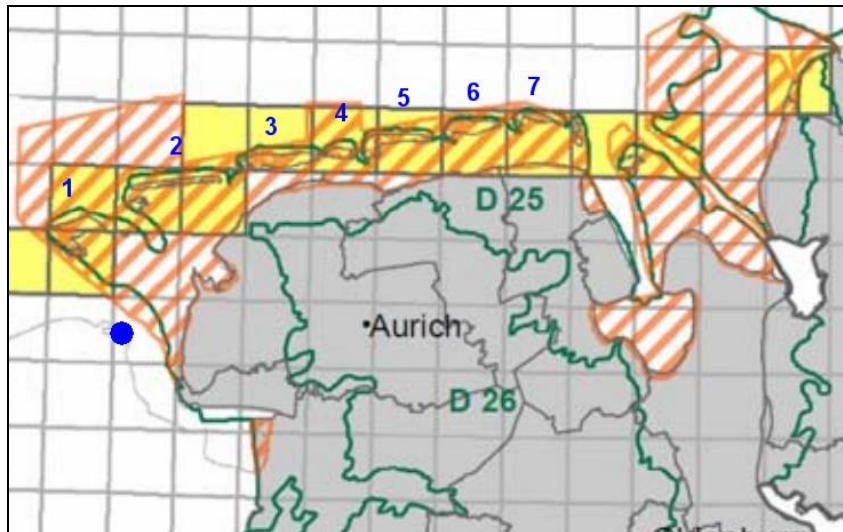
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
22	(2011: 21): habitatype komt in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Willekeurige handelwijze te zien. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
23	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van een verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd. Beperking: Het gebrek bestaat bij toepassing van de totale Duitse beoordeling, niet van de Nedersaksische beoordeling.
24	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype niet met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar zou hebben verwezen dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport daarentegen werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van het „niet-in-betekenende-mate-criterium“ („*Abschneidekriterium*“) uit het onderzoek geëlimineerd. Hier moet voor de tweede maal de verdenking van de willekeurige beoordeling in het subhoofdstuk „Verspreiding“ worden geuit.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) aanwezig (Afb. 19). Het meest nabije getroffen gebied ligt op (1) Borkum op 17,5 km afstand. Er volgen de eilanden (2) Juist op 25 km, (3) Norderney op 35 km, (4) Baltrum op 45 km, (5) Langeoog op 50 km, (6) Spiekeroog op 65 km en (7) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 19: Grootste concentraties van het habitatype 2120 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Critical Loads

De door IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 23) gebruikte minimum CL-waarde ligt 5 kg onder de minimum CL-waarde volgens VON DRACHENFELS (2012: 33), zodat zich hier geen tegenstrijdigheid voordoet.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 2120 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „A = zeer goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd. Op deze plaats dient daarom van een gebrek te worden gesproken.

Beperking: Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 2120 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „onvoldoende“, voor Nedersaksen met „gunstig“ beoordeeld (Afb. 20). Het gebrek treedt daarom slechts bij het beschouwen van heel Duitsland naar voren.

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen	
Aktuelle Fläche	g	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	g	g		
Struktur gesamt	g	g		
Zukunftsaussichten	u	g		
Gesamtbewertung	u	g		
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 20: De staat van instandhouding voor het habitatype 2120 is op Duitsland betrokken onvoldoende, op Nedersaksen betrokken gunstig.

3.6 2130* Grijze duinen met kruidvegetatie

Bij grijze duinen gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bovendien gaat het bij grijze duinen om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de voornaamste bedreigende factoren behoort de eutrofiëring (o.a. door deposities uit de lucht) („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige, gemiddeld tot grote, grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 33 e.v.).

Overzicht van gebreken

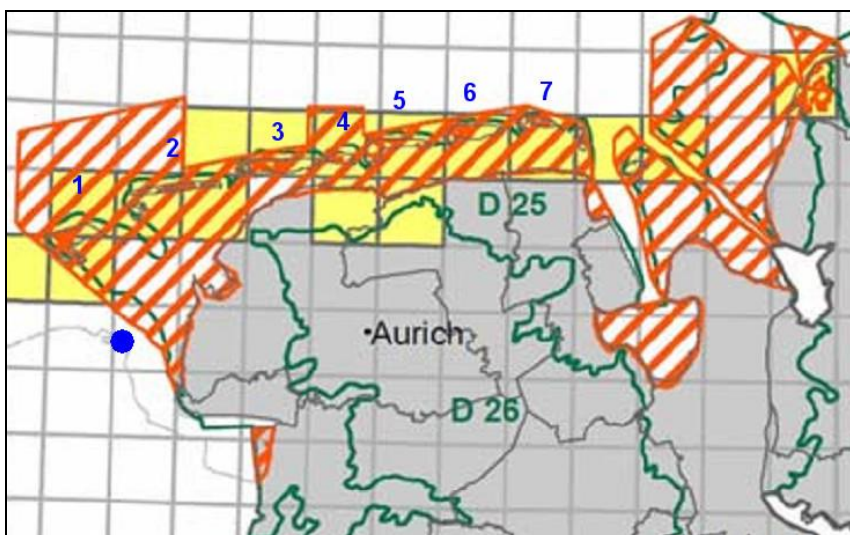
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
25	(2011: 21): habitatype komt in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekennende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Willekeurige handelwijze te zien. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
26	(2011: 23): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 10 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 33 e.v.): minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a voor Nedersaksen.
27	(2011: 23 e.v.): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Overschrijding van de irrelevantiedrempel wordt niet onderkend.
28	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype niet met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar zou hebben verwezen dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport daarentegen werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van het “niet-in-betekenende-mate-criterium” („Abschneidekriterium“) uit het onderzoek geëlimineerd. Hier moet voor de derde maal de verdenking van de willekeurige beoordeling in het subhoofdstuk „Verspreiding“ worden geuit.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) aanwezig (Afb. 21). Het meest nabije getroffen gebied ligt op (1) Borkum op 17,5 km afstand. Er volgen de eilanden (2) Juist op 25 km, (3) Norderney op 35 km, (4) Baltrum op 45 km, (5) Langeoog op 50 km, (6) Spiekeroog op 65 km en (7) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 21: Grootste concentraties van het habitatype 2130 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21): 10-20 kg N / ha*a.
- Volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 2130 plotseling niet meer bekeken met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt. Met exact deze motivering elimineerde IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 22) reeds in zijn eerste stikstofrapport de habitattypen 1110, 1170, 2150 en 3130, terwijl ze het habitatype 2130 niet met deze motivering elimineerden en het aan de teststappen 1 en 2 onderwierpen. Hier ontstaat voor de tweede maal de verdenking van een willekeurige handelwijze in het subhoofdstuk „Critical Loads“.
- VON DRACHENFELS (2012: 33 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ (CL 5-10 kg N / ha*a) aanwezig zijn.

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) gebruikte minimum CL-waarde komt overeen met een kwalificatievoorstel uit Groot-Brittannië en dient te worden achtergesteld bij de speciaal voor Nedersaksen opgestelde waarde volgens VON DRACHENFELS (2012: 33 e.v.). Er dient daarom een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a te worden gebruikt. De totale belasting in de deelgebieden Norden/Dornum, Borkum, Memmert, Juist, Norderney en Baltrum ligt volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) boven de minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a. De teststap 1 is echter niet onderhevig aan een gebrek, omdat de adviseurs toch op juiste wijze hebben beslist dat teststap 2 dient te worden uitgevoerd. De teststap 2 houdt nu de vraag in of de extra belasting overeenkomt met meer dan 3 % van de minimum CL-waarde. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) schommelen de extra belastingen al naargelang deelgebied tussen 0,1 en 0,27 kg N / ha*a. De waarden voor de deelgebieden Norden/Dornum en Juist liggen boven 3 % van de minimum CL-waarde van 0,15 kg N / ha*a. De irrelevantiedrempel is daarmee voor de tweede maal overschreden. De vaak herhaalde en globaliserend gebruikte conclusie van de adviseurs „Negatieve effecten door stikstofdeposities kunnen worden uitgesloten“ is daarom niet te handhaven. Er dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken.

c) Staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 2130 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „B = goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd. Omdat echter ook de beoordeling van 2007 tot geen ander resultaat kwam, is een gebrek op deze plaats niet vast te stellen.

Volgens Niedersächsischer Landesbetrieb für Wasserwirtschaft, Küsten- und Naturschutz (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 2130 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „gunstig“ beoordeeld (Afb. 22).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen	
Aktuelle Fläche	g	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	g	g		
Struktur gesamt	g	g		
Zukunftsaussichten	g	g		
Gesamtbewertung	g	g		
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht -				

Afb. 22: De staat van instandhouding voor het habitatype 2130 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken gunstig.

3.7 **2140* Kustduinen met kraaiheide**

Bij kustduinen met kraaiheide gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

In vele gebieden schrijdt de successie voort, met name aan de rand van de bebouwde kom komt het deels tot ruderalisering door deposities van nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm gemiddeld tot grote of grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 33 e.v.).

Overzicht van gebreken

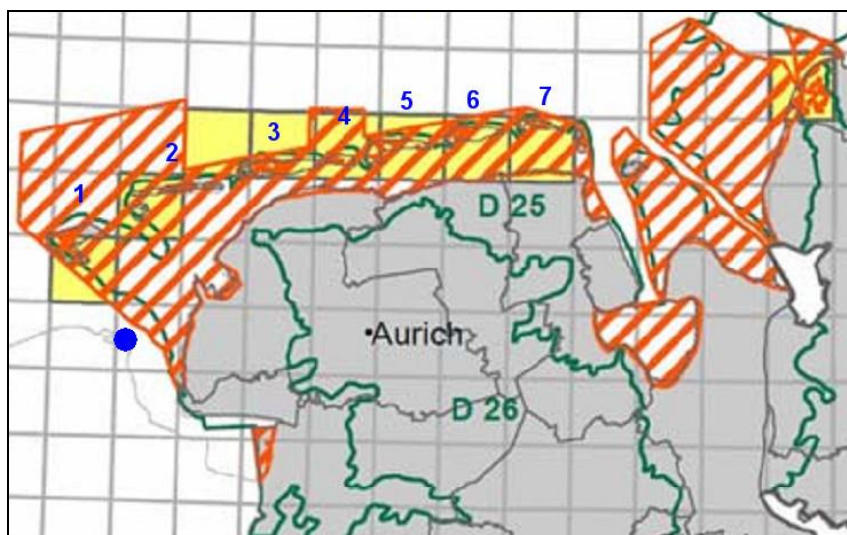
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
29	(2011: 21): habitatype komt in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekennende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Willekeurige handelwijze te zien. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
30	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype niet met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar verwezen zou hebben dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport daarentegen werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van het „niet-in-betekenende-mate-criterium“ („*Abschneidekriterium*“) uit het onderzoek geëlimineerd. Hier moet voor de vierde maal de verdenking van de willekeurige beoordeling in het subhoofdstuk „Verspreiding“ worden geuit.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) aanwezig (Afb. 23). Het meest nabije getroffen gebied ligt op (1) Borkum op 17,5 km afstand. Er volgen de eilanden (2) Juist op 25 km, (3) Norderney op 35 km, (4) Baltrum op 45 km, (5) Langeoog op 50 km, (6) Spiekeroog op 65 km en (7) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 23: Grootste concentraties van het habitatype 2140 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATUR-SCHUTZ (2012-2).

b) Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 21): 10-20 kg N / ha*a.
- Volgens IBL UMWELTPANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 2140 plotseling niet meer bekeken met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt. Met exact deze motivering elimineerde IBL UMWELTPANUNG GMBH (2011: 22) reeds in zijn eerste stikstofrapport de habitattypen 1110, 1170, 2150 en 3130, terwijl ze het habitatype 2140 niet met deze motivering elimineerden en het aan de teststappen 1 en 2 onderwierpen. Hier ontstaat voor de derde maal de verdenking van een willekeurige handelwijze in het subhoofdstuk „Critical Loads“.
- VON DRACHENFELS (2012: 33 e.v.): al naargelang verschijningsvorm „grote gevoeligheid“ (CL 8-15, 10-15, 10-20 kg N / ha*a).

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) gebruikte minimum CL-waarde komt overeen met een kwalificatievoorstel uit Groot-Brittannië en dient te worden achtergesteld bij de speciaal voor Nedersaksen opgestelde waarde volgens von DRACHENFELS (2012: 33 e.v.). Er dient daarom een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a te worden gebruikt. De totale belasting in de deelgebieden Borkum, Juist, Norderney en Baltrum ligt volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) boven de minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a. De teststap 1 is echter niet onderhevig aan een gebrek, omdat de adviseurs toch op juiste wijze hebben beslist dat teststap 2 dient te worden uitgevoerd.

De teststap 2 houdt nu de vraag in of de extra belasting overeenkomt met meer dan 3 % van de minimum CL-waarde. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) schommelen de extra belastingen al naargelang deelgebied tussen 0,1 en 0,16 kg N / ha*a. De waarden voor de deelgebieden liggen niet boven 3 % van de minimum CL-waarde van 0,24 kg N / ha*a. Een gebrek is daarom op deze plaats niet vast te stellen.

c) Staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 2140 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „A = zeer goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd. Omdat echter ook de beoordeling van 2007 tot geen ander resultaat kwam, is een gebrek op deze plaats niet vast te stellen.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 2140 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „gunstig“ beoordeeld (Afb. 24).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen	
Aktuelle Fläche	g	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	g	g		
Struktur gesamt	g	g		
Zukunftsaussichten	g	g		
Gesamtbewertung	g	g		
x	= unbekannt	g = günstig	u = unzureichend	s = schlecht

Afb. 24: De staat van instandhouding voor het habitatype 2140 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken gunstig.

3.8 2150* Kustduinen met struikhei

Bij kustduinen met struikhei gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bovendien gaat het bij kustduinen met struikhei om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de voornaamste bedreigende factoren behoren o.a. de voortschrijdende successie evenals deposities van nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 33) grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

Overzicht van gebreken

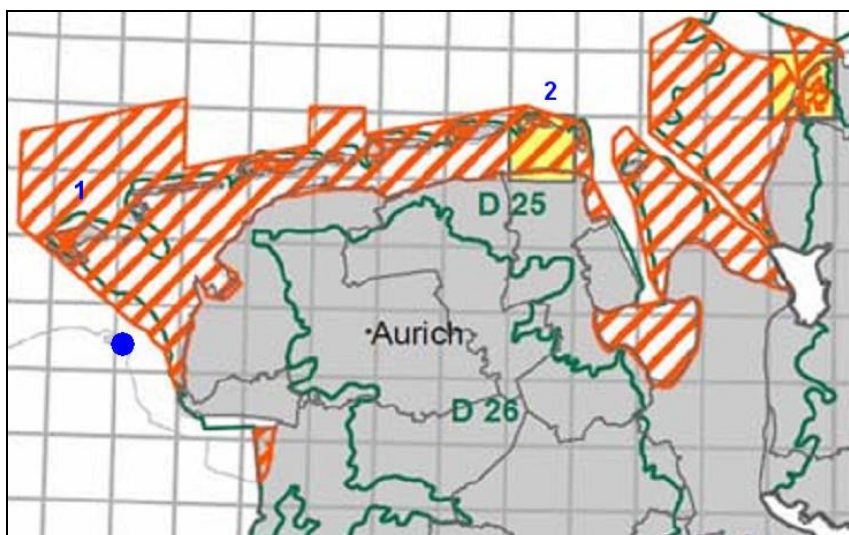
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
31	(2011: 21): habitatype komt niet in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
32	(2011: 23): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 10 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 33): minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a voor Nedersaksen.
33	(2011: 22) resp. (2012-1: 23 e.v.): conclusie van het vooronderzoek kan niet worden gecontroleerd.	De adviseurs voerden geen diepgaand onderzoek uit omdat ze het habitatype in beide stikstofrapporten als "buiten het onderzoeksgebied" classificeerden.
34	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van een verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2004 en is verouderd. De staat van instandhouding is onvoldoende.
35	(2011: 22) resp. (2012-1: 23 e.v.): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel wordt vanwege een onvoldoende staat van instandhouding niet onderkend.
36	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar verwijst dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van het “niet-in-betekenende-mate-criterium” („Abschneidekriterium“) uit het onderzoek geëlimineerd.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) blijkbaar niet aanwezig (Afb. 25). De in de Uitvoeringsinstructies weergegeven afbeeldingen geven echter altijd slechts de grootste concentraties weer. Kustduinen met struikhei komen aantoonbaar ook in het gebied met tertiaire duinen van de Greune Stee op Borkum voor. Het meest nabije getroffen gebied ligt daarom niet pas op (2) Wangerooge op 75 km afstand, maar reeds op (1) Borkum op 17,5 km afstand.

Afb. 25: Grootste concentraties van het habitatype 2150 in Nedersaksen (gele markering). De rood gearceerde markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL Umweltplanung GmbH (2011: 21): 10-20 kg N / ha*a. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) wordt het habitatype 2150 buiten beschouwing gelaten met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt.
- Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 2150 buiten beschouwing gelaten met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt.
- VON DRACHENFELS (2012: 33): „grote gevoeligheid“ (CL 8-15, 10-15, 10-20 kg N / ha*a).

Omdat de adviseurs het diepgaandere onderzoek in hun beide stikstofrapporten door middel van het „niet-in-betekende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“] hebben voorkomen, kunnen op deze plaats geen verdere uitspraken worden gedaan. Dit vormt een gebrek.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 2150 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „B = goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2004 en is verouderd.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 2150 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „slecht“, voor Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 26).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)			
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region
	D	NI	D NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	Angaben entfallen
Aktuelle Fläche	x	g	
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	g	
Struktur gesamt	s	g	
Zukunftsaussichten	u	u	
Gesamtbewertung	s	u	
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht			

Afb. 26: De staat van instandhouding voor het habitatype 2150 is op Duitsland betrokken slecht, op Nedersaksen betrokken onvoldoende.

Het toepassen van de gebruikte staat van instandhouding is zodoende onderhevig aan een gebrek. Hieruit volgt ook dat de adviseurs nog een andere fout begaan. De uiteenzettingen hadden op grond van de onvoldoende staat van instandhouding moeten luiden:

- De staat van instandhouding van het habitatype 2150 werd met „C = onvoldoende“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten (zie uiteenzettingen onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“).
- Er moet diensgevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn worden uitgevoerd.

De adviseurs verzwijgen deze feiten. Op deze plaats dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ voor de vierde maal niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs op KIFL (2008: 19) terug:

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de betrokken soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrichtlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen verontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Dientengevolge dient te worden teruggekomen op de uiteenzettingen die worden genoemd onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“. De NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) geeft in zijn Uitvoeringsinstructies voor kustduinen met struikheide aan dat verruiging en deposities van nutriënten tot de voornaamste bedreigende factoren behoren.

3.9 2190 Vochtige duinvalleien

Bij vochtige duinvalleien gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met de hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de voornaamste bedreigende factoren behoren o.a. de voortschrijdende successie evenals deposities van nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm matige, gemiddeld tot grote, grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 34).

Overzicht van gebreken

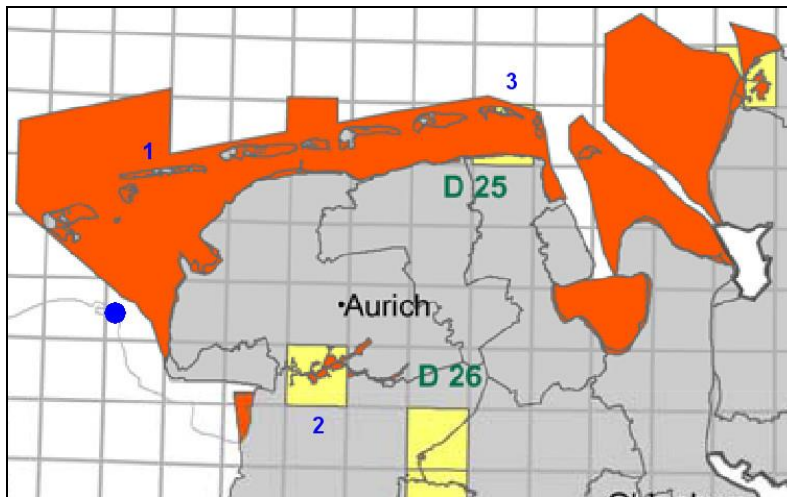
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
37	(2011: 21): habitatype komt in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	Willekeurige handelwijze te zien. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
38	(2011: 23): ongeschikte minimum CL-waarde uit Groot-Brittannië van 10 kg N / ha*a.	von Drachenfels (2012: 34): minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a voor Nedersaksen.
39	(2011: 26): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Overschrijding van de irrelevantiedrempel wordt niet onderkend.
40	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van een verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd. De staat van instandhouding is onvoldoende.
41	(2011: 26) resp. (2012-1: 23 e.v.): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel wordt vanwege een onvoldoende staat van instandhouding niet onderkend.
42	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype niet met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar verwezen zou hebben dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport daarentegen werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van „niet-in-betekenende-mate-criterium“ [„Abschneide-kriterium“] uit het onderzoek geëlimineerd. Hier moet voor de vijfde maal de verdenking van de willekeurige beoordeling in het subhoofdstuk „Verspreiding“ worden geuit.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) aanwezig (Afb. 27). Het meest nabije getroffen gebied ligt op (1) Borkum op 17,5 km afstand. Er volgen de eilanden (2) Juist op 25 km, (3) Norderney op 35 km, (4) Baltrum op 45 km, (5) Langeoog op 50 km, (6) Spiekeroog op 65 km en (7) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 27: Grootste concentraties van het habitatype 2190 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL Umweltplanung GmbH (2011: 21): 10-25 kg N / ha*a.
- Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 2190 plotseling niet meer meegenomen met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet hoger dan 0,1 kg N / ha*a is. Met exact deze motivering elimineerde IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) reeds in zijn eerste stikstofrapport de habitattypen 1110, 1170, 2150 en 3130, terwijl ze het habitatype 2190 niet met deze motivering elimineerden en het aan de teststappen 1 en 2 onderwierpen. Hier ontstaat voor de vierde maal de verdenking van een willekeurige handelwijze in het subhoofdstuk „Critical Loads“.
- VON DRACHENFELS (2012: 34): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ (CL 5-10 kg N / ha*a) aanwezig zijn.

De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) gebruikte minimum CL-waarde komt overeen met een kwalificatievoorstel uit Groot-Brittannië en dient te worden achtergesteld bij de speciaal voor Nedersaksen opgestelde waarde volgens VON DRACHENFELS (2012: 34). Er dient daarom een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a te worden gebruikt. De totale belasting in alle deelgebieden (Dollard, Rysum, Norden/Dornum, Borkum, Memmert, Juist, Norderney en Baltrum) ligt volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) boven de minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a. De teststap 1 is echter niet onderhevig aan een gebrek, omdat de adviseurs toch op juiste wijze hebben beslist dat teststap 2 dient te worden uitgevoerd.

De teststap 2 houdt nu de vraag in of de extra belasting overeenkomt met meer dan 3 % van de minimum CL-waarde. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 23) schommelen de extra belastingen al naargelang deelgebied tussen 0,1 en 0,39 kg N / ha*a. De extra belastingswaarden voor de deelgebieden Rysum, Norden/Dornum en Juist liggen boven 3 % van de minimum CL-waarde van 0,15 kg N / ha*a. De irrelevantiedrempel is daarmee voor de derde maal overschreden.

De vaak herhaalde en globaliserend gebruikte conclusie van de adviseurs „Negatieve effecten door stikstofdeposities kunnen worden uitgesloten“ is daarom niet te handhaven. Er dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 2190 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „B = goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1991 en is verouderd.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 2190 Vochtige duinvalleien volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 28).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g		
Aktuelle Fläche	g	g		
Strukturen und Funktionen (in FFH)	u	u		
Struktur gesamt	u	u		
Zukunftsaussichten	u	u		
Gesamtbewertung	u	u		
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 28: De staat van instandhouding voor het habitatype 2190 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken onvoldoende.

Het toepassen van de gebruikte staat van instandhouding is zodoende onderhevig aan een gebrek. Hieruit volgt ook dat de adviseurs nog een fout begaan. De uiteenzettingen hadden op grond van de onvoldoende staat van instandhouding moeten luiden:

- De staat van instandhouding van het habitatype 2190 werd met „C = onvoldoende“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten (zie uiteenzettingen onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“).
- Er moet diengevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn worden uitgevoerd.

De adviseurs verzwijgen deze feiten. Op deze plaats dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken, dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ voor de vijfde maal niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs op KIFL (2008: 19) terug:

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de getroffen soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrichtlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen verontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak om op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Dientengevolge dient te worden teruggekomen op de uiteenzettingen die worden genoemd onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“. De NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) geeft in zijn Uitvoeringsinstructies voor Vochtige duinvalleien aan dat successie en deposities van nutriënten tot de voornaamste bedreigende factoren behoren.

3.10 3130 Voedselarme tot matig voedselrijke natuurlijke meren en poelen

Bij voedselarme tot matig voedselrijke natuurlijke meren en poelen gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met de hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voornaamste bedreigende oorzaak is de voortschrijdende eutrofiëring van de meren en poelen door deposities van nutriënten. In basenarme wateren zorgt de voortschrijdende verzuring ook als gevolg van depositie van zuur uit de lucht deels voor het verdwijnen van de karakteristieke vegetatie („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm gemiddeld tot grote, grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van nutriënten-deposities (VON DRACHENFELS 2012: 40 e.v.).

Overzicht van gebreken

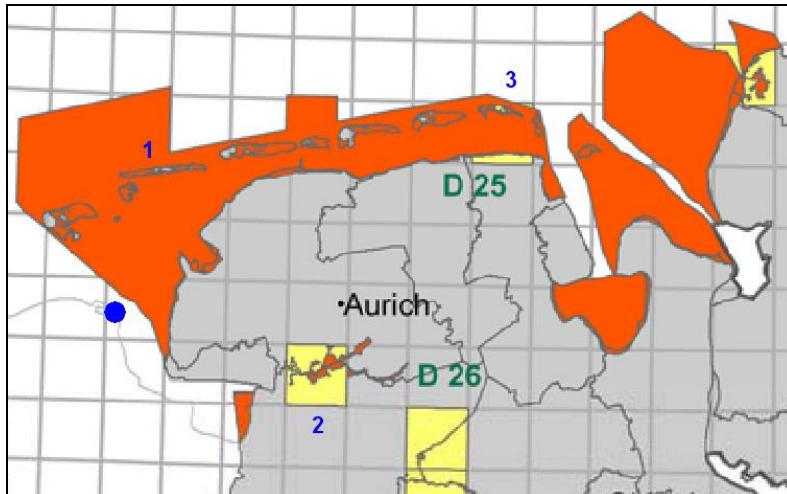
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
43	(2011: 21): habitatype komt niet in het onderzoeksgebied voor. (2012-1: 23 e.v.): door middel van het "niet-in-betekende-mate-criterium" ("Abschneidekriterium") uit het onderzoek geëlimineerd.	De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig.
44	(2011: 22) resp. (2012-1: 23 e.v.): conclusie van het vooronderzoek kan niet worden gecontroleerd.	De adviseurs berichtten geen verder onderzoek omdat ze het habitatype in beide stikstofrapporten als "buiten het onderzoeksgebied" classificeerden.
45	(2011: 21) resp. (2012-1: 23): vermelding van een verkeerde staat van instandhouding.	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1995 en is verouderd. De staat van instandhouding is slecht.
46	(2011: 22) resp. (2012-1: 23 e.v.): verkeerde conclusie van het vooronderzoek.	Niet-toepasselijkheid van de irrelevantiedrempel wordt vanwege een slechte staat van instandhouding niet onderkend.
47	(2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.

a) Gebrek: verspreiding

In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) het habitatype met de voetnoot 3 aangeduid, die ernaar verwijst dat het habitatype slechts buiten het onderzoeksgebied voorkomt.

In zijn tweede stikstofrapport werd dit habitatype volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) door middel van „niet-in-betekenende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“] uit het onderzoek geëlimineerd.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten zuiden van Aurich en op Wangerooge sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 29). De Hammersee op Juist werd tot nu toe nog niet in de Uitvoeringsinstructies in ogenschouw genomen, kan echter volgens SCHACHERER (mondeling, 2013) als behorend tot het habitatype worden geclassificeerd. Het meest nabije getroffen gebied is daarom de Hammersee in het (1) Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer op 25 km afstand, gevolgd door (2) Fehntjer Tief op 35 km afstand en (3) Wangerooge op 75 km afstand.

Afb. 29: Grootste concentraties van het habitatype 3130 in Nedersaksen (gele markerings). De rode markerings duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Gebrek: Critical Loads

De voor het habitatype 1130 estuaria geuite kritische opmerkingen over de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH gebruikte Critical Loads gelden ook op deze plaats.

- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21): 5-10 kg N / ha*a. Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 22) wordt het habitatype 3130 buiten beschouwing gelaten met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt.
- Volgens IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 23) wordt het habitatype 3130 buiten beschouwing gelaten met de motivering dat de te verwachten stikstofdepositie niet boven 0,1 kg N / ha*a ligt.
- VON DRACHENFELS (2012: 33): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ (CL 5-10 kg N / ha*a) aanwezig zijn.

Indien de adviseurs het onderzoek hadden voortgezet, dan zouden ze eveneens een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a hebben gebruikt. Zodoende dient aanvankelijk niet van een gebrek te worden gesproken. Omdat de adviseurs echter de voortzetting van het onderzoek door middel van het „niet-in-betekennende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“] hebben voorkomen, kunnen op deze plaats geen verdere uitspraken worden gedaan. Dit vormt een gebrek.

c) Gebrek: staat van instandhouding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 21) resp. (2012-1: 23) beoordeelde de staat van instandhouding van het habitatype 3130 in het Habitatrichtlijngebied „Nationalpark Niedersächsisches Wattenmeer“ met „B = goed“ („Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 1995 en is verouderd.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 3130 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 30).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	s	s	g	g
Aktuelle Fläche	s	s	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	x	g
Struktur gesamt	s	s	x	g
Zukunftsaussichten	u	u	u	u
Gesamtbewertung	s	s	u	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 30: De staat van instandhouding voor het habitatype 3130 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

De adviseurs trekken op grond van een verkeerde staat van instandhouding geen conclusie wat in een dergelijk geval dient te worden gedaan resp. vermijden een diepgaander onderzoek door middel van het „niet-in-betekennende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“]. De uiteenzettingen hadden moeten luiden:

- De staat van instandhouding van het habitatype 3130 werd met „C = onvoldoende“ beoordeeld.
- Deze classificatie vond aantoonbaar of zeer waarschijnlijk plaats op grond van effecten van deposities van nutriënten (zie uiteenzettingen onder het punt „Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek“).
- Er moet diensgevolge in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn worden uitgevoerd.

De adviseurs verzwijgen deze feiten. Op deze plaats dient daarom van een belangrijk gebrek te worden gesproken dat tot gevolg heeft dat de zogenoemde „irrelevantiedrempel“ voor de zesde maal niet kan worden toegepast (zie punt d).

d) Gebrek: irrelevantiedrempel

In voetnoot 2 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 11) resp. voetnoot 1 (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1: 17) vallen de adviseurs op KIFL (2008: 19) terug:

„In het geval van een ongunstige staat van instandhouding van de getroffen soorten en habitats geldt op het niveau van de Habitatrichtlijn-voortoets de volgende uitzondering: indien de staat van instandhouding van een getroffen Natura 2000-gebied als ongunstig (C) werd geclassificeerd en deze classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van de hier te beoordelen luchtverontreinigende stoffen plaatsvond, dient in principe een passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn te worden uitgevoerd.“

Het is zodoende zaak om op te helderen of de slechte classificatie aantoonbaar of zeer waarschijnlijk op grond van effecten van deposities van nutriënten plaatsvond. Dientengevolge dient op de onder punt b genoemde uiteenzettingen te worden teruggekomen. Hier worden deposities van nutriënten als de voornaamste bedreigende oorzaak geïdentificeerd.

De adviseurs komen helemaal niet toe aan deze diepgaandere beschouwing, omdat ze het habitatype door middel van het „niet-in-betekennende-mate-criterium“ [„Abschneidekriterium“] uit het onderzoek elimineren.

4 Buiten beschouwing gelaten habitattypen (stikstofrapporten)

Hierna worden habitattypen vermeld die de volgende eigenschappen vertonen:

- Gelegen In de direct aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden.
- Volgens de „Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) een aanwijzing voor gevoeligheid voor nutriënten bevattend en/of volgens VON Drachenfels (2012) minstens met „gemiddelde tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten“ geclassificeerd.
- Met een onvoldoende of slechte staat van instandhouding (C) beoordeeld.

In ieder subhoofdstuk vindt een korte beschrijving plaats waarom de habitattypen bescherming verdienen, hun verspreiding, een opsomming van relevante bedreigende factoren, de vermelding van de Critical Loads voor Nedersaksen evenals de vermelding van de staat van instandhouding. Afsluitend volgt een overzicht van gebreken.

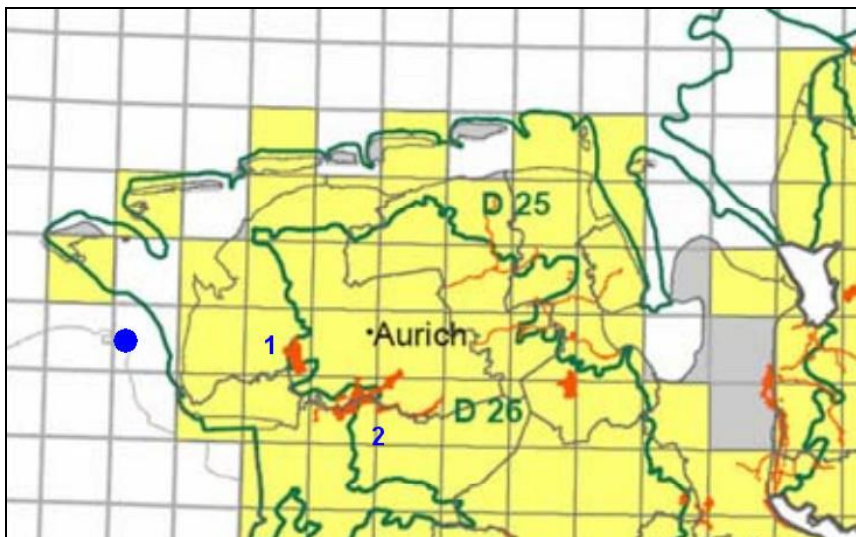
Alle navolgende habitattypen zijn in de direct aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden aanwezig. Ze werden toch vanaf het begin niet door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) in de beschouwing betrokken.

4.1 **3150 Van nature voedselrijke stilstaande wateren**

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten westen en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 31). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Große Meer, Loppersumer Meer op 27,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Fehntjer Tief op 35 km afstand.

Afb. 31: Grootste concentraties van het habitatype 3150 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Te groot aanbod van nutriënten. Deposities van nutriënten uit de omgeving, verlanding / successie. De verlanding wordt door kunstmatige deposities van nutriënten bespoedigd („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige of gemiddeld tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 41 e.v.).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 41 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „gemiddelde tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 3150 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 32).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	u	s
Struktur gesamt	s	s	x	s
Zukunftsansichten	u	u	g	u
Gesamtbewertung	s	s	u	s
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 32: De staat van instandhouding voor het habitatype 3150 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

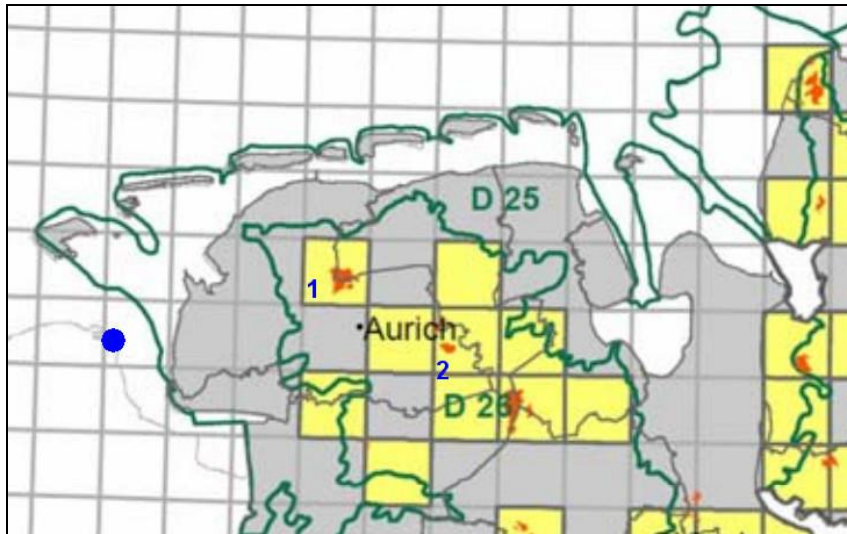
e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
48	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: te groot aanbod van nutriënten. Deposities van nutriënten uit de omgeving, verlanding / successie. De verlanding wordt door kunstmatige deposities van nutriënten bespoedigd. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 41 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „middelgrote tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.2 3160 Dystrofe natuurlijke poelen en meren

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noordwesten en ten oosten van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 33). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Ewige Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Kollrunger Moor en Klinge op 55 km afstand.

Afb. 33: Grootste concentraties van het habitatype 3160 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de hoofdzakelijke bedreigingen behoort o.a. de eutrofiëring. Verder de verlanding resp. successie („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 40) zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 40): „zeer grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 3160 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „onvoldoende“, voor Nedersaksen met „gunstig“ beoordeeld (Afb. 34).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	g	g	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	u	g	g	g
Struktur gesamt	u	g	g	g
Zukunftsaussichten	x	x	s	g
Gesamtbewertung	u	g	s	g
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 34: De staat van instandhouding voor het habitatype 3160 is op Duitsland betrokken onvoldoende, op Nedersaksen betrokken gunstig.

e) Overzicht van gebreken

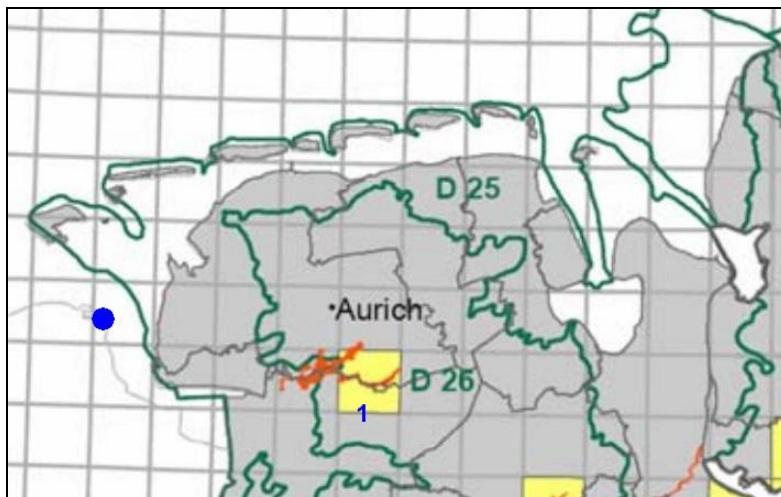
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
49	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Bedreigingen: tot de voornaamste bedreigingen behoort o.a. de eutrofiëring. Verder de verlanding resp. successie. 3. Volgens von Drachenfels (2012: 40) zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 4. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.3 **3260 Submontane en laaglandrivieren met drijvende vegetaties van waterplanten**

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 35). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Fehntjer Tief op 45 km afstand.

Afb. 35: Grootste concentraties van het habitatype 3260 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Diffuse deposities van nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige, gemiddeld tot grote of grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 37 e.v.).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 37 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 3260 volgens het verslag conform de Habitatrictlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 36).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	S	s	x	s
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	u
Struktur gesamt	s	s	u	s
Zukunftsansichten	u	u	g	u
Gesamtbewertung	s	s	u	s
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 36: De staat van instandhouding voor het habitatype 3260 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
50	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Bedreigingen: diffuse deposities van nutriënten. 3. Volgens von Drachenfels (2012: 37 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 4. De staat van instandhouding is slecht. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

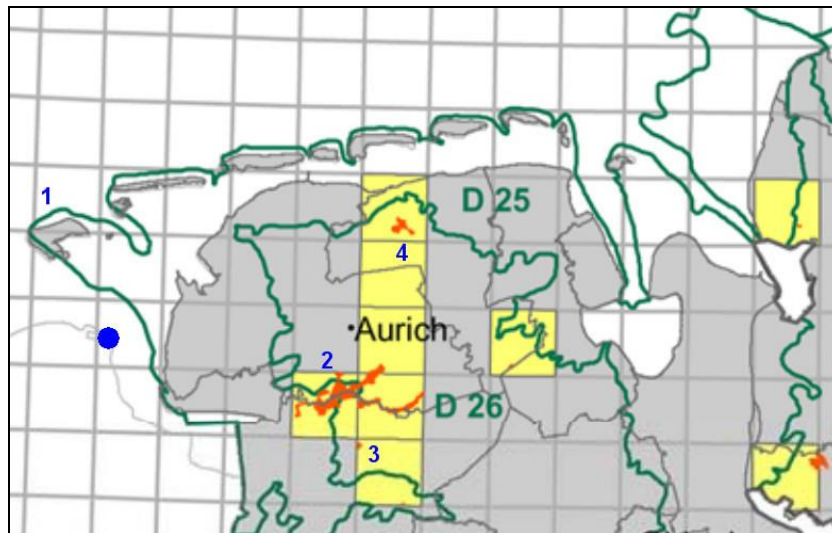
4.4 **6230* Soortenrijke heischrale graslanden**

Bij soortenrijke heischrale graslanden gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bovendien gaat het bij soortenrijke heischrale graslanden om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is de nabijheid tot Eemshaven (blauwe punt) blijkbaar slechts op het vasteland aanwezig (Afb. 37). De in de Uitvoeringsinstructies afgebeelde figuren geven echter altijd slechts de grootste concentraties weer. Heischrale graslanden komen echter aantoonbaar ook op het terrein van de luchthaven op Borkum voor. Het meest nabije getroffen gebied (1) ligt daarom op Borkum op 20 km afstand. Bovendien is er ten noorden en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 37). Het meest nabije getroffen gebied (2) op het vasteland is het Fehntjer Tief op 35 km afstand. Aansluitend het gebied (3) Wolfmeer op 47,5 km afstand evenals het gebied (4) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand.

Afb. 37: Grootste concentraties van het habitatype 6230 in Nedersaksen (gele markerings). De rode markerings duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten van buiten, verarming van soortenrijkdom door verzuring („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 49) grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 49): „grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 6230 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 38).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	x	x	g	g
Aktuelle Fläche	u	s	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	g
Struktur gesamt	s	s	x	g
Zukunftsaussichten	s	s	u	u
Gesamtbewertung	s	s	u	u

x = unbekannt
 g = günstig
 u = unzureichend
 s = schlecht

Afb. 38: De staat van instandhouding voor het habitatype 6230 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
51	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn. 3. Habitatype met de hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 4. Bedreigingen: deposities van nutriënten van buiten, verarming van soortenrijkdom door verzuring. 5. Volgens von Drachenfels (2012: 49): grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 6. De staat van instandhouding is slecht. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

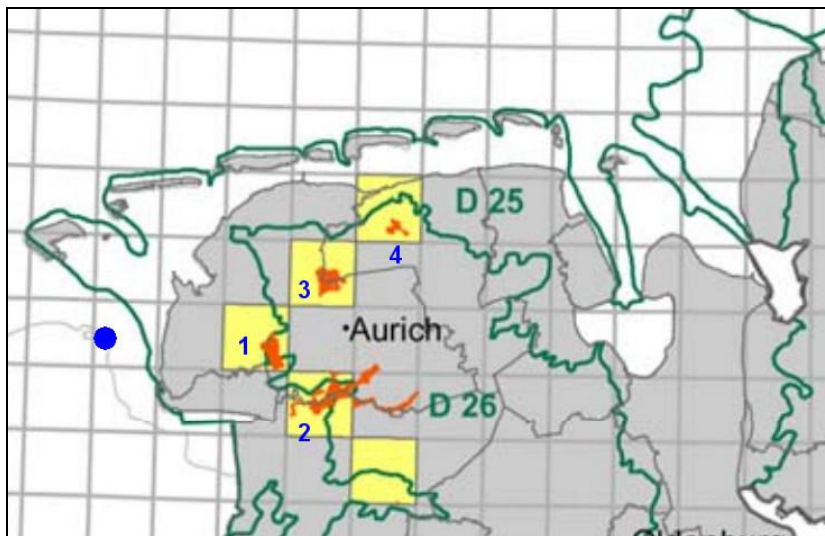
4.5 **6410 Soortenrijke graslanden met *Molinia***

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden, ten westen en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 39). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Große Meer, Loppersumer Meer op 27,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Fehntjer Tief op 35 km afstand, het gebied (3) Ewiges Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand evenals het gebied (4) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand.

Afb. 39: Grootste concentraties van het habitatype 6410 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voornaamste bedreigende factoren zijn in principe o.a. deposities van nutriënten, soortenverarming door verzuring („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 50) gemiddelde tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 50): „gemiddelde tot grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 6410 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 40).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	x	x	u	g
Aktuelle Fläche	s	s	s	s
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	g	g	s
Struktur gesamt	s	g	x	s
Zukunftsaussichten	s	u	u	s
Gesamtbewertung	s	s	s	s

x = unbekannt
 g = günstig
 u = unzureichend
 s = schlecht

Afb. 40: De staat van instandhouding voor het habitatype 6410 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

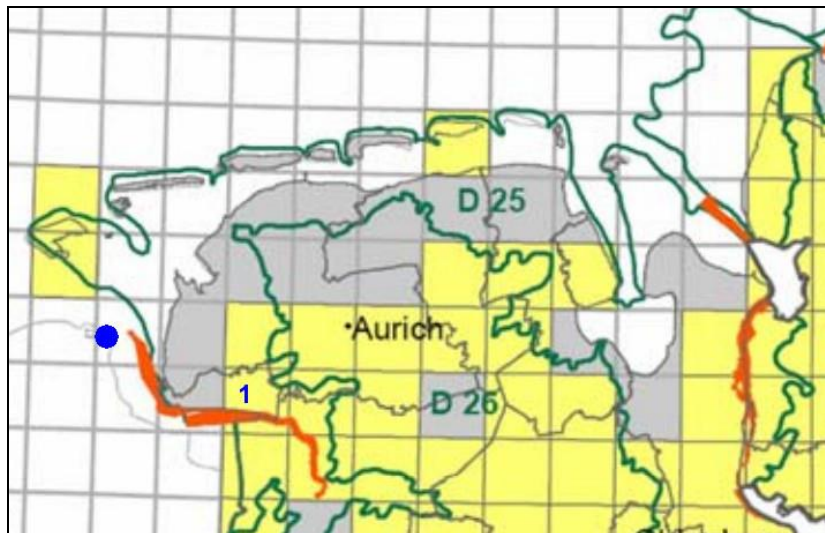
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
52	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met de hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: voornaamste bedreigende factoren zijn in principe o.a deposities van nutriënten, verarming van soortenrijkdom door verzuring. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 50): middelgrote tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.6 6510 Laaggelegen schraal hooiland

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten zuidwesten van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 41). Het meest nabije getroffen gebied (1) is Unterems und Außenems op 25 km afstand.

Afb. 41: Grootste concentraties van het habitatype 6510 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten van buiten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige of gemiddeld tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 50).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 50): al naargelang verschijningsvorm kan een „gemiddeld tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 6510 volgens het verslag conform de Habitatrictlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 42).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	u	u	u	g
Aktuelle Fläche	s	s	u	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	u	s
Struktur gesamt	s	s	x	s
Zukunftsaussichten	s	s	x	u
Gesamtbewertung	s	s	u	s

x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht

Afb. 42: De staat van instandhouding voor het habitatype 6510 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
53	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met de hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: deposities van nutriënten van buiten. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 50): al naargelang verschijningsvorm kan een „middelgrote tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

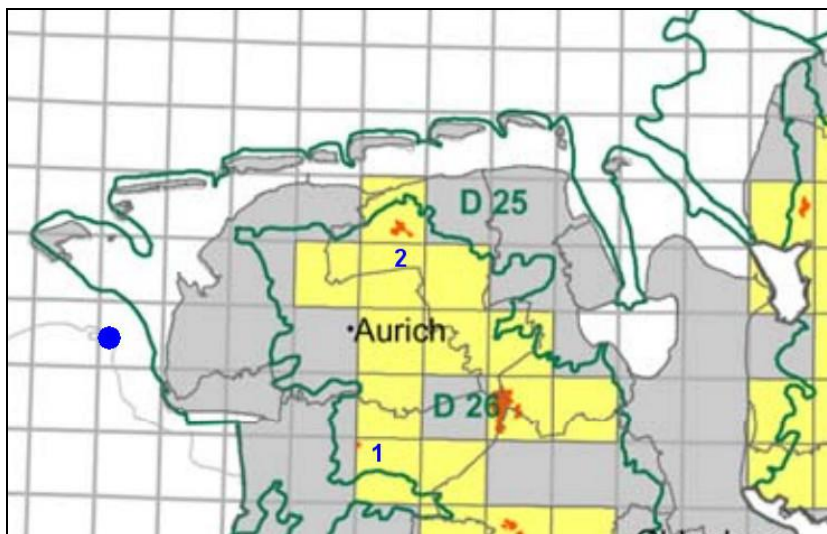
4.7 **7110* Actief hoogveen**

Bij actief hoogveen gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bovendien gaat het bij actief hoogveen om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) **Verspreiding**

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 43). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Wolfmeer op 47,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand.

Afb. 43: Grootste concentraties van het habitatype 7110 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) **Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek**

Nutriëntendepositie uit de lucht, verruiging / bebossing („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 44 e.v.) zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 44 e.v.): „zeer grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 7110 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 44).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	u	g	u	g
Aktuelle Fläche	s	s	u	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	g
Struktur gesamt	s	s	g	g
Zukunftsaussichten	u	u	g	u
Gesamtbewertung	s	s	u	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 44: De staat van instandhouding voor het habitatype 7110 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

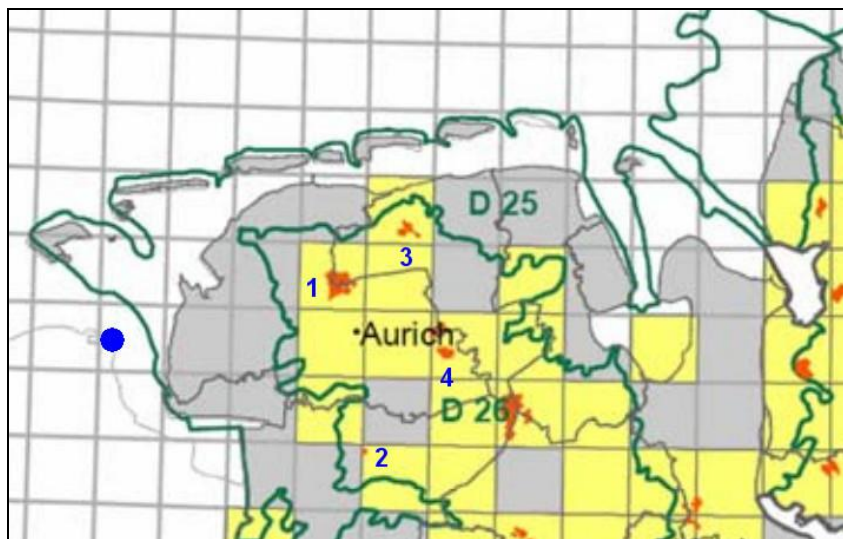
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
54	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn. 3. Habitatype met de hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 4. Bedreigingen: depositie van nutriënten uit de lucht, verruiging / bebossing. 5. Volgens von Drachenfels (2012: 44 e.v.) zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 6. De staat van instandhouding is slecht. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.8 7120 Aangetast hoogveen waar natuurlijke regeneratie nog mogelijk is

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden, ten oosten en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype getroffen is (Afb. 45). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Ewige Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Wolfmeer op 47,5 km afstand, het gebied (3) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (4) Kollrunger Moor en Klinge op 55 km afstand.

Afb. 45: Grootste concentraties van het habitatype 7120 in Nedersaksen (gele markerings). De rode markerings duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voornaamste bedreigende oorzaken zijn o.a. de deposities van nutriënten uit de lucht evenals de daardoor veroorzaakte voortschrijdende verzuuring en bebossing van veengebieden die tevoren nog open waren („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 45).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 45): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 7120 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 46).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	s	g
Struktur gesamt	s	s	s	g
Zukunftsaussichten	u	u	x	u
Gesamtbewertung	s	s	s	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht – =				

Afb. 46: De staat van instandhouding voor het habitatype 7120 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

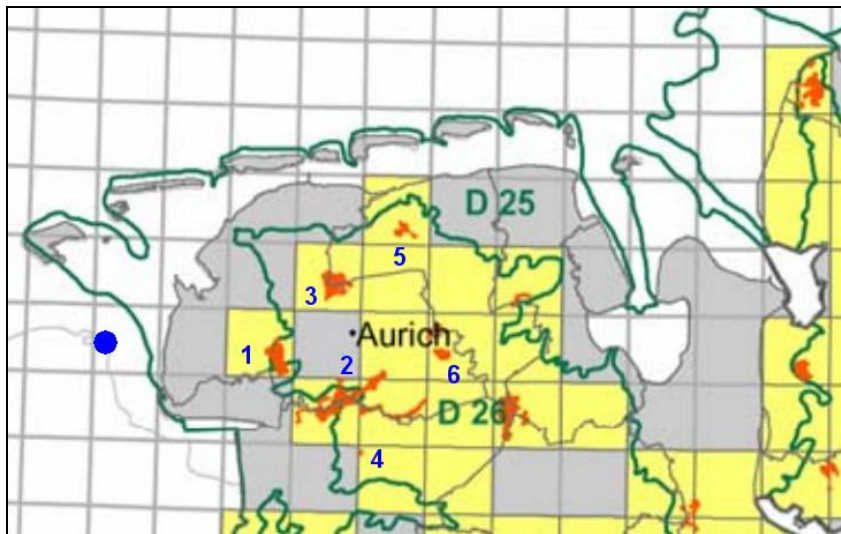
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
55	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: voornaamste bedreigende oorzaken zijn o.a. deposities van nutriënten uit de lucht evenals de daardoor veroorzaakte voortschrijdende verzuuring en bebossing van veengebieden die tevoren nog open waren. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 45): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.9 7140 Overgangs- en trilveen

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met de hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden, ten oosten, ten zuiden en ten westen van Aurich sprake van dat het habitatype is getroffen (Afb. 47). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Große Meer, Loppersumer Meer op 27,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Fehntjer Tief op 35 km afstand en het gebied (3) Ewiges Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand. Verder zijn op te noemen het gebied (4) Wolfmeer op 47,5 km afstand, het gebied (5) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (6) Kollrunger Moor en Klinge op 55 km afstand.

Afb. 47: Grootste concentraties van het habitatype 7140 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten van buiten, successie („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 45 e.v.).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 45): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 7140 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 48).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	x	x	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	u	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	g
Struktur gesamt	s	s	x	g
Zukunftsaussichten	u	u	x	g
Gesamtbewertung	s	s	u	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 48: De staat van instandhouding voor het habitatype 7140 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

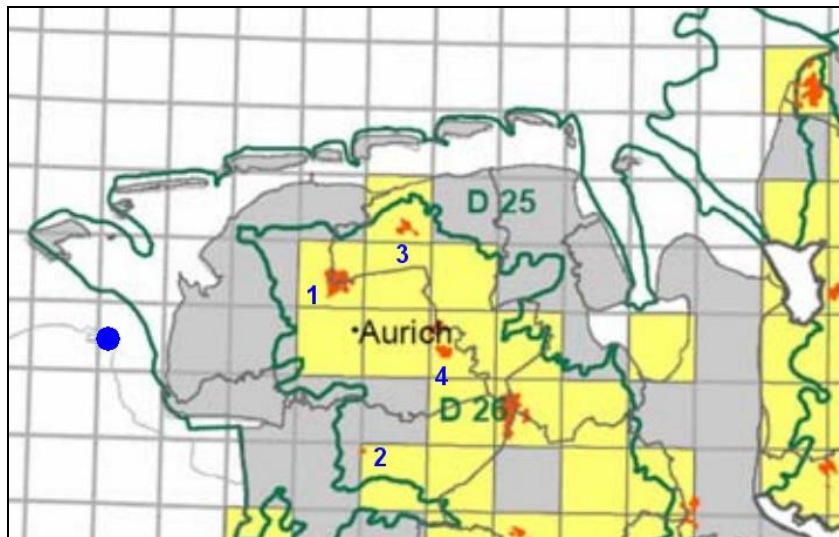
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
56	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: deposities van nutriënten van buitenaf, successie. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 45): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.10 7150 Slenken in veengronden

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden, ten oosten en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype is getroffen (Afb. 49). Het meest nabije getroffen gebied (1) is het Ewige Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Wolfmeer op 47,5 km afstand, het gebied (3) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (4) Kollrunger Moor en Klinge op 55 km afstand.

Afb. 49: Grootste concentraties van het habitatype 7150 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Eutrofiëring van de locaties, voortschrijdende successie („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 46).

c) Critical Loads

Volgens von DRACHENFELS (2012: 46): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 7150 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 50).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	x	x	g	g
Aktuelle Fläche	x	x	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	g	g	g	g
Struktur gesamt	g	g	x	g
Zukunftsaussichten	u	u	g	u
Gesamtbewertung	u	u	u	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 50: De staat van instandhouding voor het habitatype 7150 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken onvoldoende.

e) Overzicht van gebreken

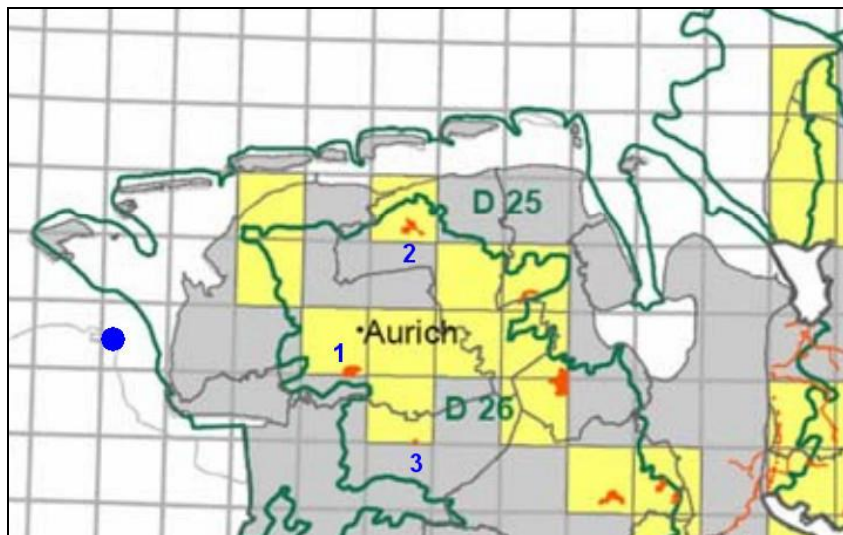
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
57	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: eutrofiëring van de locaties, voortschrijdende successie. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 46): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is onvoldoende. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.11 9110 Beukenbossen van het type Luzulo-Fagetum

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype is getroffen (Afb. 51). Het meest nabije getroffen gebied (1) is de Ihlower Forst op 40 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (3) Heseler Wald op 55 km afstand.

Afb. 51: Grootste concentraties van het habitatype 9110 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van zuren en nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 21) grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 21): „grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 9110 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „onvoldoende“, voor Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 52).

Tab. 4a: Bewertung des Erhaltungszustands des LRT 9110 „Hainsimsen-Buchenwälder (*Luzulo-Fagetum*)“ in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	s	g	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	g
Struktur gesamt	x	s	x	s
Zukunftsaussichten	g	u	g	u
Gesamtbewertung	u	s	g	s
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 52: De staat van instandhouding voor het habitatype 9110 is op Duitsland betrokken onvoldoende, op Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

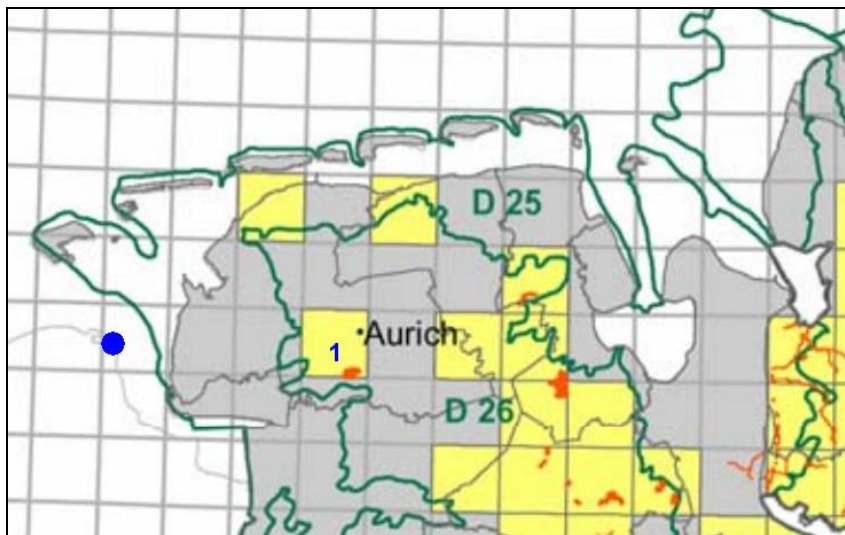
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
58	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: deposities van zuren en nutriënten. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 21) grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.12 9160 Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen

Bij dit habitattype gaat het om een habitattype volgens de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitattype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitattype is getroffen (Afb. 53). Het meest nabije getroffen gebied (1) is de Ihlower Forst op 40 km afstand.

Afb. 53: Grootste concentraties van het habitattype 9160 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitattype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten. De zomereik kan met de huidige randvoorwaarden op de voedselrijke gronden van dit type biotoop de concurrentie met andere boomsoorten niet aan („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige of gemiddeld tot grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 22, 24).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 22, 24): al naargelang verschijningsvorm kan een „gemiddelde tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 15 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 9160 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 54).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	u	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	g	g	g	g
Zukunftsansichten	u	u	u	u
Gesamtbewertung	u	u	u	u
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 54: De staat van instandhouding voor het habitatype 9160 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken onvoldoende.

e) Overzicht van gebreken

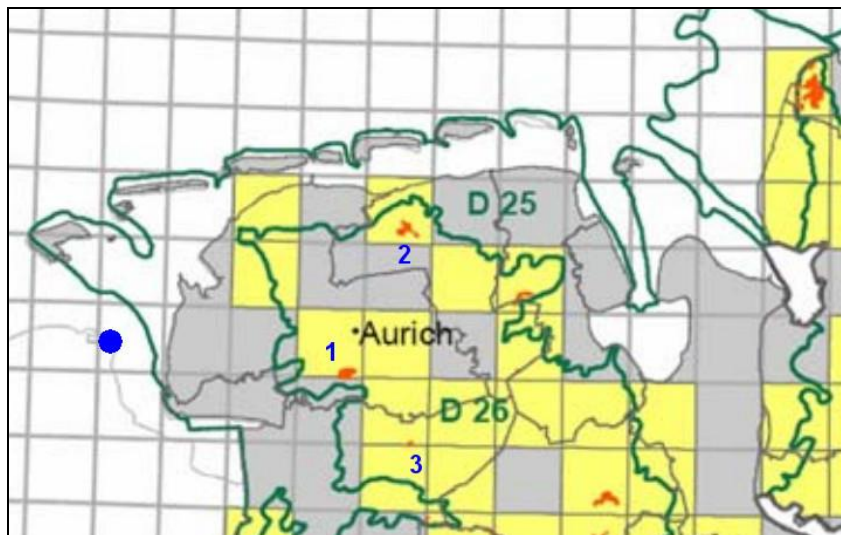
Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
59	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: deposities van nutriënten. De zomereik kan met de huidige randvoorwaarden op de voedselrijke gronden van dit type biotoop de concurrentie met andere boomsoorten niet aan. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 22, 24): al naargelang verschijningsvorm kan een „middelgrote tot grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is onvoldoende. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

4.13 9190 Oude zuurminnende eikenbossen

Bij dit habitatype gaat het om een habitatype volgens de Habitatrictlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden en ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype is getroffen (Afb. 55). Het meest nabije getroffen gebied (1) is de Ihlower Forst op 40 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (3) Heseler Wald op 55 km afstand.

Afb. 55: Grootste concentraties van het habitatype 9190 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrictlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten zijn een wezenlijke bedreigende factor („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Volgens VON DRACHENFELS (2012: 21 e.v.) grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten.

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 21 e.v.): „grote gevoeligheid“, zodat met een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 9190 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland met „onvoldoende“ en voor Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 56).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)				
Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	g	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	u	g
Struktur gesamt	x	s	u	s
Zukunftsaussichten	u	u	g	u
Gesamtbewertung	u	s	u	s
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 56: De staat van instandhouding voor het habitatype 9190 is op Duitsland betrokken onvoldoende, op Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
60	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: deposities van nutriënten zijn een wezenlijke bedreigende factor. 4. Volgens von Drachenfels (2012: 21 e.v.): grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

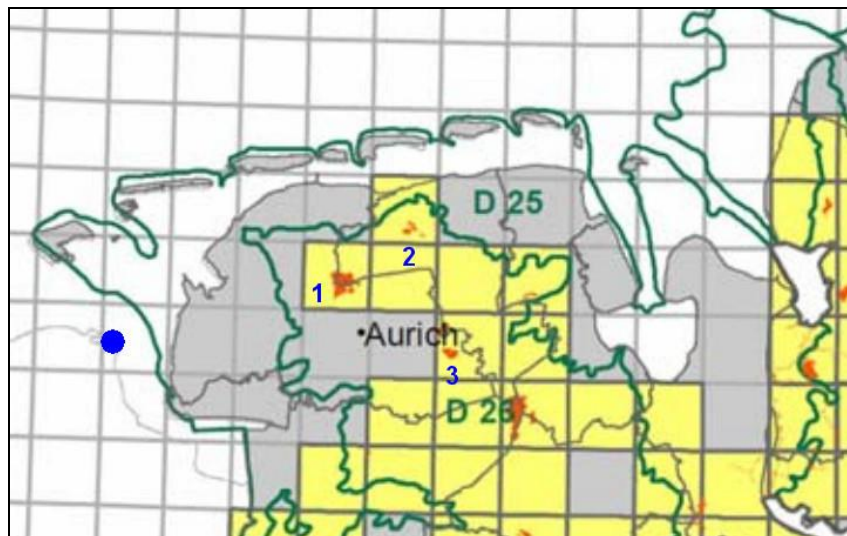
4.14 **91D0* Veenbossen**

Bij veenbossen gaat het om een prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn overeenkomstig art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

Bovendien gaat het zich bij veenbossen om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPLANUNG GMBH heeft in zijn rapporten het habitatype buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten noorden en ten oosten van Aurich sprake van dat het habitatype is getroffen (Afb. 57). Het meest nabije getroffen gebied is het gebied (1) Ewiges Meer, Großes Moor bij Aurich op 37,5 km afstand. Aansluitend het gebied (2) Ochsenweide, Schafhauser Wald en drassige weidegronden bij Esens op 52,5 km afstand evenals het gebied (3) Kollrunger Moor en Klinge op 55 km afstand.

Afb. 57: Grootste concentraties van het habitatype 91D0 in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Deposities van nutriënten („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm gemiddeld tot grote, grote of zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 23 e.v.).

c) Critical Loads

Volgens VON DRACHENFELS (2012: 23 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 91D0 volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (*FFH-Bericht*) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „slecht“ beoordeeld (Afb. 58).

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	g	g	u	g
Strukturen und Funktionen (in FFH)	s	s	g	s
Struktur gesamt	s	s	x	s
Zukunftsaussichten	u	u	u	u
Gesamtbewertung	s	s	u	s
x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht				

Afb. 58: De staat van instandhouding voor het habitatype 91D0 is op Duitsland en Nedersaksen betrokken slecht.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
61	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn. 3. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 4. Bedreigingen: deposities van nutriënten. 5. Volgens von Drachenfels (2012: 23 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „zeer grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten. 6. De staat van instandhouding is slecht. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

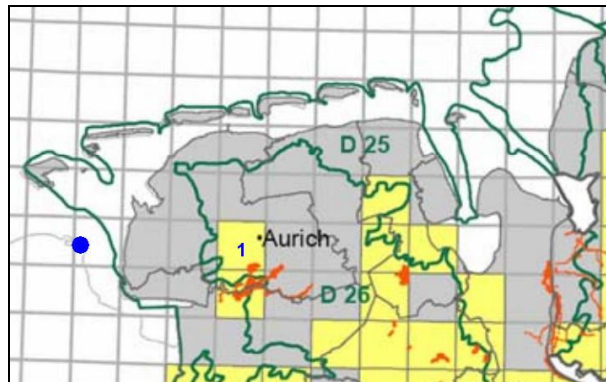
4.15 91E0* Elzenbroekbossen / alluviale bossen met wilgen

Bij elzenbroekbossen gaat het om prioritair natuurlijke habitattypen volgens art. 6 lid 4 zin 3 van de Habitatrichtlijn.

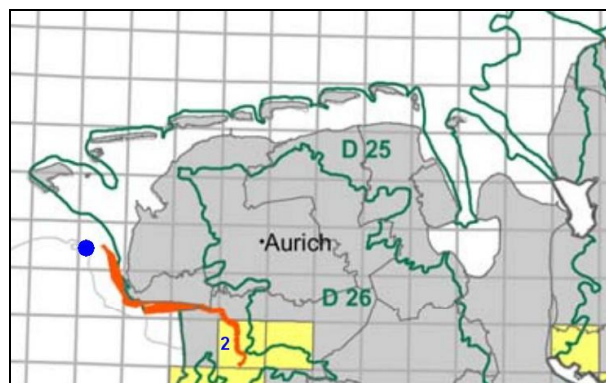
Bovendien gaat het bij elzenbroekbossen om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met prioriteit, bij alluviale bossen met wilgen gaat het om een habitatype volgens de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

IBL UMWELTPANUNG GMBH heeft in zijn rapporten beide habitattypen buiten beschouwing gelaten. Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is er ten zuiden van Aurich sprake van dat het habitatype 91E0 elzenbroekbossen is getroffen (Afb. 59), ten zuidwesten van Aurich is er sprake van dat het habitatype 91E0 alluviale bossen met wilgen is getroffen (Afb. 60). Het meest nabije getroffen gebied is het gebied (1) Fehntjer Tief op 35 km afstand en het gebied (2) Unterems und Außenems op 37,5 km afstand.

Afb. 59: Grootste concentraties van het habitatype 91E0 (elzenbroekbossen) in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Afb. 60: Grootste concentraties van het habitatype 91E0 (alluviale bossen met wilgen) in Nedersaksen (gele markering). De rode markering duidt Habitatrichtlijngebieden aan waar het habitatype kwalificerend is. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Elzenbroekbossen: Al naargelang verschijningsvorm geringe, matige, gemiddelde tot grote of grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 23).

Alluviale bossen met wilgen: Verrijking met verontreinigende stoffen door belast rivierwater („Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2). Al naargelang verschijningsvorm geringe of matige gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten (VON DRACHENFELS 2012: 22 e.v.).

c) Critical Loads

Elzenbroekbossen: Volgens VON DRACHENFELS (2012: 23): al naargelang verschijningsvorm kan een „grote gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 8 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

Alluviale bossen met wilgen: Volgens VON DRACHENFELS (2012: 22 e.v.): al naargelang verschijningsvorm kan een „matige gevoeligheid“ aanwezig zijn, zodat met een minimum CL-waarde van 20 kg N / ha*a rekening dient te worden gehouden.

d) Staat van instandhouding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) werd de staat van instandhouding voor het habitatype 91E0 elzenbroekbossen / alluviale bossen met wilgen volgens het verslag conform de Habitatrichtlijn (FFH-Bericht) 2007 voor Duitsland en Nedersaksen met „onvoldoende“ beoordeeld (Afb. 61).

Tab. 4: Bewertung des Erhaltungszustands in Deutschland und Niedersachsen (FFH-Bericht 2007)

Hinweis: Die Tabelle gilt für den gesamten LRT 91E0, es erfolgte keine Trennung zwischen den Erlen-Eschen-Auwäldern und den Weiden-Auwäldern.

Kriterien	atlantische Region		kontinentale Region	
	D	NI	D	NI
Aktuelles Verbreitungsgebiet	g	g	g	g
Aktuelle Fläche	u	u	u	u
Strukturen und Funktionen (in FFH)	u	g	u	g
Struktur gesamt	u	g	u	s
Zukunftsaussichten	u	u	u	u
Gesamtbewertung	u	u	u	s

x = unbekannt g = günstig u = unzureichend s = schlecht

Afb. 61: De staat van instandhouding voor het habitatype 91E0 Elzenbroekbossen / alluviale bossen met wilgen is op Duitsland en Nedersaksen betrokken onvoldoende.

e) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
62	(2011) resp. (2012-1): habitatype buiten beschouwing gelaten.	1. De nabijheid tot Eemshaven is aanwezig. 2. Prioritair natuurlijk habitatype volgens de Habitatrichtlijn. 3. Habitatype met prioriteit voor beschermingsmaatregelen (voor elzenbroekbossen geldend). 4. Volgens von Drachenfels (2012: 23): al naargelang verschijningsvorm kan een „grote gevoeligheid“ aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten (voor elzenbroekbossen geldend). 5. De staat van instandhouding is onvoldoende. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

5 Foutieve beoordeling van soorten (stikstofrapport)

Van de in totaal 7 door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012: 24 e.v.) geregistreerde soorten zijn er 2 voor het onderzoek ongeschikt, omdat in de betreffende Uitvoeringsinstructies (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) geen aanwijzingen zijn te vinden voor een gevoeligheid voor nutriënten. Van de 5 bekeken stikstofgevoelige soorten duidt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012: 24, 29, 32) er 4 globaal aan als niet stikstofgevoelig, 1 soort wordt als „buiten het onderzoeksgebied“ aangeduid. Van de in totaal 64 door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012: 36 e.v.) bekeken vogelsoorten zijn er 51 voor het onderzoek ongeschikt, omdat in de betreffende Uitvoeringsinstructies geen aanwijzingen zijn te vinden voor een gevoeligheid voor nutriënten. De weinige soorten / vogelsoorten die door de adviseurs zijn bekeken, worden systematisch door misleidende formuleringen als niet stikstofgevoelig weergegeven (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1: 24, 29, 32):

„Voor (...) als kwalificerende soorten van het Habitatrichtlijngebied dient te worden vastgesteld dat deze soorten niet op stikstofgevoelige habitats zijn aangewezen. Aanzienlijke aantastingen van deze soorten kunnen duidelijk worden uitgesloten, een verdere beschouwing is niet vereist.“

Een dergelijke vorm van rapportage moet als methodisch gebrekkig worden beoordeeld. Een diersoort dient niet alleen als stikstofgevoelig te worden beoordeeld, indien deze op stikstofgevoelige habitats is aangewezen. De soort kan ook als stikstofgevoelig worden geclassificeerd, indien de gedaante van het natuurgebied verandert door versterkte successie tengevolge van hogere stikstofdeposities en niet meer voldoet aan de eisen die de diersoort aan de habitat stelt. Ook de voedselbasis kan op grond van versterkte stikstofdeposities veranderen en tot een verslechtering van de staat van instandhouding van de diersoort leiden. Uiteindelijk kan ook een directe gevoeligheid aanwezig zijn ten opzichte van wateren die met stoffen zijn belast, indien het gaat om organismen die in het water leven.

De boven geciteerde conclusie van de adviseurs dient met name als grof nalatig te worden aangeduid, indien de soorten een ongunstige staat van instandhouding (C) vertonen, ze als gevoelig voor watervervuiling werden geclassificeerd en in de geplande beschermingsmaatregelen van de Uitvoeringsinstructies de reducering van nutriënten-deposities is vermeld.

Hierna worden soorten vermeld die de volgende eigenschappen vertonen:

- Gelegen in de direct aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden.
- Volgens de „Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ (NIEDER-SÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) een aanwijzing voor directe gevoeligheid voor nutriënten bevattend en/of een aanwijzing voor indirecte gevoeligheid voor nutriënten bevattend (die te verklaren is op grond van gevoeligheid ten opzichte van voortschrijdende successie in de habitat) en/of een aanwijzing voor indirecte gevoeligheid voor nutriënten bevattend (die te verklaren is op grond van de voedsel生态学 in combinatie met zeegras).
- Beschermd door minstens een van de volgende wetten: Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*) of Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*) of voorzien van een aanwijzing „Prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen.

In ieder subhoofdstuk vindt een korte beschrijving plaats waarom de soorten bescherming verdienen, hun verspreiding en een opsomming van relevante bedreigende factoren. Bovendien is een tabel opgenomen die een compact overzicht geeft over de aanwezige gebreken in de stikstofrapporten.

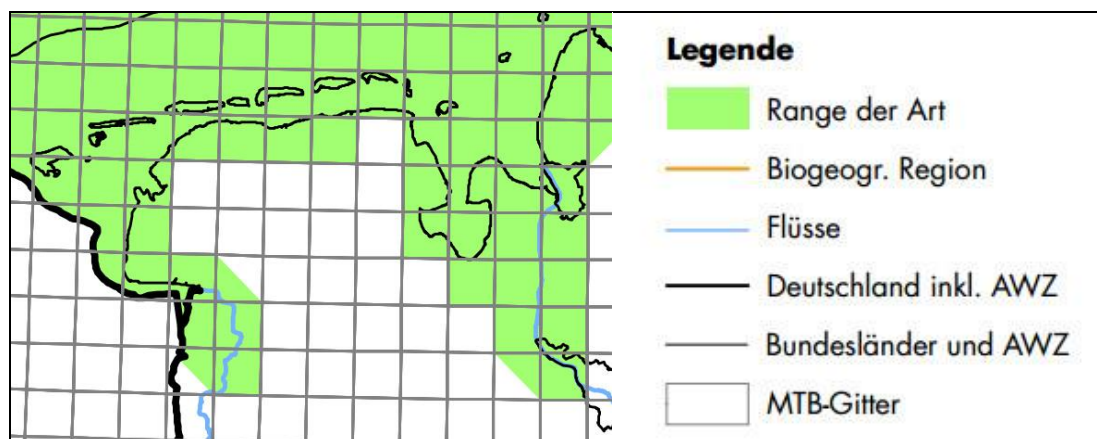
5.1 Fint (*Alosa fallax*)

Het gaat om een vissoort van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 22).

Voor deze soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 62).

Afb. 62: Voorkomen van de Fint in Nedersaksen. Veranderd volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

De soort is zeer gevoelig ten opzichte van watervervuiling (BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2011-2).

De staat van instandhouding van de soort werd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2011-1) met „C“ beoordeeld. Dit gegevensbestand is echter verouderd (van 1997) en moet worden geverifieerd.

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
63	(2011: 20): soort buiten beschouwing gelaten. (2012-1: 29): soort bekeken.	Aanwijzing voor geen zorgvuldige manier van werken.
64	(2012-1: 29): niet aangewezen op stikstofgevoelige habitats.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen 1130 Estuaria en 1170 Riffen, die als habitat van de Fint dienen.
65	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
66	(2012-1: 29): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten.	1. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Bedreigingen: zeer gevoelig ten opzichte van watervervuiling. 3. De staat van instandhouding is ongunstig. 4. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

5.2 Rivierprik (*Lampetra fluviatilis*)

Het gaat om een vissoort van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM VOOR UMWELT, ENERGIE EN KLIMASCHUTZ 2012: 22).

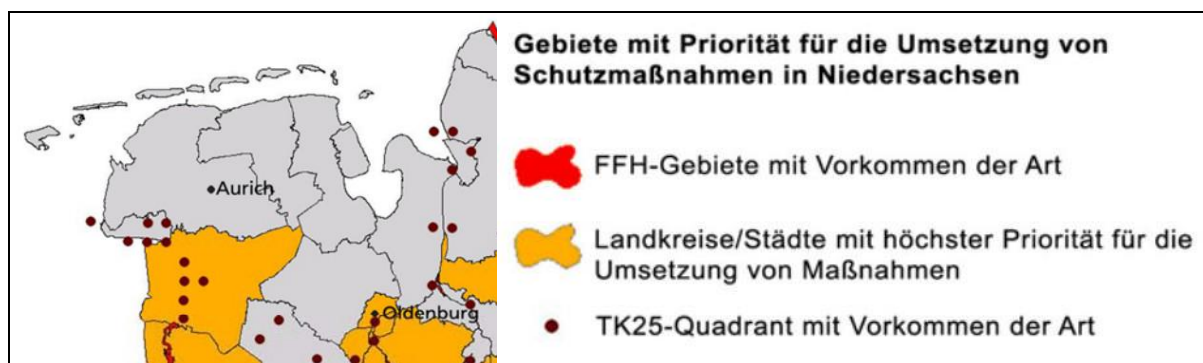
Voor deze soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de reducering van deposities van nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 63).

Afb. 63: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Rivierprik. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Vervuiling van de wateren vormt voor deze vissoort een bedreiging (Duitse dienst voor natuurbescherming, *Bundesamt für Naturschutz* 2011-2).

De staat van instandhouding van de soort is onvoldoende volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
67	(2011: 20): soort buiten beschouwing gelaten. (2012-1: 29): soort bekeken.	Aanwijzing voor geen zorgvuldige manier van werken.
68	(2012-1: 29): niet aangewezen op stikstofgevoelige habitats.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van het habitatype 1130 Estuaria, dat als habitat van de Rivierprik dient.
69	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
70	(2012-1: 29): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten.	1. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de beschermingsmaatregelen behoort volgens de Uitvoeringsinstructies ook de reducering van deposities van nutriënten. 3. Bedreigingen: vervuiling van de wateren. 4. De staat van instandhouding is onvoldoende. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

5.3 Zeeprik (*Petromyzon marinus*)

Het gaat om een vissoort van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 23).

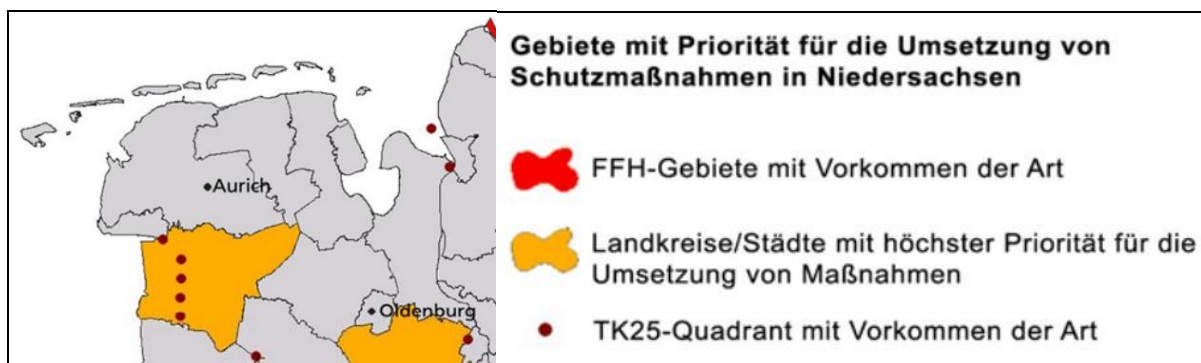
Voor deze soort geldt de hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de reducering van deposities van nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 64).

Afb. 64: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Zeeprik. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Waternvervuiling vormt voor deze vissoort een bedreiging (BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2011-2).

De staat van instandhouding van de soort is slecht volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
71	(2011: 20) resp. (2012-1: 24, 29): niet aangewezen op stikstofgevoelige habitats.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van het habitatype 1130 Estuaria, dat als habitat van de Zeeprik dient.
72	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
73	(2012-1: 29): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten.	1. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de beschermingsmaatregelen behoort volgens de Uitvoeringsinstructies ook de reducering van deposities van nutriënten. 3. Bedreigingen: vervuiling van de wateren. 4. De staat van instandhouding is slecht. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

5.4 Meervleermuis (*Myotis dasycneme*)

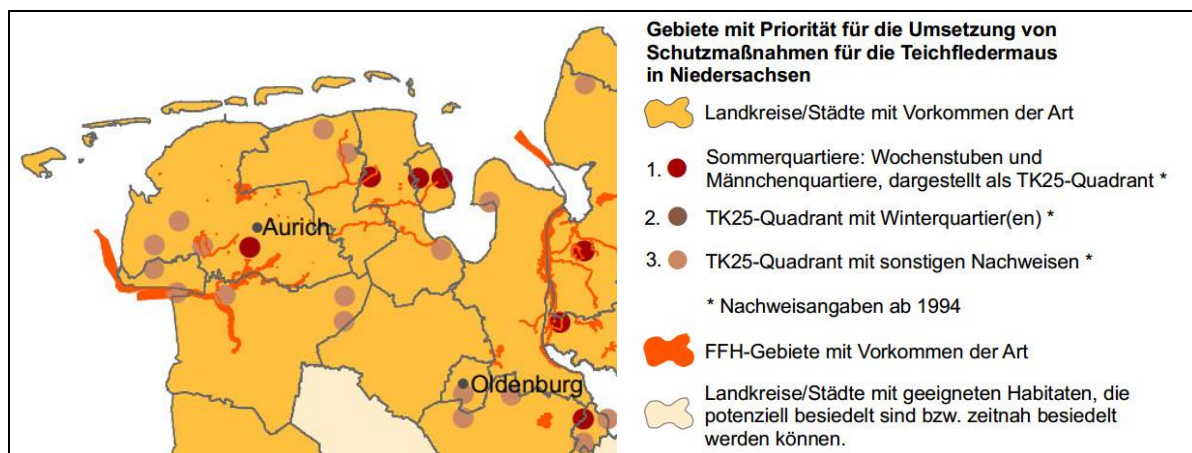
Het gaat om een zoogdiersoort van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 22).

Voor deze soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) **Verspreiding**

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 65).

Afb. 65: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Meervleermuis. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) **Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek**

De jachtgebieden zijn o.a. bedreigd door deposities van nutriënten in nagenoeg natuurlijke stilstaande wateren (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is onbekend volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
74	(2011: 20): soort buiten beschouwing gelaten. (2012-1: 29): soort bekeken.	Aanwijzing voor geen zorgvuldige manier van werken.
75	(2012-1: 29): staat van instandhouding als goed (B) beoordeeld.	Staat van instandhouding is onbekend.
76	(2012-1: 29, 34): niet aangewezen op stikstofgevoelige habitats.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
77	(2012-1: 34): misleidende redenering ("De in het habitatrichtlijngebied voorkomende biotoop-complexen worden gekenmerkt door voedselrijke locatie-eigenschappen").	Het als jachtgebied voorkomende habitatype 3150 draagt weliswaar de aanduiding "Van nature voedselrijke stilstaande wateren". Onder de voornaamste bedreigende factoren dient echter ook het te grote aanbod van nutrinten te worden genoemd. Hier kunnen atmosferische deposities van stikstof hun deel bijdragen. Al naargelang verschijningsvorm van het habitatype kan een middelgrote tot grote gevoeligheid aanwezig zijn ten opzichte van deposities van nutriënten (von Drachenfels 2012: 41 e.v.).
78	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
79	(2012-1: 29): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten.	1. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Bedreigingen: De jachtgebieden worden o.a. bedreigd door deposities van nutriënten in nagenoeg natuurlijke meren en poelen. 3. De staat van instandhouding is onbekend. 4. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

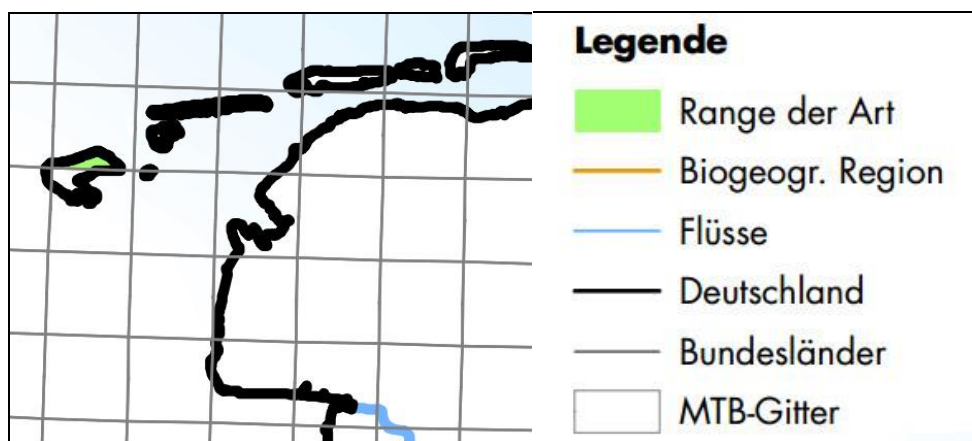
5.5 Groenknolorchis (*Liparis loeselii*)

Het gaat om een plantensoort van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) Verspreiding

Volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 66).

Afb. 66: Voorkomen van Groenknolorchis op Borkum. Veranderd volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voortschrijdende successie en nutriëntendepositie behoren o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Blijkens indicatiewaarden volgens Ellenberg: stikstofgetal 2 = Extreme stikstofarmoede tot stikstofarmoede tonend.

De staat van instandhouding van de soort is slecht volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
80	(2012-1: 24): vermelding van een verouderde staat van instandhouding (zeer goed, "A").	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2000 en is verouderd. De staat van instandhouding is slecht (C).
81	(2011: 21): poging tot bagatellisering bij de beoordeling van de deposities van nutriënten op de soort.	1. Het grote aantal bedreigende factoren is niet geschikt om het gewicht van een afzonderlijke bedreigende factor te bagatelliseren. 2. Voor een plant is het irrelevant of eutrofiërende deposities uit de landbouw of de atmosfeer afkomstig zijn. Bovendien is er geen grondgebruik door landbouw in de duingebieden op Borkum, zodat hier uitsluitend atmosferische deposities een rol spelen.
82	(2011: 21): misleidende redenering van de adviseurs ("De Groenknolorchis is niet overmatig gevoelig voor stikstof").	Het gaat om een foutieve uitspraak: Blijkens indicatiewaarden volgens Ellenberg: stikstofgetal 2 = extreme stikstofarmoede tot stikstofarmoede tonend.
83	(2012-1: 24): soort komt niet in het onderzoeksgebied voor.	De nabijheid van de soort tot Eemshaven is op Borkum op ongeveer 20 km afstand aanwezig.
84	(2011: 21) resp. (2012-1: 24): wisselende redenering van de adviseurs.	Aanwijzing voor een willekeurige beoordeling: in het 1e stikstofrapport wordt geargumenteed dat andere bedreigende factoren voor de soort van belang zijn dan atmosferische N-deposities. In het 2e stikstofrapport wordt de tot dan gehanteerde wijze van redeneren verlaten. Nu wordt geargumenteed dat het voorkomen van de soort niet in het onderzoeksgebied ligt.
85	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
86	(2011: 11) resp. (2012-1: 24): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten.	1. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Bedreigingen: voortschrijdende successie en depositie van nutriënten behoren tot de bedreigingen. 3. Blijkens indicatiewaarden volgens Ellenberg: stikstofgetal 2 = extreme stikstofarmoede tot stikstofarmoede tonend. 4. De staat van instandhouding is slecht. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

5.6 Grote Stern (*Sterna sandvicensis*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit, als gastvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

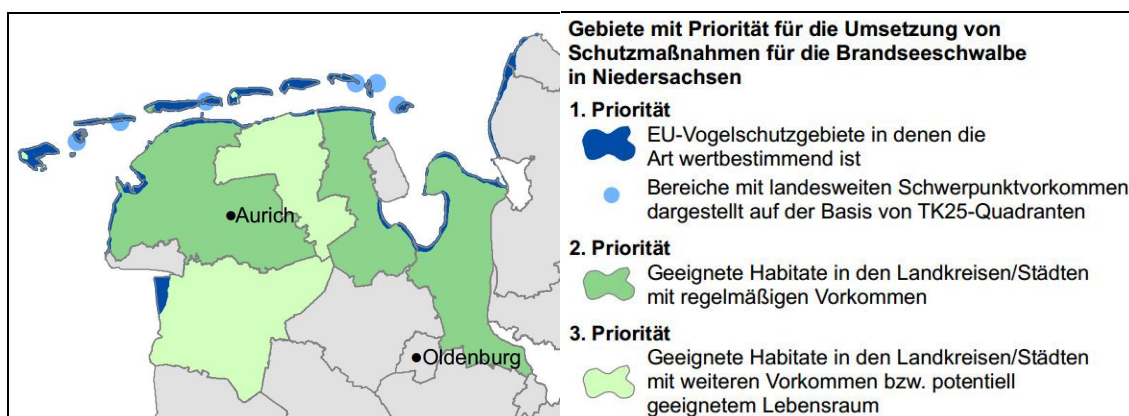
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de instandhouding resp. de uitbreiding van ongestoorde kust- resp. strandgedeelten met vegetatieloze of karig begroeide zand- en schelpenbanken, schorren evenals duingebieden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Gebrek: verspreiding

In zijn tweede stikstofrapport duidt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 36) de broed- en voedselhabitats van de Grote Stern aan als „in de omgeving niet voorkomend“.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 67).

Afb. 67: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Grote Stern. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voortschrijdende successie in de broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten behoren o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
87	(2012-1: 36): broed-en foerageergebieden in de omgeving niet voorkomend.	In de omgeving zijn gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Grote Stern aanwezig.
88	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
89	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er in de omgeving van het project geen belangrijke habitats van genoemde kwalificerende soorten zijn, die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen 1130 Estuaria en 1170 Riffen, die als voedselhabitats van de Grote Stern dienen.
90	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de hoogte van de planten) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen A142De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
91	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
92	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit, gastvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de instandhouding van vegetatie-arme terreinen. 3. Bedreigingen: o.a. voortschrijdende successie in de broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten. 4. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Bij het begin van zijn beoordeling over stikstofgevoelige vogelsoorten somt IBL UMWELT-PLANUNG GMBH (2012: 38) in zijn tweede stikstofrapport stikstofgevoelige habitattypen op. Daarna worden ter vergelijking de habitattypen opgesomd die als broed-, foerageer- en rustgebieden van de 64 bekeken vogelsoorten kunnen dienen. Afsluitend komen ze tot de vaststelling dat de door de vogels opgezochte habitattypen „niet worden gekenmerkt door een laag gehalte aan nutriënten of door basische uitgangsvoorwaarden“. Hieruit concluderen de adviseurs dat ook de vogelsoorten geen negatieve effecten zullen ondervinden.

Waarom dit een gebrekkige methodische handelwijze is, bleek reeds in het eerste stikstofrapport, doordat de adviseurs soorten hebben geïdentificeerd die in werkelijkheid geen stikstofgevoeligheid vertonen. In zijn eerste stikstofrapport heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011: 29 e.v.) vier vogelsoorten opgesomd die klaarblijkelijk zijn aangewezen op voedselarme broed-, rust- en voedselhabitats en waarvoor in de ogen van de adviseurs negatieve effecten door stikstofdeposities te verwachten zouden zijn: Watersnip (*Gallinago gallinago*), Grutto (*Limosa limosa*), Wulp (*Numenius arquata*) en Goudplevier (*Pluvialis apricaria*). Hierover werd reeds in de bezwaarprocedure gezegd dat de geselecteerde vogels (met uitzondering van de Goudplevier) ongeschikt zijn voor een beoordeling die de stikstofgevoeligheid van de vogelsoorten probeert aan te geven. In de keuze van de habitat zijn met uitzondering van de Goudplevier de geselecteerde vogelsoorten op de eerste plaats

afhankelijk van de vochttoestand van de bodem en de daaruit resulterende mogelijkheid om met de snavel in de bodem door te dringen bij de voedselopname. Deze vogelsoorten zouden waarschijnlijk de habitat ook niet verlaten, indien de samenstelling van de plantensoorten zich ten gunste van nitrofile soorten zou verschuiven – wat bij een versterkte eutrofiëring tengevolge van verhoogde emissies van stikstofoxiden het geval zou zijn. Vogels die zich in voedselarme habitats ophouden, wijzen dientengevolge niet noodzakelijkerwijs op een gevoeligheid van hun kant ten opzichte van deposities van nutriënten. De door de adviseurs gehanteerde handelwijze dient daarom qua methodiek als gebrekkig te worden geïdentificeerd. Ze is gebaseerd op een oppervlakkige benadering die de ecologie van de soorten buiten beschouwing laat.

Omgekeerd kan een habitat die te boek staat als nauwelijks gevoelig voor nutriënten, beslist soorten huisvesten die een indirecte gevoeligheid ten opzichte van deposities van nutriënten vertonen. De groep van de strandbroeders dient hier te worden genoemd. De volgens VON DRACHENFELS (2012-1: 32 e.v.) onder „Zandplaat/-strand“ („Sandplate/-strand“) vermelde habitattypen zijn allemaal slechts weinig of niet gevoelig voor nutriënten; ze krijgen dichtbij het water voortdurend nutriënten toegevoerd. Toch kunnen aanvullende deposities van nutriënten in combinatie met beperkte dynamiek van sediment door de kustbescherming tot een versterkte successie leiden, doordat de groei van pioniersoorten zoals de strandkweek (*Agropyron litorale*) en de zeeraket (*Cakile maritima*) wordt bevorderd. Dit kan het vertrek van strandbroeders forceren die aanspraak maken op een vegetatie-arme omgeving. Van beslissende betekenis voor de op te lossen vraagstelling is dientengevolge minder of een habitatype stikstofgevoelig is, maar welke eisen de vogels stellen aan de natuurlijke gedaante van hun habitat en wanneer hun staat van instandhouding zich verslechtert. De eisen aan de habitat van de vogelsoorten dienen daarom te worden belicht.

Samenvattend kan daarom worden gezegd dat de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie) of de verlanding van wateren/wetlands door stikstofdeposities worden bevorderd. Om deze reden dienen de strandbroeders te worden onderzocht, die op kale zandplaten een karig uitgerust nest bouwen en de broedlocatie mijden, zodra deze door vegetatie wordt opgezocht. Er dienen bovendien ook nog andere vogels te worden onderzocht, niet-strandbroeders die de habitat verlaten, zodra de successie een bepaalde mate overschrijdt en de habitat niet meer voldoet aan de habitatvereisten. In de gebieden van de districten Leer en Aurich evenals in het gebied van de stad Emden konden in totaal 18 vogelsoorten worden geïdentificeerd, die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en / of gevoelig reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie). Hun staat van instandhouding kan zich verslechteren, indien verhoogde deposities van nutriënten tot een verandering van het natuurgebied leiden, dat dan niet meer aan de habitateisen van de vogelsoorten voldoet.

De Grote Stern behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 geïdentificeerde vogelsoorten.

5.7 Visdief (*Sterna hirundo*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit, als gastvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

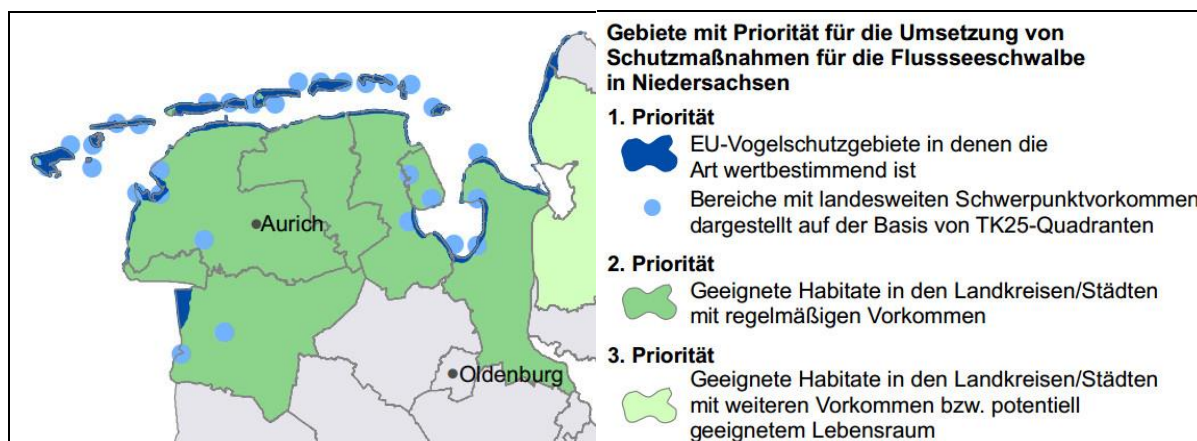
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren ongestoorde schorren, kust- resp. strandgedeeltes met vegetatieloze of karig begroeide zandbanken en duinen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 68).

Afb. 68: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Visdief. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voortschrijdende successie in de broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten behoren o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
93	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
94	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er in de omgeving van het project geen belangrijke habitats zijn van genoemde kwalificerende soorten, die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen 1130 Estuaria en 1170 Riffen, die als voedselhabitats van de Visdief dienen.
95	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de hoogte van de planten) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
96	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
97	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit, gastvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de instandhouding van vegetatie-arme terreinen. 3. Bedreigingen: o.a. voortschrijdende successie in den broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten. 4. De staat van instandhouding van de soort is ongunstig. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Visdief behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.8 Goudplevier (*Pluvialis apricaria*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1) resp. eveneens om een trekvogelsoort (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broed- en gastvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

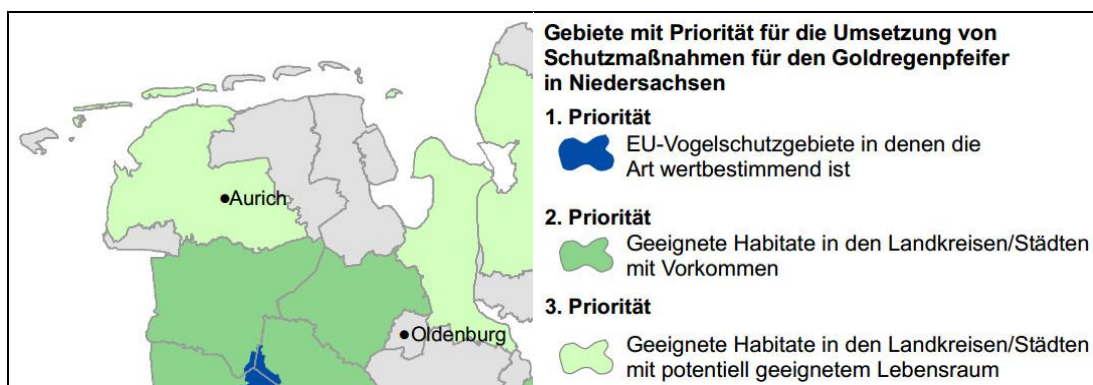
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren heidevelden met kort gras (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en het herstel van grote, open complexen hoogveen die vrij zijn van kreupelhout (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 69).

Afb. 69: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Goudplevier. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voortschrijdende successie in de broedgebieden behoort o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
98	(2011: 33): de staat van instandhouding is gunstig (B).	Gegevensbestand is afkomstig uit het jaar 2001 en is verouderd. De staat van instandhouding is ongunstig.
99	(2011: 33): De maximale aanvullende belasting aan de landzijde door de bekeken projecten is 0,39 kg N / ha*a in het vogelreservaat "Niedersächsisches Wattenmeer und angrenzendes Küstenmeer". De extra deposities van stikstof zijn te laag om bij een gelijk blijvend gebruik de habitats van de Goudplevier aan te tasten.	Bij veengebied-habitats bestaat volgens von Drachenfels (2012: 44 e.v.) een zeer grote gevoeligheid ten opzichte van deposities van stikstoffen. Bij inachtneming van een minimum CL-waarde van 5 kg N / ha*a ligt de aanvullende belasting van 0,39 kg N / ha*a duidelijk boven 3 % van de minimum CL-waarde ten bedrage van 0,15 kg N / ha*a. De irrelevantiedrempel is daarmee overschreden, de aanvullende N-deposities kunnen de successie versterken en de habitats van de Goudplevier aantasten.
100	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er zich in de omgeving van het project geen belangrijke habitats bevinden van genoemde kwalificerende soorten die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van veengebied-habitats veengebied-habitats, die als Habitate des Goldregenpfeifers dienen.
101	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de hoogte van de planten) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Depositie van stikstof kunnen de successie in veengebied-habitats bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
102	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
103	(2011: 34) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broed- en gastvogelsoort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren heidevelden met korte vegetatie. 3. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en het herstel van grote, open complexen hoogveen zonder kreupelhout. 4. Bedreigingen: o.a. voortschrijdende successie in de broedgebieden. 5. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. 6. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Goudplevier behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten, die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.9 Noordse Stern (*Sterna paradisaea*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als gastvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

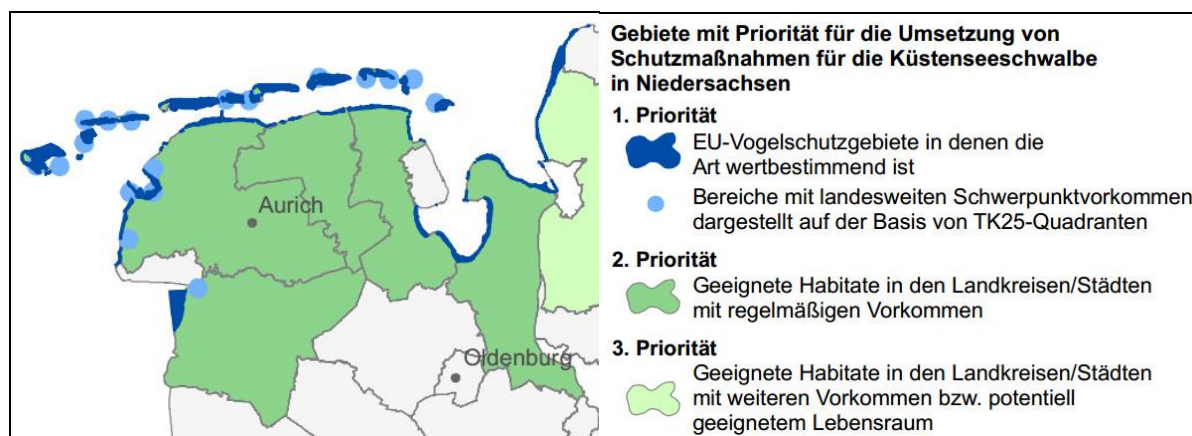
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en de ontwikkeling van niet verstoorde schorren, duinen- resp. strandgedeelten met vegetatieloze of karig begroeide grind- en zandbanken (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 70).

Afb. 70: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Noordse Stern. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Voortschrijdende successie in de broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten behoren o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
104	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
105	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er zich in de omgeving van het project geen belangrijke habitats bevinden van genoemde kwalificerende soorten die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen 1130 Estuaria en 1170 Riffen, die als voedselhabitats van de Noordse Stern dienen.
106	Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
107	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
108	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Gastvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de instandhouding van vegetatie-arme terreinen. 3. Bedreigingen: o.a. voortschrijdende successie in de broedgebieden en belasting van de kustwateren met nutriënten. 4. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Noordse Stern behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.10 Lachstern (*Gelochelidon nilotica*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

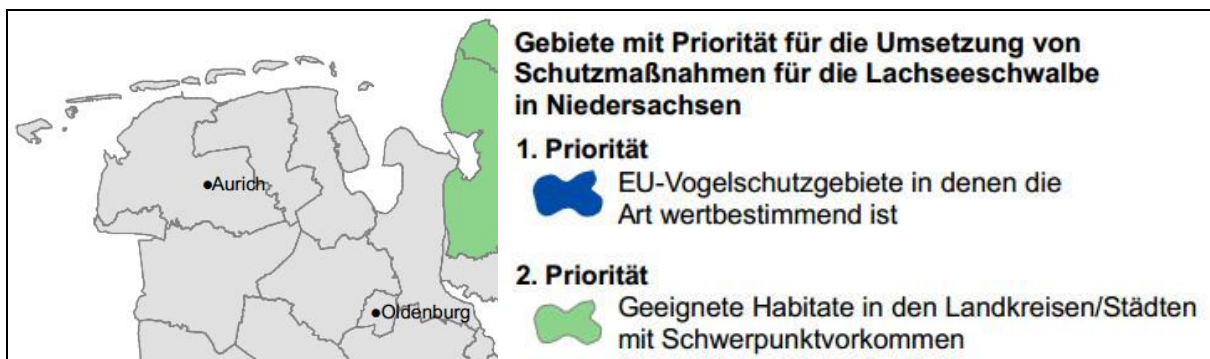
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*)).

a) Verspreiding

Terwijl de soort in het eerste stikstofrapport (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 29) werd bekeken, is ze in het tweede stikstofrapport (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1) niet meer vermeld. Dit vormt echter op deze plaats geen gebrek en is op zich juist.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale geen gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 71).

Afb. 71: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Lachstern. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Broedt aan vlakke kusten op zandige of vegetatievrije droge bodem, ook op kort grasland of gesloten schorrenvegetatie (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) en is zodoende gevoelig voor successie.

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Vervalt. De soort komt niet in de omgeving van de geplande kolencentrale voor (zie punt „Verspreiding“).

5.11 Smient (*Anas penelope*)

Het gaat om een trekvogelsoort van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broed- en gastvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

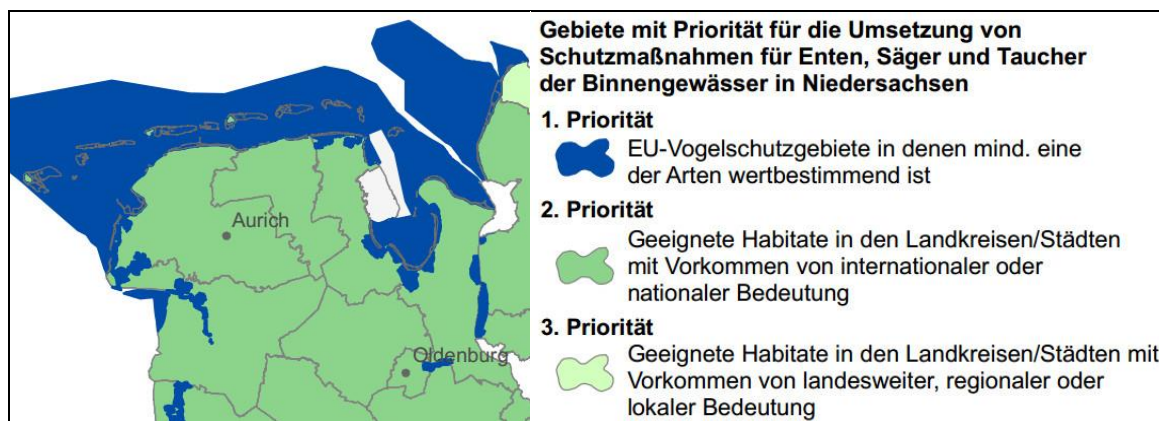
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren o.a. niet vervuilde rust- en foerageergebieden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de reducering van de watervervuiling aan de kust (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 72).

Afb. 72: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Smient . Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de bedreigingen behoren het verlies van voedselhabitats door hypertrofiëring evenals sterke belasting van de wateren (vertroebeling van het water, vorming van zuurstofarm slib, teruggang van submerse vegetatie).

Rotganzen (*Branta bernicla*) en Smienten (*Anas penelope*) consumeren in de herfst ongeveer de helft van de biomassa zeegras (REISE 1994 volgens STOCK et al. 1996: 125). Het voorkomen van zeegrasvelden is bedreigd door stikstofdeposities.

Rode Lijst Nedersaksen: R = uiterst zeldzaam.

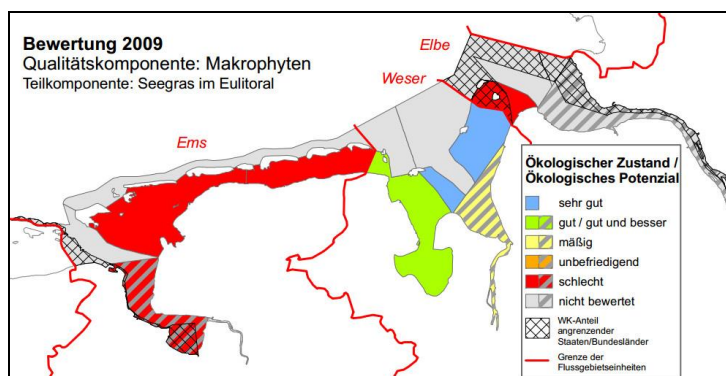
c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
109	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
110	(2012-1: 37): Bij de aangegeven foerageer- en rusthabitats in de omgeving ontbreekt de vermelding van de wadplaten.	Op wadplaten groeien zeegrasen die in de herfst een belangrijke factor kunnen zijn in de voedsel生态ologie van de Smienten.
111	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er zich in de omgeving van het project geen belangrijke habitats bevinden van genoemde kwalificerende soorten die worden beschouwd als bijzonder stikstofgevoelig.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van het habitattypen 1130 Estuaria, dat bij laag water voor de Smient als voedselhabitat dient.
112	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
113	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broed- en gastvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de instandhoudingsdoelstellingen / beschermingsmaatregelen behoort volgens de Uitvoeringsinstructies ook de reducering van de vervuiling van de wateren bij de kust. 3. Bedreigingen: het verlies van voedselhabitats door hypertrofiëring evenals sterke belastingen van de wateren (vertroebeling van de wateren, vorming van zuurstofarm slib, achteruitgang van submerse vegetatie). 4. Zeegrasvelden dienen in de herfst als belangrijke voedselbron, zijn echter gevoelig voor nutriënten, in een slechte ecologische staat van instandhouding en ernstig bedreigd. 5. Rode Lijst Nedersaksen: R = uiterst zeldzaam. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) heeft de indirecte stikstofgevoeligheid van de soort niet onderkend, welke te verklaren is door de betreffende voedsel生态ologie.

REISE (1994) volgens STOCK et al. (1996: 125) wijst erop dat Rotganzen en Smienten in de herfst ongeveer de helft van de biomassa zeegras eten. Dit wijst op de betekenis van intacte zeegrasvelden voor de genoemde vogelsoorten. Zeegrasvelden zijn echter stikstofgevoelig en in de omgeving van de geplande kolencentrale in een slechte ecologische staat van instandhouding (Afb. 73).

Afb. 73: Beoordeling van de kwaliteitscomponent macrofyten, deelcomponent zeegras in het eulitoraal (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2010: 29).

De verdere verzwakking en een daarmee gepaard gaande afname van het oppervlak zeegrasvelden door toenemende stikstofdeposities in de regio kan daarom ongetwijfeld de vermindering van de conditie bij de getroffen vogels tot gevolg hebben. Tegelijkertijd leidt de afname van zeegras in het voedselaanbod van deze vogels ertoe dat ze in toenemende mate uitwijken naar landbouwarealen, om daar jonge voedingsgewassen te eten (ECOMARE.NL 2012-3). Dit leidt wederom tot conflicten tussen landbouw en natuurbescherming. Tot de vier zeegrasetende vogelsoorten behoren Meerkoet (*Fulica atra*), Knobbelzwaan (*Cygnus olor*), Smient (*Anas penelope*) en Rotgans (*Branta bernicla*). Alle vier de soorten zijn ook in het gebied van de districten Leer en Aurich evenals de stad Emden aanwezig. Rotgans en Smient genieten als trekvogels bijzondere bescherming volgens art. 4 lid 2 EU Vogelrichtlijn, met name in het internationaal belangrijke wetland Waddenzee volgens de Ramsar-conventie.

Aanvullende stikstofdeposities leiden tot een vertroebeling van het water door een toename van plankton of tot het begroeien van de zeegrasbladeren met algen (ECOMARE.NL 2012-3). In beide gevallen kan het zeegras nog slechts onvoldoende het proces van fotosynthese ondergaan. Bovendien wordt de groei van groenwieren bevorderd. Deze wederom verdringen de bestanden aan zeegras. Een andere factor bij de bedreiging door meer nutriënten kan in het feit worden gezien dat zeegras bij een grotere beschikbaarheid van nutriënten meer Bladeren en relatief minder wortels vormt. Bij stormen scheurt de plant daarom sneller af.

STOCK et al. (1996: 113) hebben in 'Ökosystemforschung Wattenmeer – Synthesebericht' diverse aspecten uit verschillende literatuur verzameld, waarmee in verband met atmosferische stikstofdeposities rekening dient te worden gehouden en die wijzen op de zeer complexe combinatie van werkzame factoren.

In het geval van de locatie Eemshaven zou bovendien de belasting van de Eems met nutriënten meegerekend moeten worden – dat ontbreekt in het stikstofrapport. Het UMWELTBUNDESAMT (zonder jaar -2: 25) maakt erop attent dat stikstofdeposities hoofdzakelijk via de rivieren, maar ook via de atmosfeer in de Noordzee terechtkomen. In 2004 kwam in totaal 1,3 miljoen ton stikstof in de Noordzee terecht, waarvan 64 % via het water en 36 % via de atmosfeer.

In het stikstofrapport ontbreekt bovendien een beoordeling in hoeverre de verschuiving van de nutriëntensituatie tengevolge van het thermoshock-procédé tot een toename van algen kan bijdragen en tot aantastingen van zeegrasvelden kan leiden.

Critical Loads voor eutrofiëring zijn kritische belastingspercentages voor stikstofdeposities via de lucht, waarbij het volgens de huidige stand van wetenschap noch acuut noch op de lange termijn tot schadelijke effecten komt op kwetsbare ecosystemen zoals bossen, heide en veengebieden en aangrenzende systemen (bijv. grondwater) indien deze percentages in acht worden genomen of niet worden bereikt (UMWELTBUNDESAMT 2011-2). Op grond van de door STOCK et al. (1996: 113) beschreven complexiteit moeten op deze plaats Critical Loads in de beoordeling van toegenomen stikstofdeposities op de bestanden zeegras in de Waddenzee van Nedersaksen als ongeschikt worden aangeduid. Bovendien zijn er momenteel geen Critical Loads voor zee- en estuariumbiotopen, zodat een beoordeling daarmee hier niet kan plaatsvinden. Volgens de huidige stand van wetenschap kan daarom

niet worden opgehelderd of de aanvullende emissies van stikstofdioxide op de lange termijn zullen leiden tot een aantasting van zeegrasetende vogels, die volgens de EU-Vogelrichtlijn bijzondere bescherming genieten. In een dergelijk geval dient de reeds aanwezige nutriëntensituatie in het onderzoeksgebied diepgaander te worden onderzocht. Deze ontwikkelt zich zodanig dat de Noordzee volgens het UMWELTBUNDESAMT (2011-1) als de regio in het Noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan werd geïdentificeerd die het meeste door eutrofiëring is getroffen; de Waddenzee als een probleemgebied voor eutrofiëring werd geclassificeerd. De onbevredigende ecologische toestand, zowel in de Noordzee als in het Eems-estuarium in het bijzonder, heeft tot gevolg dat dwars door de literatuur de reducering van nutriënten-deposities wordt geëist. Met het oog op de eminente betekenis van de Waddenzee als natuurgebied kan op deze plaats slechts voor de toepassing van het voorzorgsbeginsel worden gepleit. Zou het voorzorgsbeginsel niet in acht worden genomen, dan zouden niet alleen die Habitat- en Vogelrichtlijn, maar ook de instandhoudingsdoelstellingen van de Uitvoeringsinstructies in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen worden geschonden, die duidelijk de langdurige bescherming en het behoud van de habitats en soorten eisen.

In beide stikstofrapporten van IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) ontbreken uiteenzettingen die de gevoeligheid van zeegrasvelden ten opzichte van verhoogde stikstofdeposities gedurende een lange termijn van 40-50 jaar onderzoeken. Daarnaast ontbreekt een onderzoek welke effecten verminderde bestanden aan zeegras op de lange termijn op de fitheid van de vogelpopulaties hebben. Het rapport is daarom op deze punten gebrekkig te noemen. In het 2^e stikstofrapport stelt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1: 39) vast:

„Voor herbivore vogelsoorten, zoals de ganzen, enkele eendesoorten evenals enkele soorten zangvogels, dient eveneens niet te worden uitgegaan van veranderingen van hun voedselsituatie.“ (...)

„Een verandering van biotooptypen door stikstofdeposities die door een project worden veroorzaakt (mogelijke eutrofiëring of verzuring) en als gevolg daarvan een schaarser worden van leefgebieden voor kwalificerende soorten kan zodoende worden uitgesloten.“

Aan de hand van de veelsoortige negatieve effecten van stikstofdeposities op zeegras (STOCK et al. 1996: 113) evenals aan de hand van de aangegeven significante betekenis van zeegrasvelden voor Rotganzen en Smienten (REISE 1994 volgens STOCK et al. 1996: 125), dienen de vaststellingen van de adviseurs als gebrekkig te worden beoordeeld. Het is vereist om diepgaandere onderzoeken uit te voeren.

De Smient behoort tot de groep van de zeegrasetende vogels en bevindt zich onder de 4 geïdentificeerde vogelsoorten, die op grond van hun voedsel生态学 als indirect stikstofgevoelig dienen te worden geclassificeerd. Hun staat van instandhouding kan zich verslechteren, indien verhoogde deposities van nutriënten het voorkomen van zeegrasvelden nadelig beïnvloeden.

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) heeft de indirecte stikstofgevoeligheid van de soort, die te verklaren is door de voedsel生态学, niet onderkend,.

5.12 Rotgans (*Branta bernicla*)

Het gaat om een trekvogelsoort van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 2).

Voor de soort als gastvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

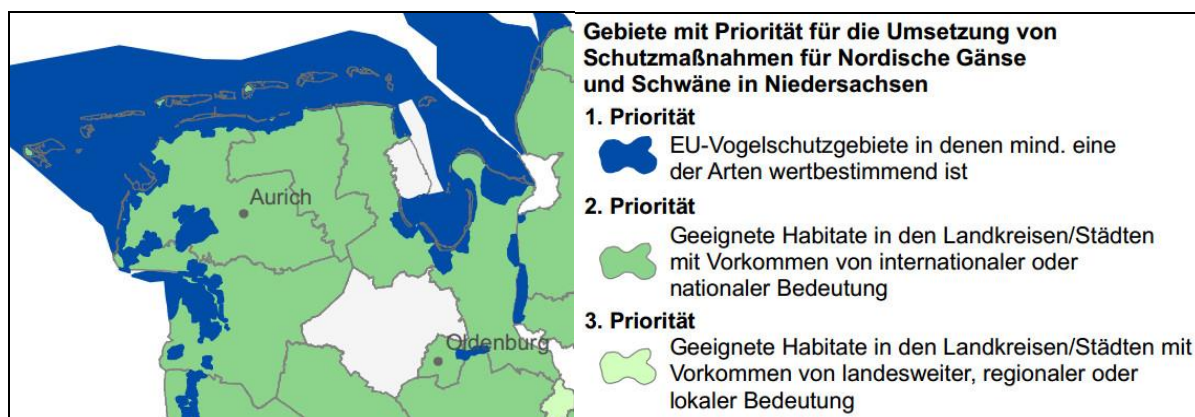
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren o.a. niet vervuilde rust- en foerageergebieden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Tot de „Bescherms- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de reducering van de vervuiling aan de kust (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 74).

Afb. 74: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Rotgans. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de bedreigingen behoort o.a. de vervuiling van de Waddenzee en de estuaria.

Rotganzen (*Branta bernicla*) en Smienten (*Anas penelope*) consumeren in de herfst ongeveer de helft van de zeegrasbiomassa (REISE 1994 volgens STOCK et al. 1996: 125). De vindplaatsen van zeegrasvelden worden bedreigd door stikstofdeposities.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
114	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
115	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er zich in de omgeving van het project geen belangrijke habitats bevinden van genoemde kwalificerende soorten die worden beschouwd als bijzonder stikstofgevoelig.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van het habitatype 1130 Estuaria, dat bij laag water als voedselhabitat van de Rotgans dient.
116	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
117	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Gastvogelsoort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de instandhoudingsdoelstellingen / beschermingsmaatregelen behoort volgens de Uitvoeringsinstructies ook de reducering van de vervuiling van de wateren bij de kust. 3. Bedreigingen: o.a. de vervuiling van de Waddenzee en van de estuaria. 4. Zeegrasvelden dienen in de herfst als belangrijke voedselbron, zijn echter gevoelig voor nutriënten, in een slechte ecologische staat van instandhouding en ernstig bedreigd. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Smient“.

De Rotgans behoort tot de groep van de zeegrasetende vogels en bevindt zich onder de 4 geïdentificeerde vogelsoorten die op grond van hun voedsleecologie als indirect stikstofgevoelig dienen te worden geclassificeerd.

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) heeft de indirecte stikstofgevoeligheid van de soort, die te verklaren is door de voedsleecologie, niet onderkend.

5.13 Roerdomp (*Botaurus stellaris*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als gastvogel geldt hoogste prioriteit, als broedvogel prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

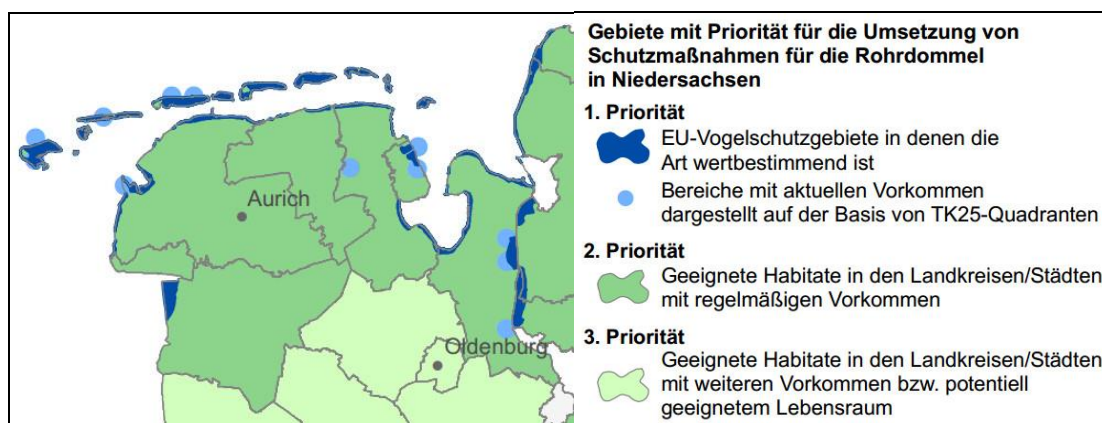
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de reducering van de verlandingsnelheid van rietvelden door reducering van overmatige deposities van nutriënten evenals de bevordering van de vitaliteit van het riet en het scheppen / bevorderen van een voldoende, gevarieerd voedselaanbod (vooral vissen en amfibieën) door verbetering van de waterkwaliteit (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 75).

Afb. 75: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Roerdomp. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Versnelde verlanding en vervuiling van rietlanden o.a. tengevolge van eutrofiëring. Algemeen afsterven van het riet o.a. tengevolge van eutrofiëring met vorming van zuurstofarm slib en draadvormige groene algen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = bedreigd met uitsterven.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
118	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
119	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de successie en verlanding in rietgebieden bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
120	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
121	(2011: 34) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Gastvogelsoort met hoogste prioriteit, broedvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de reducering van de verlandingssnelheid van rietvelden door reducering van bovenmatige deposities van nutriënten evenals de verbetering van de waterkwaliteit. 3. Bedreigingen: versnelde verlanding en verzuiging van rietvelden o.a. tengevolge van eutrofiëring evenals algemeen afsterven van riet o.a. tengevolge van eutrofiëring met vorming van zuurstofarm slib en draadvormige groene algen. 4. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Roerdomp behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten, die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.14 Bruine Kiekendief (*Circus aeruginosus*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

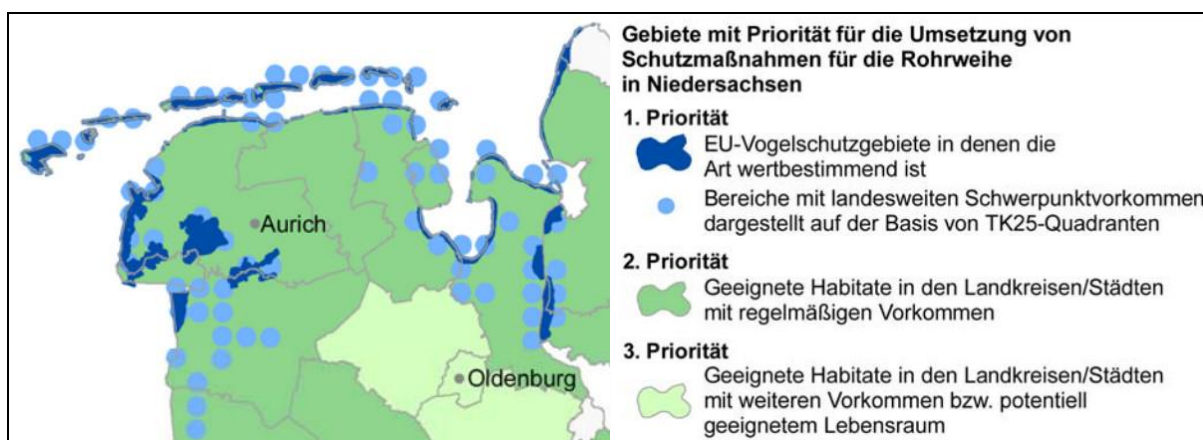
Voor de soort als broedvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren o.a. de instandhouding en de ontwikkeling van grote, open moerasgebieden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 76).

Afb. 76: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Bruine Kiekendief. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de bedreigingen behoren o.a. de verlanding en de verruiging van rietvelden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2), die door eutrofiëring worden begunstigd.

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
122	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
123	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de successie en verlanding in rietgebieden bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
124	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
125	(2011: 34) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren o.a. de instandhouding en de ontwikkeling van grote, open moerasgebieden. 3. Bedreigingen: verlanding en verruiging van rietlanden, die door eutrofiëring worden begunstigd. 4. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Bruine Kiekendief behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.15 Kluut (*Recurvirostra avosetta*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1) resp. eveneens om een trekvogelsoort (art. 4 lid 2).

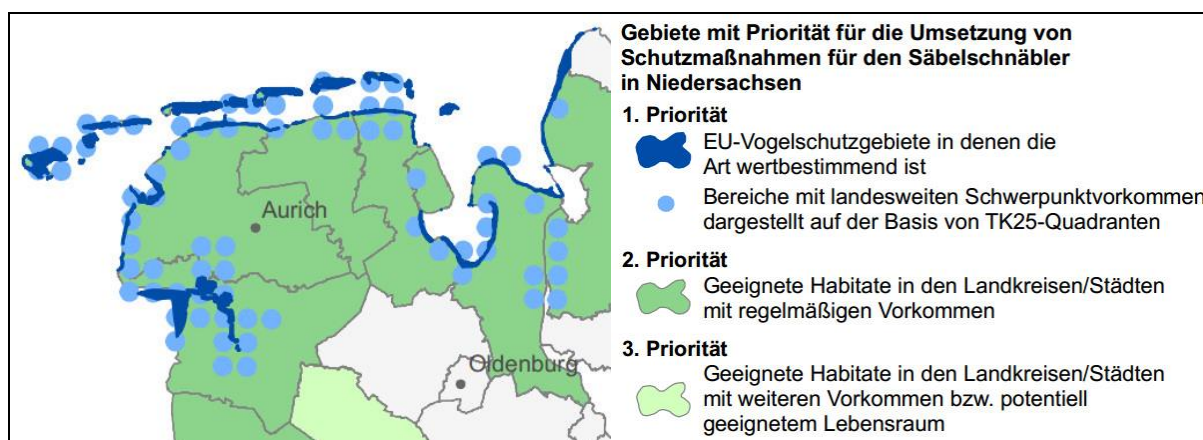
Voor de soort als gastvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 77).

Afb. 77: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Kluut. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

De successie leidt tot verlies van broedhabitats en behoort daarom o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
126	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
127	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
128	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
129	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Gastvogelsoort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Bedreigingen: de successie leidt tot het verlies van broedhabitats. 3. De staat van instandhouding is ongunstig. 4. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Kluut behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.16 Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1) resp. eveneens om een trekvogelsoort (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

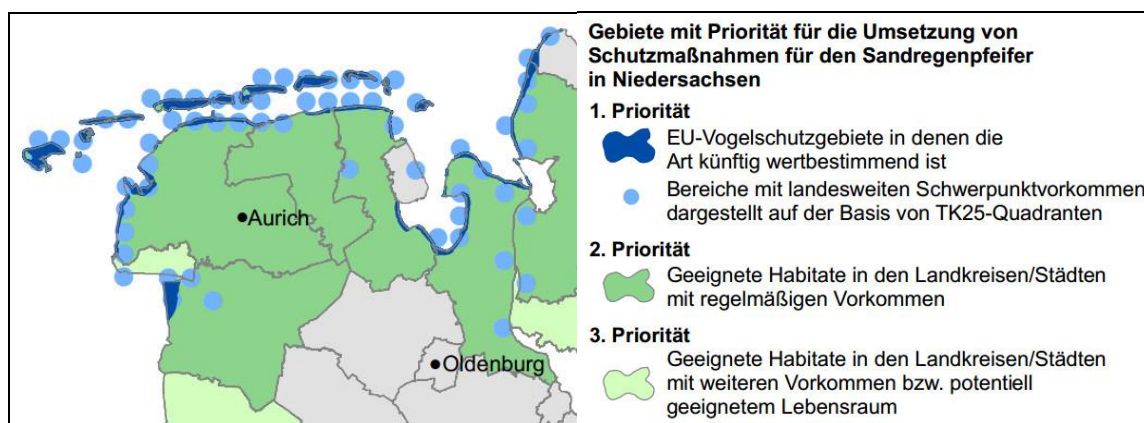
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren open, ongestoorde zand-, schelpen- en grindvlaktes aan de kusten en op de eilanden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 78).

Afb. 78: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Bontbekplevier. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Het dichtgroeien van broedgebieden tengevolge van processen van successie behoort o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
130	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
131	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
132	(2012-1: 36): soort wordt niet vermeld als kwalificerende broedvogel.	Volgens Uitvoeringsinstructies: kwalificerende broedvogelsoort van de vogelreservaten met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen.
133	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
134	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren open, ongestoorde zand-, schelpen- en grindvlaktes aan de kusten en op de eilanden. 3. Bedreigingen: successie in de broedhabitats. 4. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Bontbekplevier behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.17 Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

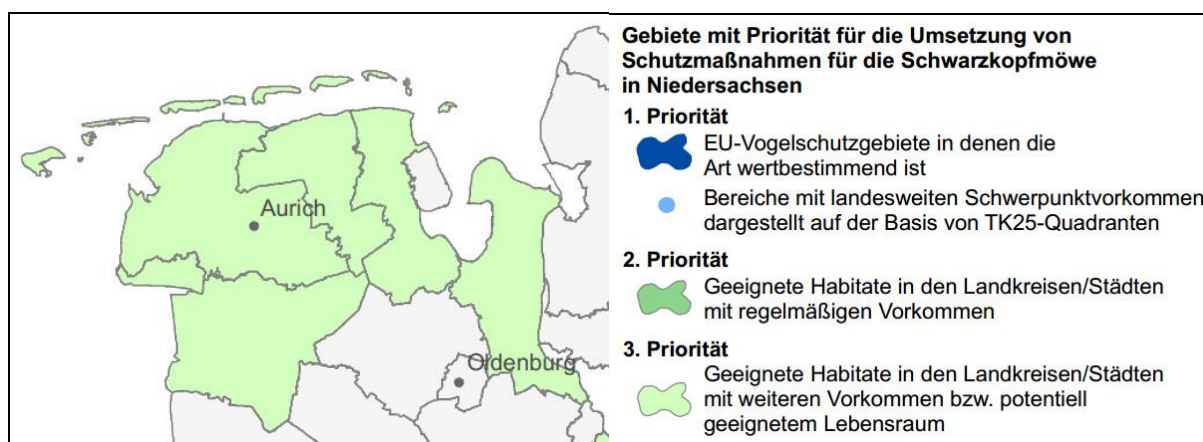
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren regelmatige verzorgingsmaatregelen om het groter worden van struikgewas en kreupelhout tegen te gaan (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Terwijl de soort in het eerste stikstofrapport (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2011: 30) werd bekeken, wordt ze in het tweede stikstofrapport (IBL UMWELTPLANUNG GMBH 2012-1) niet meer vermeld. Dit vormt een gebrek.

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 79).

Afb. 79: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Zwartkopmeeuw. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

De successie in het gebied van de broedplaatsen behoort o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
135	(2011: 30): soort bekeken. (2012-1: 36 e.v.): soort buiten beschouwing gelaten.	Aanwijzing voor geen zorgvuldige manier van werken. In de omgeving zijn gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Zwartkopmeeuw aanwezig.
136	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
137	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
138	(2011: 30): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren regelmatige verzorgingsmaatregelen om het hoger worden van struikgewas en kreupelhout tegen te gaan. 2. Bedreigingen: successie in het gebied van de broedplaatsen. 3. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Zwartkopmeeuw behoort zowel tot de groep van de strandbroeders als ook tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten, die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.18 Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1) resp. eveneens om een trekvogelsoort (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

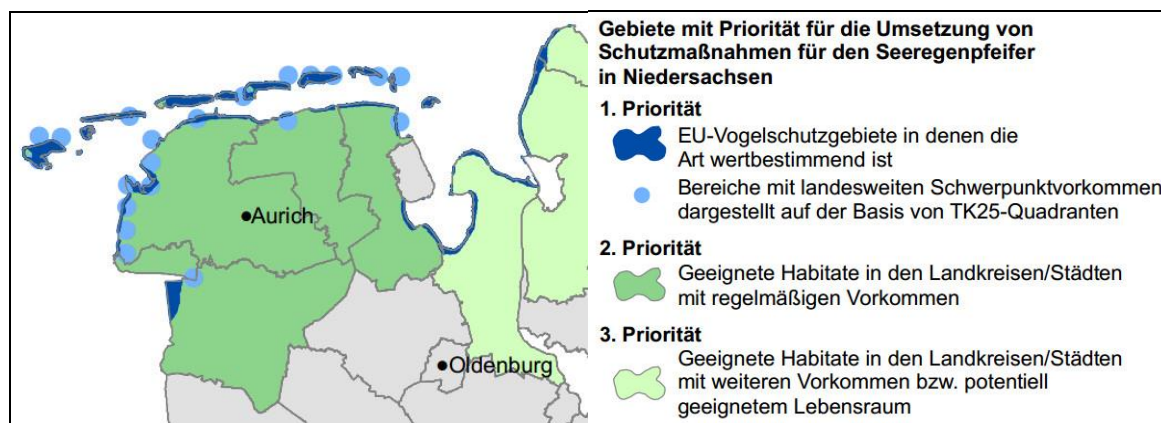
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren een aanbod aan broedhabitats met een groot oppervlak (embryonale duinen, vegetatie-arme zandplaten en schelpenvlaktes) aan de kusten en op de eilanden evenals een geringe eutrofiëring van de broedhabitats (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 80).

Afb. 80: Beroordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Strandplevier. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Het dichtgroeien van broedgebieden tengevolge van processen van successie behoort o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
139	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
140	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
141	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
142	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren een aanbod aan broedhabitats met een groot oppervlak (embryonale duinen, vegetatie-arme zandplaten en schelpenvlaktes) aan de kusten en op de eilanden evenals een geringe eutrofiëring van de broedhabitats. 3. Bedreigingen: dichtgroeien van broedgebieden tengevolge van processen van successie. 4. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Strandplevier behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten, die aanspraak maken op een vegetatie-arme habitat en sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.19 Tapuit (*Oenanthe oenanthe*)

Het gaat om een trekvogelsoort van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

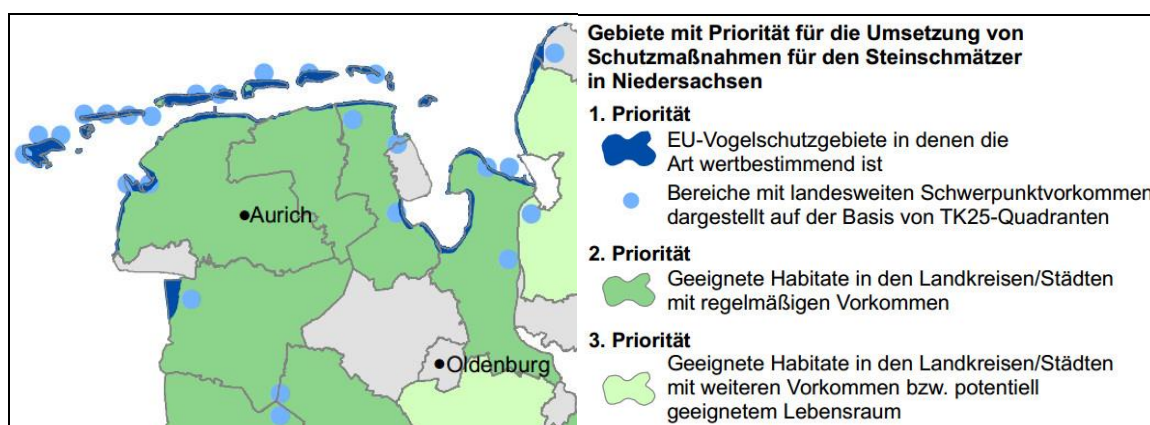
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren een geringe eutrofiëring evenals de instandhouding van open grondplaatsen op schraal terrein.

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de vermindering van de nutriëntendepositie in duin- en zandgebieden evenals de bescherming en eventueel het herstel van open schraal terrein en grondplaatsen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 81).

Afb. 81: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Tapuit. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

De eutrofiëring van het landschap, het ontbreken van schraal terrein evenals de successie van open terreinen behoren o.a. tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
143	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: De gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
144	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er in de omgeving van het project geen belangrijke habitats van genoemde kwalificerende soorten zijn, die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen veengebieden, heidevelden en duinen, die als habitat voor de Tapuit dienen.
145	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op schrale locaties bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
146	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
147	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren een geringe eutrofiëring evenals het behouden van open grondplaatsen op schraal terrein. 3. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de vermindering van de depositie van nutriënten in duin- en zandgebieden evenals de bescherming en eventueel het herstel van open schraal terrein en grondplaatsen. 4. Bedreigingen: de eutrofiëring van het landschap, het ontbreken van schraal terrein evenals de successie van open stukken grond. 5. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Tapuit behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.20 Zwarte Stern (*Chlidonias niger*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1) resp. eveneens om een trekvogelsoort (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broed- en gastvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

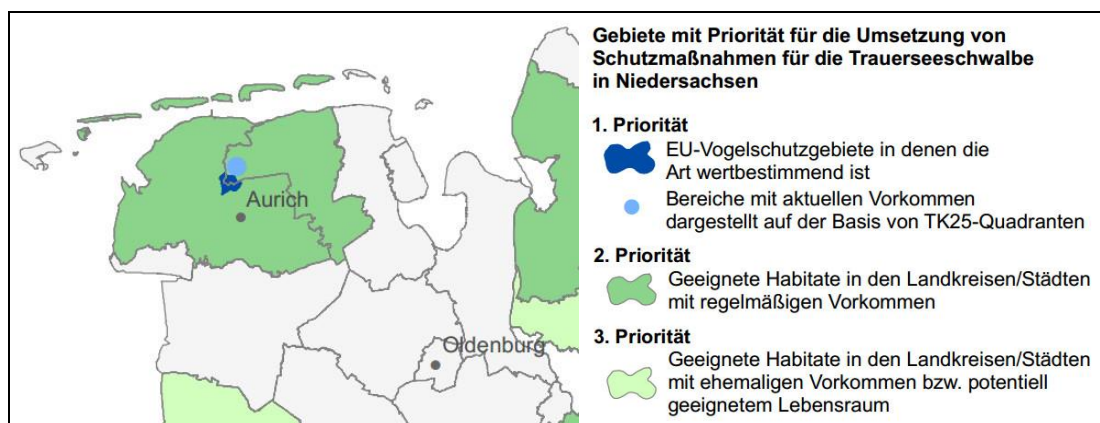
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de vermindering van de nutriënten-depositie in de wateren.

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de verbetering van de waterkwaliteit (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 82).

Afb. 82: Beroordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Zwarte stern. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Het verlies van de verlandingsvegetatie en het verlies van voedselhabitats in de omgeving van de broedplaatsen door o.a. eutrofiëring behoren tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
148	(2011: 30): soort bekeken. (2012-1: 36 e.v.): soort buiten beschouwing gelaten.	Aanwijzing voor geen zorgvuldige manier van werken. In de omgeving zijn gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Zwarte stern aanwezig.
149	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
150	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
151	(2011: 30): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broed- en gastvogelsoort met prioriteit. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de vermindering van de depositie van nutriënten in de wateren. 3. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort de verbetering van de waterkwaliteit. 4. Bedreigingen: het verlies van de verlandingsvegetatie door o.a. eutrofiëring en het verlies van voedselhabitats in de omgeving van de broedplaatsen door o.a. eutrofiëring. 5. De staat van instandhouding van deze soort is ongunstig. 6. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

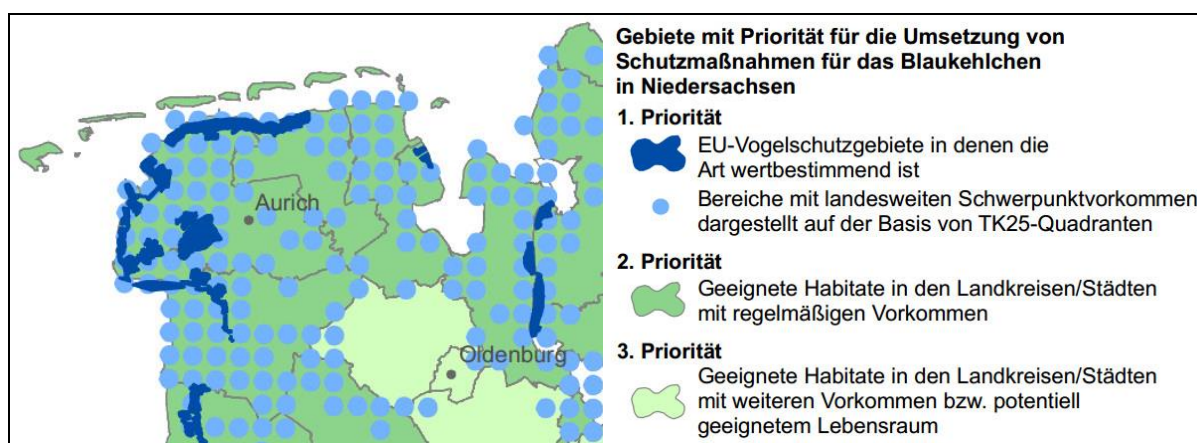
De Zwarte Stern behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.21 Blauwborst (*Luscinia svecica cyaneola*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1). Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 83).

Afb. 83: Beroordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Blauwborst. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Grote betekenis hebben door successie veroorzaakte habitatverliezen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
152	(2011: 29 e.v.): soort buiten beschouwing gelaten. (2012-1: 36): soort bekeken.	Aanwijziging voor geen zorgvuldige manier van werken.
153	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
154	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
155	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
156	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Open, vegetatie-arme gronden zijn nodig voor de voedselopname. 2. Bedreigingen: grote betekenis bij de bedreigende factoren hebben habitatverliezen die worden veroorzaakt door successie. 3. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Blauwborst behoort tot de groep van de niet-strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

5.22 Dwergstern (*Sterna albifrons*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als broed- en gastvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

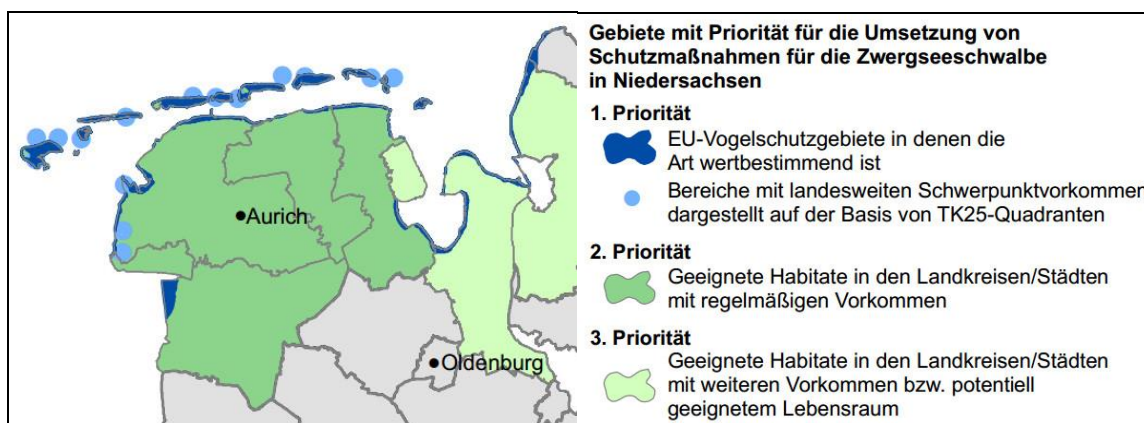
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren broedhabitats met een groot oppervlak (embryonale duinen, vegetatie-arme zand-, grind- en schelpenvlaktes) evenals de aanwezigheid van nauwelijks tot karig begroeide broedhabitats (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 84).

Afb. 84: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Dwergstern. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Het dichtgroeien van broedgebieden tengevolge van processen van successie behoort tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
157	(2012-1: 36): broed-en foerageergebieden komen niet voor in de omgeving.	In de omgeving zijn gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Dwergstern aanwezig.
158	(2011: 30): Niet van voedselarme habitats afhankelijk.	Gebrekkige methodische manier van werken: de gevoeligheid voor stikstof van een soort dient niet alleen te worden afgeleid uit het feit of deze aangewezen is op een stikstofgevoelige habitat.
159	(2012-1: 38): Opgemerkt wordt dat er in de omgeving van het project geen belangrijke habitats van genoemde kwalificerende soorten zijn, die als bijzonder stikstofgevoelig worden beschouwd.	Het gaat om een foutieve uitspraak: deposities van nutriënten behoren tot de voornaamste oorzaken van bedreiging van de habitattypen 1130 Estuaria en 1170 Riffen, die als voedselhabitats van de Dwergstern dienen.
160	(2012-1: 39): Geen verandering in de vegetatiestructuur (verdichting van de vegetatie, verandering in de groeihoogte) resp. verandering van het biotooptype dat de habitat kenmerkt, door de vanwege het project verwachte deposities van stikstof.	Deposities van stikstof kunnen de vegetatie-ontwikkeling op vegetatie-arme stukken grond bespoedigen. De gebrekkige beoordeling van de Habitatrichtlijngebieden is de basis voor de aansluitende verkeerde beoordeling van de vogelhabitats.
161	2011) resp. (2012-1): ontbrekende onderzoeken over verzurende effecten van de stikstofemissies.	Verzuring wordt niet alleen veroorzaakt door deposities van zwavel, maar ook van stikstof.
162	(2011: 30) resp. (2012-1: 39): effecten door stikstofdeposities worden uitgesloten, een diepgaand onderzoek is niet nodig.	1. Broed- en gastvogelsoort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 2. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren broedhabitats met een groot oppervlak (embryonale duinen, vegetatie-arme zand-, grind- en schelpenvlaktes) evenals de aanwezigheid van nauwelijks tot karig begroeide broedhabitats. 3. Bedreigingen: het dichtgroeien van broedgebieden tengevolge van processen van successie. 4. De staat van instandhouding is ongunstig. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

d) Gebrekkige methodiek bij de beoordeling van de stikstofgevoeligheid

Op deze plaats gelden dezelfde uiteenzettingen als voor de vogelsoort „Grote Stern“.

De Dwergstern behoort tot de groep van de strandbroeders en bevindt zich onder de 18 indirect stikstofgevoelige vogelsoorten die sensibel reageren op de voortschrijdende vegetatie-ontwikkeling (successie).

6 Niet bekeken soorten (stikstofrapporten)

Hierna zijn soorten vermeld die de volgende eigenschappen vertonen:

- In de direct aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden aanwezig.
- Volgens de „Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen“ (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) een aanwijzing voor directe gevoeligheid voor nutriënten bevattend en/of een aanwijzing voor indirecte gevoeligheid voor nutriënten bevattend (die te verklaren is op grond van gevoeligheid ten opzichte van voortschrijdende successie in de habitat) en/of een aanwijzing voor indirecte gevoeligheid voor nutriënten bevattend (die te verklaren is op grond van de voedsel生态学 in combinatie met zeegras).
- Beschermd door minstens een van de volgende wetten: Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn, Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*) of Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*) of van een aanwijzing voorzien „Prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen.

Om de laatstgenoemde reden vervalt de nadere beschouwing van Elft (*Alosa alosa*), die onder voor nutriënten gevoelige vissen zou vallen evenals van Meerkoet (*Fulica atra*) en Knobbelzwaan (*Cygnus olor*), die onder de indirect stikstofgevoelige vogelsoorten op grond van hun voedsel生态学 (zeegras) zouden vallen.

In ieder subhoofdstuk vindt een korte beschrijving plaats waarom de soorten bescherming verdienen, hun verspreiding, een opsomming van relevante bedreigende factoren evenals een overzicht van gebreken.

Alle navolgende soorten zijn in de direct aangrenzende districten Leer of Aurich of de stad Emden aanwezig. Ze werden toch vanaf het begin niet door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011) resp. (2012-1) bekeken.

6.1 Atlantische zalm (*Salmo salar*)

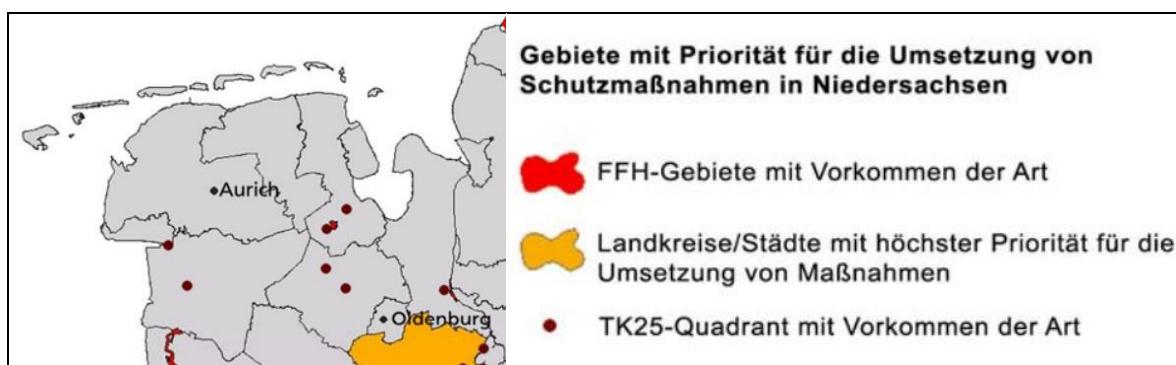
Het gaat om een vissoort van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 23).

Voor deze soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Tot de „maatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies tot verbetering van de kwaliteit van de habitat van de zalm behoort o.a. de reducering van de depositie van eutrofiërend werkzame stoffen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 85).

Afb. 85: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Atlantische zalm. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Bij deze economisch belangrijke vis is o.a. de watervervuiling als bedreigingsoorzaak te noemen (BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ 2011-2).

De staat van instandhouding is onbekend.

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
163	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: o.a. de vervuiling van de wateren . 4. De staat van instandhouding is onbekend. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

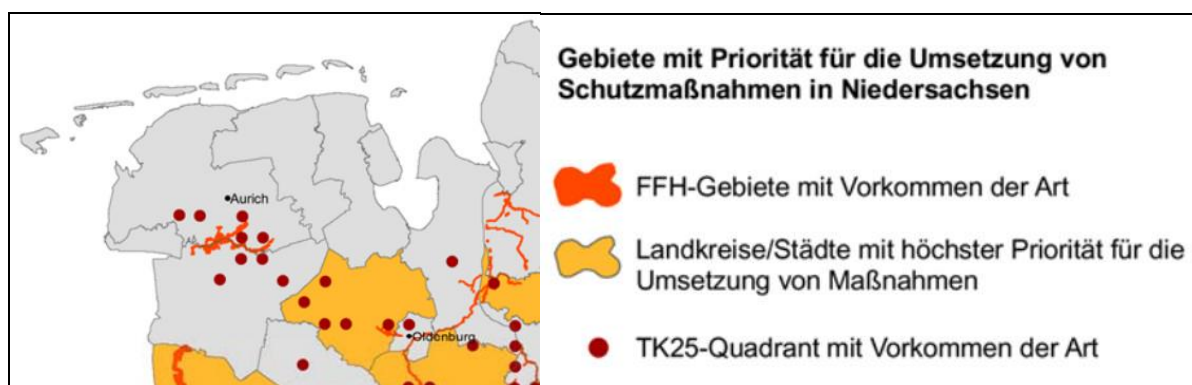
6.2 Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)

Het gaat om een vissoort van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 22).

Voor deze soort geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 86).

Afb. 86: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Kleine modderkruiper. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Volgens de Uitvoeringsinstructies kan de Kleine modderkruiper ook sterk geëutrofeerde watergedeeltes bewonen en schijnt hij geen hoge eisen te stellen aan de waterkwaliteit (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

In tegenstelling daartoe schrijft het BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2011-2): Een van de voornaamste bedreigende oorzaken is o.a. te zien in de watervervuiling. Nutriëntendepositie die een negatieve uitwerking kan hebben op de zalmsubstraten, dient te worden vermeden.

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
164	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: een van de voornaamste oorzaken van bedreiging kan o.a. in de vervuiling van het water worden gezien. Depositie van nutriënten, die een negatief effect kan hebben op de zalmsubstraten, dient te worden vermeden. 4. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 5. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.3 Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*)

Het gaat om een libellensoort van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 23).

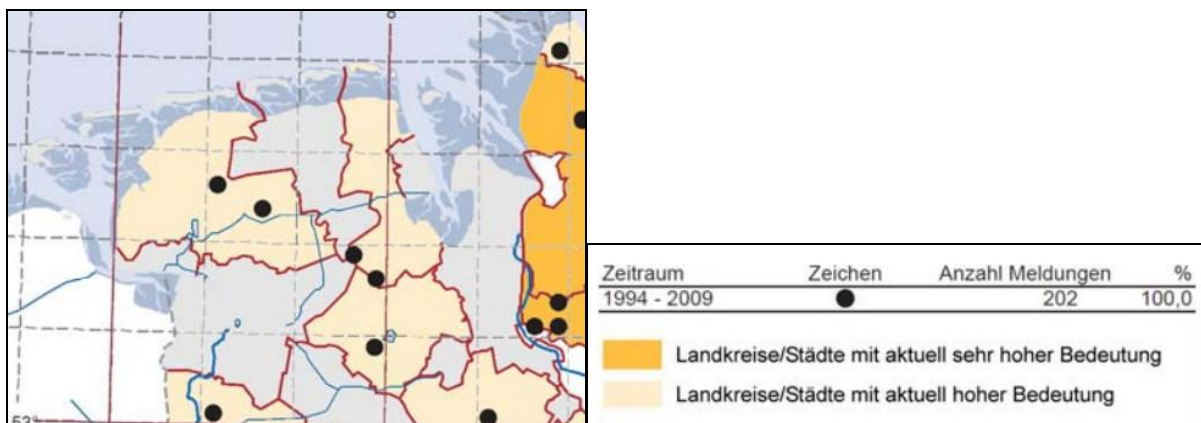
Voor deze soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de bescherming van de ontwikkelingswateren tegen eutrofiëring (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat in de omgeving van de geplande kolencentrale gebieden met prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen aanwezig zijn (Afb. 87).

Afb. 87: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Gevlekte witsnuitlibel. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Nutriëntendepositie kan o.a. de geschiktheid van wateren als habitat verslechteren en behoort tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is slecht volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
165	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: depositie van nutriënten kan o.a. de geschiktheid van wateren als habitat verslechteren. 4. De staat van instandhouding is slecht. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.4 Platte schijfhoren (*Anisus vorticulus*)

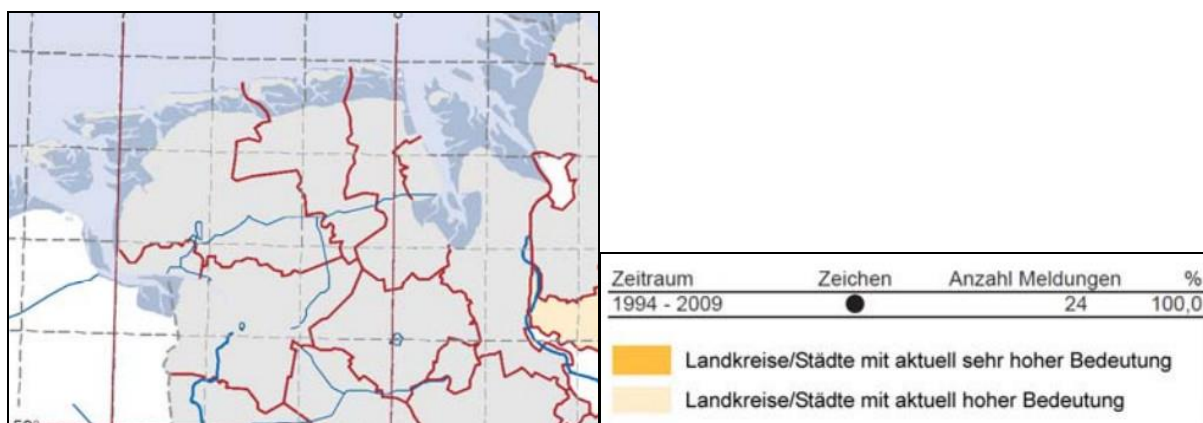
Het gaat om een soort van de ongewervelde dieren van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de belangrijkste „beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoort o.a. de instandhouding of de verbetering van de waterkwaliteit (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is aanvankelijk niet duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 88).

Afb. 88: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Platte schijfhoren. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Volgens de nieuwste informatie van zijde van de lagere bevoegde overheidsinstantie op het gebied van natuurbehoud van het district Leer is de soort echter in het district Leer aanwezig (BLÖMER, per e-mail 2012).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Tot de voornaamste bedreigende oorzaken behoort o.a. de verlanding van wateren. Hierop kan de verrijking met nutriënten duidelijk versnellende invloed hebben (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is onbekend volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
166	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: tot de voornaamste oorzaken van bedreiging behoort o.a. de verlanding van wateren. Hierop kan de verrijking met nutriënten duidelijk een bespoedigende invloed hebben. 4. De staat van instandhouding is onbekend. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

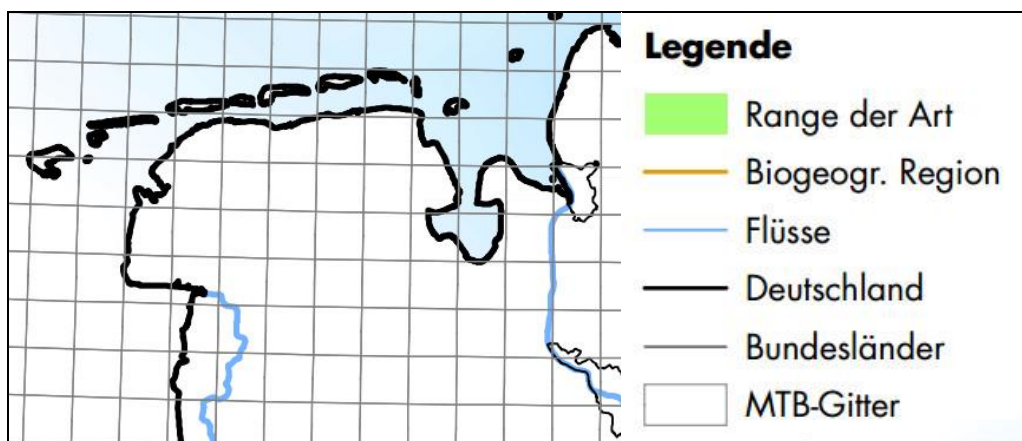
6.5 Kruipend moerasscherm (*Apium repens*)

Het gaat om een plantensoort van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn met hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) Verspreiding

Volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007) is aanvankelijk niet duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 89).

Afb. 89: Voorkomen van het Kruipend moerasscherm in Nedersaksen. Veranderd volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007).

Volgens de nieuwste informatie van de zijde van de lagere bevoegde overheidsinstantie op het gebied van natuurbehoud van het district Leer is de soort echter in het district Leer aanwezig (BLÖMER, per e-mail 2012).

b) **Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek**

In principe zijn bestanden van het Kruipend moerasscherm o.a. door eutrofiëring van de stukken grond bedreigd (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Hiertegenover staat echter het stikstofcijfer 7 volgens de indicatiewaarden van Ellenberg, dat rijkdom aan stikstof aangeeft.

De staat van instandhouding van de soort is onvoldoende volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
167	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: in principe worden bestanden van het Kruipend moerasscherm o.a. door eutrofiëring van de stukken grond bedreigd. 4. De staat van instandhouding is onvoldoende. 5. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 6. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.6 Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*)

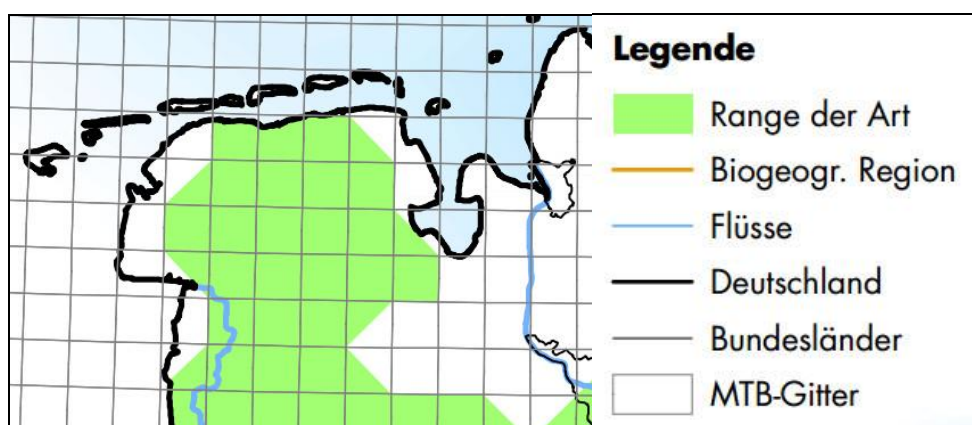
Het gaat om een plantensoort van Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn, waarbij instandhouding of verbetering van de toestand van het water en van de waterhuishouding een belangrijke factor is voor bescherming van de soort („Niedersächsisches Auenprogramm“ volgens NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM FÜR UMWELT, ENERGIE UND KLIMASCHUTZ 2012: 22).

Voor de soort geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

a) Verspreiding

Volgens BUNDESAMT VOOR NATURSCHUTZ (2007) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 90).

Afb. 90: Voorkomen van de Drijvende waterweegbree in Nedersaksen. Veranderd volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2007).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Bedreigingen bestaan o.a. met name door watereutrofiëring en successie (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

Volgens BUNDESAMT FÜR NATURSCHUTZ (2011-2) zijn de voornaamste bedreigende factoren de verrijking met nutriënten en de verzuring van de bewoonde wateren. De meest effectieve beschermingsmaatregelen zijn de verhindering van verrijking met nutriënten en van verzuring van de nog bewoonde wateren.

Blijkens indicatiewaarden volgens Ellenberg: stikstofcijfer 3 = stikstofarmoede tonend.

De staat van instandhouding van de soort is slecht volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
168	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Bedreigingen: o.a. met name door eutrofiëring van de wateren, successie en verzuring. 4. Blijkens indicatiewaarden volgens Ellenberg: stikstofcijfer 3 = stikstofarmoede tonend. 5. De staat van instandhouding is slecht. 6. Rode Lijst Nedersaksen: 2 = ernstig bedreigd. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.7 Boomleeuwerik (*Lullula arborea*)

Het gaat om een vogelsoort van Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 1).

Voor de soort als broedvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

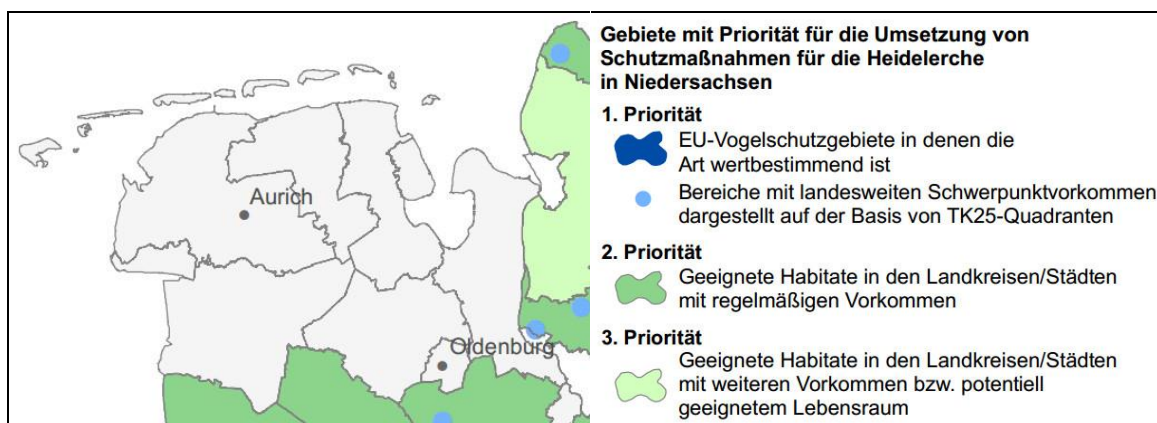
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en het verzorgen van droge en natte heidevelden en stukken grond aan de rand van het veengebied (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2), die als stikstofgevoelig zijn te classificeren.

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de bescherming resp. het verzorgen van open zandgronden en heidevelden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) die als stikstofgevoelig zijn te classificeren.

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is aanvankelijk niet duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 91).

Afb. 91: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Boomleeuwerik. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

In de „Volledige gebiedsgegevens“ voor het Habitatrichtlijngebied V14 Esterweger Dose wordt de soort echter vermeld (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2011-1). Dit gegevensbestand is echter verouderd (van 1995) en dient te worden geverifieerd. Het vogelreservaat ligt 63 kilometer van Eemshaven verwijderd. Dit komt overeen met de afstand Eemshaven – eiland Spiekeroog.

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Eutrofiëring van het landschap en verlies van droog-warme, open zandgronden en droge graslanden behoren tot de bedreigingen (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
169	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Broedvogelsoort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en het verzorgen van droge en natte heidevelden en stukken grond aan de rand van het veengebied. 4. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de bescherming resp. het verzorgen van open zandgronden en heidevelden. 5. Bedreigingen: eutrofiëring van het landschap en verlies van droog-warme, open zandgronden en droge graslanden. 6. De staat van instandhouding is ongunstig. 7. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 8. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.8 Klapekster (*Lanius excubitor*)

Het gaat om een trekvogelsoort van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broedvogel geldt hoogste prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

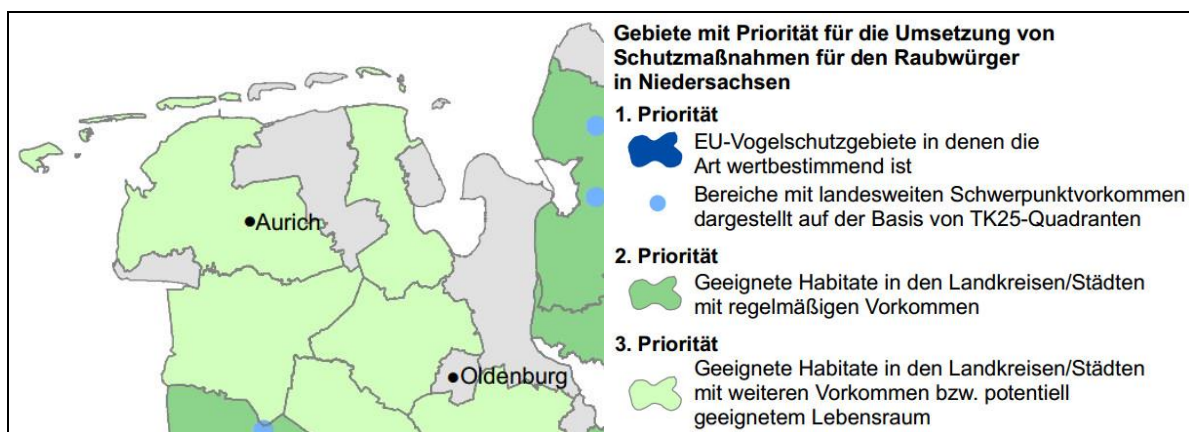
Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en de ontwikkeling van natuurlijk resp. nagenoeg natuurlijke, halfopen veen- en heidegebieden en schrale graslanden (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2), die als stikstofgevoelig zijn te classificeren.

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren het behoud en de ontwikkeling van schraal grasland met korte vegetatie (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) die als stikstofgevoelig zijn te classificeren.

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 92).

Afb. 92: Bepoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Klapekster. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Verslechtering van de kwaliteit van de nog aanwezige habitats door een algehele eutrofiëring van het landschap en daarmee vermindering van de toegankelijkheid van de buit tengevolge van dichtere plantengroei (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
170	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Broedvogelsoort met hoogste prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Tot de „instandhoudingsdoelstellingen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de instandhouding en de ontwikkeling van natuurlijke resp. nagenoeg natuurlijke, halfopen veen- en heidegebieden en schrale graslanden. 4. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren het behoud en de ontwikkeling van schraal grasland met korte vegetatie. 5. Bedreigingen: verslechtering van de kwaliteit van de nog aanwezige habitats door een algehele eutrofiëring van het landschap en daarmee vermindering van de toegankelijkheid van de buit tengevolge van dichtere plantengroei. 6. De staat van instandhouding is ongunstig. 7. Rode Lijst Nedersaksen: 1 = met uitsterven bedreigd. 8. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

6.9 Snor (*Locustella luscinioides*)

Het gaat om een trekvogelsoort van de Europese Vogelrichtlijn (art. 4 lid 2).

Voor de soort als broedvogel geldt prioriteit voor instandhoudings- en ontwikkelingsmaatregelen in de biodiversiteitsstrategie van Nedersaksen („Prioriteitenlijsten van de soorten en habitattypen met bijzondere noodzaak om actie te ondernemen“ volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

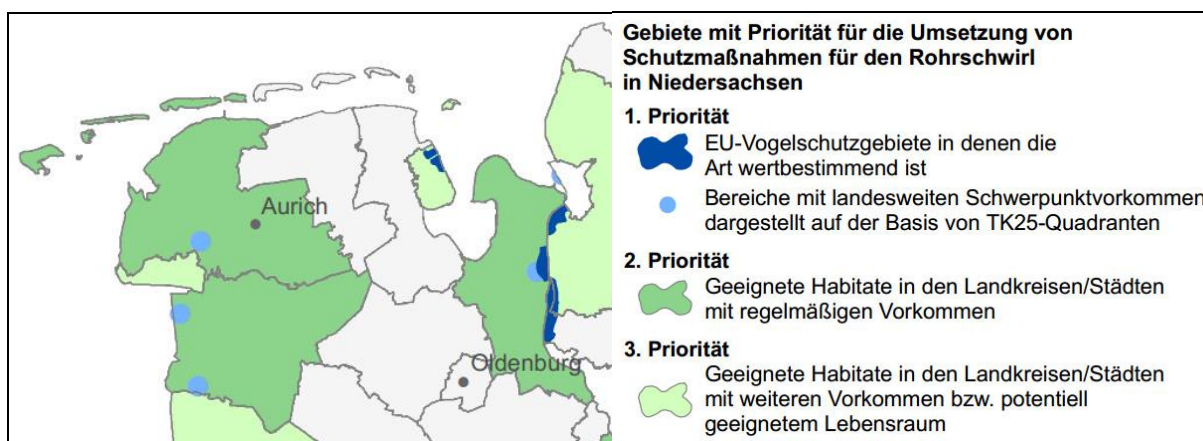
De soort is bovendien streng beschermd volgens § 1 zin 2 Duitse verordening tot bescherming van de soorten (*Bundesartenschutzverordnung*).

Bovendien is de soort in bijzondere mate beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 13 evenals streng beschermd volgens § 7 lid 2 nr. 14 Duitse natuurbeschermingswet (*Bundesnaturschutzgesetz*).

Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de reducering van de verlandingssnelheid van rietlanden door reducering van overmatige deposities van nutriënten evenals de verbetering van de waterkwaliteit door reducering van overmatige deposities van nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

a) Verspreiding

Volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2) is duidelijk dat de soort in de omgeving van de geplande kolencentrale aanwezig is (Afb. 93).

Afb. 93: Beoordeling van de prioriteit voor het realiseren van beschermingsmaatregelen voor de Snor. Veranderd volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

b) Bedreigende factoren die relevant zijn voor het onderzoek

Verslechtering van de kwaliteit van het riet o.a. door eutrofiëring (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2).

De staat van instandhouding van de soort is ongunstig volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ (2012-2).

Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd.

c) Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
171	(2011) resp. (2012-1): soort buiten beschouwing gelaten.	1. Soort is in de omgeving aanwezig. 2. Soort met prioriteit voor beschermingsmaatregelen. 3. Tot de „Beschermings- en ontwikkelingsmaatregelen“ in de Uitvoeringsinstructies behoren de reducering van de verlandingssnelheid van rietlanden door reducering van overmatige deposities van nutriënten evenals de verbetering van de waterkwaliteit door reducering van overmatige deposities van nutriënten. 4. Bedreigingen: verslechtering van de kwaliteit van het riet o.a. door eutrofiëring. 5. De staat van instandhouding is ongunstig. 6. Rode Lijst Nedersaksen: 3 = bedreigd. 7. Diepgaandere onderzoeken zijn daarom noodzakelijk.

7 Gebruik van ongeschikte waarden in het rapport omtrent luchtverontreinigende stoffen

In het advies over de effecten van de immissies door luchtverontreinigende stoffen gaat het de adviseurs haast niet snel genoeg om erop te wijzen dat er eigenlijk helemaal geen nadere onderzoeken noodzakelijk zijn. Reeds op pagina 7 van hun net 29 pagina's omvattende „Natuurbeschermingstechnisch advies“ (34 pagina's wanneer men de Bijlage meetelt) verklaart IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 7) „Effecten op Duitse Natura 2000-gebieden kunnen zonder diepgaand onderzoek worden uitgesloten“. Een zeer groot aantal te beschermen waarden in het ecosysteem Waddenzee zijn in het rapport van IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2) buiten beschouwing gelaten. Met het oog op het uitzonderlijke ecologische belang van de Waddenzee moet de in het rapport omtrent luchtverontreinigende stoffen uitgevoerde beoordeling daarom als grof nalatig worden aangeduid.

De significante gebreken worden in het onderstaande in tabelvorm compact en in de erop volgende tekst afzonderlijk belicht.

Overzicht van gebreken

Volg-nr.	Gebrek volgens IBL Umweltplanung GmbH	Motivering
172	(2012-2: 5): ongeschikte waarden initiële verontreiniging.	1. De gebruikte bronnen rapporteren zonder uitzondering over de initiële verontreiniging van de lucht. 2. Het is noodzakelijk om de initiële verontreiniging van te beschermen mariene waarden van het ecosysteem Waddenzee te onderzoeken. Het mariene monitoren is de grondslag voor de beoordeling van de ecologische toestand van de zeeën. 3. Er werden gegevensbronnen met verschillende intenties door verschillende instellingen uit verschillende landen met elkaar gecombineerd, zodat zich vragen naar de striktheid en bruikbaarheid van de kennisbasis voordoen. Willen deze beslissingen gefundeerd zijn, dan zijn betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van de onderzoeksresultaten noodzakelijk. 4. Meer dan 5 jaar oude gegevens zijn ongeschikt voor een beoordeling. De door de adviseurs gebruikte kennisbasis voor kwik en thallium is 19 jaar oud. 5. Er zijn schriftelijke verklaringen beschikbaar waarin de auteurs van de gebruikte bronnen erop wijzen dat hun werken niet geschikt zijn voor de beoordeling van te beschermen mariene waarden in de Waddenzee.
173	(2012-2: 3 e.v.): ongeschikte beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels.	1. Het is noodzakelijk op ecotoxicologisch onderzoek gebaseerde beoordelingswaarden te gebruiken die laboratoriumtechnisch werden vastgesteld. Zijn dergelijke waarden niet beschikbaar, dan kan worden teruggegrepen op compartimentspecifieke beoordelingswaarden. Indien deze niet geschikt zijn, dan komt de toevoeging van een veiligheidstoets in aanmerking. 2. De adviseurs hebben geen van deze drie mogelijkheden benut, maar gebruikten onspecifieke waarden voor de beoordeling van terrestrische ecosystemen, bodemveranderingen of voor kankerpreventie bij de mens. Waarden van deze aard zijn niet geschikt om te beschermen mariene waarden in de Waddenzee te kunnen beoordelen.

7.1 Ongeschikte waarden initiële verontreiniging

Ter berekening van de totale belasting dient naast de projectgerelateerde extra belasting ook de initiële verontreiniging van het milieu in aanmerking te worden genomen. IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2) gebruikt hiervoor gegevens omtrent de luchtcontrole van het STAATLICHE GEWERBEAUF SICHTS AMT HILDESHEIM (2012) en van EUROFINS GfA GMBH (2010). Omdat voor kwik en thallium geen gegevens door de luchtcontrole aanwezig zijn, gebruiken de adviseurs gegevens uit KÜHLING & PETERS (1994). Voor waterstoffluoride worden gegevens van de PROVINCIE GRONINGEN (2012) gebruikt. Samenvattend kan hierover worden gezegd:

1. De geschiktheid van de gebruikte bronnen voor de beoordeling van de initiële verontreiniging in de Waddenzee is niet begrijpelijk, omdat kwaliteit en doelmatigheid van de bronnen niet werden aangetoond. Uit eigen onderzoeken bleek dat de boven genoemde bronnen zonder uitzondering rapporteren over de initiële verontreiniging van de lucht met verontreinigende stoffen:

In het voorwoord van het document van het STAATLICHE GEWERBEAUF SICHTS AMT HILDESHEIM (2012: 2) staat: „Het voorliggende rapport beschrijft de belasting van de lucht door gasvormige stoffen en deeltjes in Nedersaksen in het jaar 2011.“ In de taakstelling van het document van EUROFINS GfA GMBH (2010: 3) staat: „Eurofins GfA GmbH (...) werd door het Staatliche Gewerbeaufsichtsamt Hildesheim (...) ermee belast om (...) metingen (...) in de buitenlucht op zeven meetlocaties in Nedersaksen uit te voeren.“ In het document van KÜHLING & PETERS (1994) gaat het volgens de samenvatting om „De beoordeling van het milieumedium resp. de te beschermen waarde "lucht" in het kader van Passende Beoordelingen (...).“ Over de initiële verontreiniging door waterstoffluoride kan geen uitspraak worden gedaan, omdat het hierbij om een schriftelijke mededeling gaat van de PROVINCIE GRONINGEN (2012) aan de adviseurs van IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2).

Van de schriftelijke mededeling van de provincie Groningen afgezien, werd door de auteurs resp. instellingen van de gebruikte bronnen bevestigd dat de gegevens niet geschikt zijn voor het door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2) opgestelde rapport. KÖSTER (2013, per e-mail) van het Staatliche Gewerbeaufsichtsamt Hildesheim deelt mede: „Het jaarverslag omtrent de luchtkwaliteitscontrole in Nedersaksen bevat waarden omtrent concentraties luchtverontreinigende stoffen en omtrent deposities van stof en de inhoudsstoffen hiervan. De gegevens dienen op de eerste plaats voor de beoordeling van de luchtkwaliteit als bedoeld in en ter implementatie van de 39^e Duitse verordening inzake emissienormen (39. BImSchV). De depositiewaarden zijn ook vergelijkbaar met immissiewaarden uit 4.5 en 4.8 van de Duitse Technische instructie/handleiding voor zuivere lucht (TA-Luft). Aan de bescherming van mariene ecosystemen is daarbij vermoedelijk niet op de eerste plaats gedacht.“ BERGER (2013, per e-mail) van Eurofins GfA GmbH wijst erop: „Het (...) rapport beschrijft de belastingssituatie van de lucht op de onderzochte beoordelingspunten evenals het aandeel polychloordioxines en polychloorfuranen dat aan het zogenoemde neerslaan van stof ("depositie") is gebonden. Het maakt daarmee een directe beoordeling mogelijk analoog aan de in de TA-Luft vastgelegde immissiewaarden. (...) De beoordeling van de belasting van te beschermen mariene waarden is in ieder geval niet voorwerp van het geciteerde rapport.“

KÜHLING (2013, per e-mail) verklaart: „In mijn publicatie ga ik uitsluitend in op bodemgehaltenes, overgang in voedselgewassen, depositiewaarden en luchtconcentraties. Over aquatische / mariene habitats wordt eigenlijk nauwelijks / niet gesproken.“ In een andere mededeling vult hij aan: „Ik zou er grote problemen mee hebben om de depositiewaarden te gebruiken voor mariene wateren, omdat daar uiteindelijk de aquatische voedselketen / aquatische fauna in aanmerking moeten worden genomen.“

Omdat de adviseurs een „Natuurbeschermingstechnisch advies omtrent de beoordeling van de effecten van luchtverontreinigende deposities van stoffen op Habitatrichtlijngebieden“ overleggen dat voor de helft de Waddenzee betreft, moet noodzakelijkerwijs worden gesproken van een fundamenteel gebrek, wanneer geen specifieke initiële verontreinigingswaarden van centrale bio-indicatoren zoals vissen (puitaal) en mosselen (gewone mosselen) worden gebruikt die worden geregistreerd door het Duitse meetprogramma voor het mariene milieu op federaal en deelstaatsniveau (*Bund/Länder-Messprogramm Meeresumwelt*). Het rapport onderscheidt zich verder door grote twijfelachtigheid omdat het niet komt te spreken op de belastingen van water en sediment, die eveneens worden geregistreerd door het Duitse meetprogramma voor het mariene milieu op federaal en deelstaatsniveau (*Bund/Länder-Messprogramm Meeresumwelt*). Als onontbeerlijk in de beoordeling van de initiële verontreiniging van te beschermen mariene waarden in de Waddenzee behoort bovendien het gebruik van informatie uit het OSPAR-Quality Status Report 2010 (OSPAR COMMISSION 2010) evenals uit het Wadden Sea Quality Status Report 2010 (COMMON WADDEN SEA SECRETARIAT 2010) te worden beschouwd. De adviseurs hebben echter ook deze voor de Waddenzee essentiële informatiebronnen niet gebruikt.

2. Op grond van de grote complexiteit van de werkzame factoren, de grote kwetsbaarheid en de grote ecologische betekenis van de Waddenzee, ook in de internationale context, moet de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2) gebruikte kennisbasis als onvoldoende worden beoordeeld. De genoemde punten in de voorgaande zin wijzen in duidelijke mate op de dwingende noodzaak om een specifieke beoordeling van de initiële verontreiniging van te beschermen mariene waarden van de Waddenzee uit te voeren, in plaats van uitsluitend gegevens over de belasting van de lucht te gebruiken, zoals door de adviseurs werd gedaan. In het document „Qualitätssicherung im marinen Monitoring (Nord- und Ostsee)“ doet SCHILLING (2012: 1) daarover een duidelijke uitspraak: „Het *mariene monitoren* is de grondslag voor de beoordeling van de ecologische toestand van de zeeën.“
3. Er werden gegevensbronnen met verschillende intenties door verschillende instellingen uit verschillende landen met elkaar gecombineerd, zodat zich verdere vragen naar de striktheid en bruikbaarheid van de kennisbasis voordoen. In verband hiermee zijn de verdere uiteenzettingen van SCHILLING (2012: 1) eveneens opmerkelijk. Zij wijst erop dat op basis van het mariene monitoren beslissingen worden genomen in hoeverre maatregelen voor het bereiken van de goede milieutoestand overeenkomstig de eisen van Kaderrichtlijn water, Natura 2000 (Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn) en Kaderrichtlijn mariene strategie moeten worden uitgevoerd: „Willen deze beslissingen gefundeerd zijn, dan zijn betrouwbaarheid en vergelijkbaarheid van de onderzoeksresultaten noodzakelijk (...).“

4. Meer dan 5 jaar oude gegevens zijn ongeschikt voor een beoordeling. De door de adviseurs gebruikte kennisbasis voor kwik en thallium is 19 jaar oud. De auteur van de gebruikte bron wijst er eveneens op (KÜHLING 2013, per e-mail): „Mijn initiële verontreinigingswaarden zijn waarschijnlijk wat gedateerd, wat dat betreft zou men eigenlijk actuelere waarden uit de literatuur moeten nemen.“

7.2 Ongeschikte beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels

Ter beoordeling van de gevoeligheid van Habitatrichtlijngebieden ten opzichte van deposities van luchtverontreinigende stoffen gebruikte IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 3 e.v.) de „Vollzugshilfe zur Ermittlung erheblicher und irrelevanter Stoffeinträge in Natura 2000-Gebiete“ (Uitvoeringsinstructies voor het bepalen van wezenlijke en irrelevante depositie van stoffen in Natura 2000-gebieden) van het Landesumweltamt Brandenburg, de „Technische Anleitung zur Reinhaltung der Luft“ (Technische handleiding voor zuivere lucht) van het Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit evenals de „Beoordeling van verontreinigende stoffen waarvoor geen immissiewaarden zijn vastgelegd“ van de Commissie van de Duitse deelstaten inzake bescherming tegen immissies (*Länderausschuss für Immissionsschutz*). De geschiktheid van de gebruikte bronnen om de effecten te beoordelen die luchtverontreinigende emissies van stoffen door een kolencentrale hebben op Habitatrichtlijngebieden, met name in het ecosysteem Waddenzee, wordt hierna belicht.

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) toetst de „Toepasbaarheid van beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels voor deposities van verontreinigende stoffen in terrestrische gebieden in de context van de Habitatrichtlijn“. Voor ieder van de gebruikte bronnen stellen de adviseurs overeenstemmend vast: „Op grond van het beschermingsdoel voor de beoordeling van de effecten op Habitatrichtlijngebieden toepasbaar.“ Hoe de adviseurs tot dit duidelijke resultaat komen, kan in het rapport niet worden achterhaald. Bovendien moet de vaststelling van de adviseurs als in hoge mate onbegrijpelijk worden aangeduid, omdat de onderzochte Habitatrichtlijngebieden „Waddenzee“, „Unterems und Außenems“ evenals „Hund und Paapsand“ uiterst sensibele mariene habitats vormen, terwijl de adviseurs daarentegen gegevens ter beoordeling van terrestrische gebieden hebben gebruikt. Dientengevolge moet op deze plaats worden gesproken van een belangrijk gebrek in het rapport. Als gevolg daarvan zijn de naar voren gebrachte beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels niet te gebruiken.

Duitse Technische handleiding voor zuivere lucht

(Technische Anleitung zur Reinhaltung der Luft)

De uit de Duitse technische handleiding voor zuivere lucht („Technische Anleitung zur Reinhaltung der Luft“) gebruikte immissiewaarden zijn bedoeld voor terrestrische onderzoeken en niet voor het onderzoeken van mariene habitattypen. De toepassing op de Waddenzee is daarom ongeschikt.

Daarnaast is te bekritisieren dat de TA Luft primair gericht is op de behoeften tot bescherming van de mens en minder op de individuele behoeften tot bescherming van habitattypen en soorten. Dienovereenkomstig is in Hoofdstuk 1 „Toepassingsgebied“ een algemene formulering te vinden (BUNDESMINISTERIUM FÜR UMWELT, NATURSCHUTZ UND REAKTORSICHERHEIT 2002: 7):

„Deze technische handleiding dient voor de algemene bescherming en de bescherming van naburige gebieden tegen schadelijke milieueffecten door luchtverontreinigingen en ter preventie tegen schadelijke milieueffecten door luchtverontreinigingen, om een hoog beschermingsniveau voor het milieu in zijn geheel te bereiken.“

IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) maakt gebruik van een beoordelingswaarde voor waterstoffluoride uit Hoofdstuk 4.4.2 van de TA Luft. Hier wordt gesproken over „bescherming tegen aanzienlijke nadelen door beschadiging van zeer kwetsbare dieren, planten en materiële goederen “ (BUNDESMINISTERIUM FÜR UMWELT, NATURSCHUTZ UND REAKTORSICHERHEIT 2002: 7). Een nadere specificering welke te beschermen waarden hieronder zijn te verstaan, geschiedt niet. Met name de toepassing op mariene habitattypen en soorten in het complexe en sensibele stelsel van de Waddenzee moet daarom als twijfelachtig worden beoordeeld.

Voor lood, nikkel, arseen, cadmium, thallium en kwik neemt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) beoordelingswaarden uit Hoofdstuk 4.5.1 van de TA Luft. Hier is sprake van de „bescherming tegen schadelijke milieueffecten door de depositie van luchtverontreinigende stoffen“ evenals de „bescherming tegen schadelijke bodemveranderingen“(BUNDESMINISTERIUM FÜR UMWELT, NATURSCHUTZ UND REAKTORSICHERHEIT 2002: 27 e.v.). Opnieuw kan worden gesproken van een zeer onspecifieke formulering. De toepassing op mariene habitattypen en soorten in de Waddenzee is opnieuw zeer twijfelachtig.

De uitvoeringsinstructies (*Vollzugshilfe*) uit Brandenburg adviseren dat er eigenlijk prioritair op ecotoxicologisch onderzoek gebaseerde beoordelingswaarden gebruikt dienen te worden die laboratoriumtechnisch werden vastgesteld (Bijlage I van de uitvoeringsinstructies, *Vollzugshilfe*). Zijn dergelijke waarden niet beschikbaar, dan kan worden teruggerepen op compartimentspecifieke beoordelingswaarden van de Bijlagen II en III. Indien deze niet geschikt zijn, dan komt de toevoeging van een veiligheidstoeslag in aanmerking. Het gebruik van onspecifieke beoordelingswaarden door de adviseurs is des te onbegrijpelijker omdat de door de adviseurs eveneens gebruikte uitvoeringsinstructies (*Vollzugshilfe*) van het LANDESUMWELTAMT BRANDENBURG (2009: 7) dit juist bekritiseert:

„Wegens de bijzondere kenmerken van de bij de beoordeling van de effecten op Habitatrichtlijngebieden te beoordelen beschermde waarden ‘fauna’ en ‘flora’ is het gebruik van de tot nu toe direct of indirect voor de te beschermen waarde mens afgeleide beoordelingswaarden (bijv. testwaarden en waarden van maatregelen volgens de Duitse verordening tot bescherming van de bodem, *Bundes-Bodenschutzverordnung*, een groot deel van de immissiewaarden volgens de Duitse wet inzake de bescherming tegen schadelijke effecten voor het milieu als gevolg van luchtverontreiniging, geluid, trillingen en vergelijkbare aangelegenheden, *BImSchG* en voorschriften die niet de status van wet hebben, grenswaarden van de Duitse drinkwaterverordening, *Trinkwasserverordnung*) niet richtinggevend. Veeleer zijn naast de (tot nu toe schaarse) voorliggende en bij voorkeur toe te passen beoordelingswaarden voor habitatype en soortspecifieke beoordelingswaarden vooral compartimentspecifieke beoordelingswaarden van belang die met inachtneming van wezenlijke functies en van trofische niveaus werden afgeleid voor aquatische en terrestrische leefgemeenschappen.“

De uiteenzettingen van KÜHLING (2012: 7) laten er geen twijfel over bestaan dat onspecifieke beoordelingswaarden van de Duitse technische handleiding voor zuivere lucht (*TA Luft*) niet geschikt zijn voor een „Natuurbeschermingstechnisch advies ter beoordeling van de FFH-

verdraagzaamheid [sic] van deposities van luchtverontreinigende stoffen“. Hij wijst erop dat de beoordelingswaarde voor kwik ten bedrage van $1 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ overeenkomt met een depositie ten bedrage van $365 \text{ g}/(\text{km}^2 \cdot \text{a})$. Een dergelijke beoordelingswaarde is op generlei wijze geschikt om voor een bescherming van de milieugoederen tegen kwikdeposities te zorgen, aldus KÜHLING (2012: 7) en wijst op de tegenstrijdigheid met het European Monitoring and Evaluation Programme (EMEP).

Boven het grootste deel van Europa varieerde in het jaar 2009 volgens het European Monitoring and Evaluation Programme (EMEP 2011: 55) de depositie van kwik tussen 5 en $20 \text{ g}/(\text{km}^2 \cdot \text{a})$. In de gebieden die het meeste belast zijn, kunnen waarden van meer dan $20 \text{ g}/(\text{km}^2 \cdot \text{a})$ worden opgetekend. Deze waarde wordt met de factor 18 overschreden, indien de door de adviseurs gebruikte beoordelingswaarde van de TA Luft ten bedrage van $1 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d}) = 365 \text{ g}/(\text{km}^2 \cdot \text{a})$ wordt gebruikt. De toepassing van een waarde die representatief is voor de gebieden in Europa die het meeste met kwik zijn belast, is zeker niet geschikt om als beoordelingswaarde te dienen voor het internationaal belangrijke wetland Waddenzee.

KÜHLING (2012: 7) acht een beoordelingswaarde van $0,05 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ redelijk om een accumulatie van kwik in de bovengrond in vergaande mate uit te sluiten. Dit zou overeenkomen met een 20-voudig geringere hoeveelheid in vergelijking met de door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) gebruikte waarde. Bij toepassing van een beoordelingswaarde van $0,05 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ op terrestrische habitats (in plaats van $1 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ volgens TA Luft) dient zodoende een irrelevantiewaarde van $0,0025 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ te worden toegepast (in plaats van $0,05 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ volgens TA Luft).

Interessant is dat IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 12 e.v.) het werk van KÜHLING & PETERS (1994) weliswaar voor de waarde van de initiële verontreiniging met kwik erbij heeft betrokken, niet echter voor de beoordelingswaarde. Hoewel de auteurs reeds in hun werk 19 jaar geleden bekritiseerden dat de TA Luft niet geschikt is met het oog op de beoordeling van schadelijke bodemveranderingen en wezen op een strengere beoordelingswaarde van $0,05 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$, hebben de adviseurs gekozen voor de minder strenge beoordelingswaarde van de TA Luft ten bedrage van $1 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$. Dit laat de verdenking ontstaan dat de adviseurs gericht waarden uit verschillende werken hebben gecombineerd, die echter niet noodzakelijkerwijs ten dienste staan aan het in de titel geformuleerde doel van het advies.

Op grond van de sterke accumulatie van kwik in de aquatische voedselketen en de grote gevaarlijkheid voor levende wezens, met name in de vorm van methylkwik, heeft volgens KÖCK & MÖCKEL (2010: 18) de Europese Gemeenschap de principiële regel-uitzondering-verhouding van water- en biota-gerelateerde milieukwaliteitsnormen in art. 3 van de Kaderrichtlijn water-dochterrichtlijn 2008/105/EG (Prioritaire stoffen) omgekeerd en in voetnoot 9 bij Bijlage II gelast dat de lidstaten in het geval van watergerelateerde milieukwaliteitsnormen beneden de waarden van $0,05 \mu\text{g}/\text{l}$ water jaargemiddelde resp. $0,07 \mu\text{g}/\text{l}$ water toegestane maximale concentratie (EUR-LEX.EUROPA.EU 2012-3: 10) moeten blijven, om de biota-waarde van $20 \mu\text{g}/\text{kg}$ weefsel (nat gewicht) te waarborgen. De biota-waarde is bij kwik zodoende het streefcijfer dat voorrang heeft en de beslissende milieukwaliteitsnorm is, aldus dient uit Overweging 15 van de Kaderrichtlijn water-dochterrichtlijn 2008/105/EG (EUR-LEX.EUROPA.EU 2012-3: 3) te worden afgeleid. De toepassing van een beoordelingswaarde van $1 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ en een irrelevantiewaarde van $0,05 \mu\text{g}/(\text{m}^2 \cdot \text{d})$ uit de TA Luft is dientengevolge niet geschikt voor limnische wateren op het vasteland en evenmin voor beschermde mariene waarden in het waddenzeegebied.

Uitvoeringsinstructies (Vollzugshilfe) van het Landesumweltamt Brandenburg

In de „Vollzugshilfe zur Ermittlung erheblicher und irrelevanter Stoffeinträge in Natura 2000-Gebiete“ (Uitvoeringsinstructies voor het bepalen van wezenlijke en irrelevante depositie van stoffen in Natura 2000-gebieden) zijn naast compartimentspecifieke beoordelingswaarden voor terrestrische ecosystemen (Bijlage 3) ook compartimentspecifieke beoordelingswaarden voor aquatische habitats (Bijlage 2) opgenomen ter toetsing van de relevantie bij de beoordeling van de effecten op Habitatrichtlijngebieden (LANDESUMWELTAMT BRANDENBURG 2009: 37 e.v.). Hoewel de beoordelingswaarden van de uitvoeringsinstructies in vergelijking met de TA Luft reeds als aanmerkelijk geschikter dienen te worden beschouwd, heeft IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) deze met uitzondering van zwaveldioxide niet gebruikt. Ondanks dat zou echter zelfs het gebruik van de beoordelingswaarden voor limnische habitats op het vasteland voor mariene ecosystemen twijfelachtig zijn. Ten slotte vormt de Waddenzee een put voor verontreinigende stoffen, die ook gevoed wordt door toevoerstroom van het vasteland. Stilstaande of stromende aquatische habitats op het vasteland dienen daarom principieel anders te worden beoordeeld dan de Waddenzee.

De adviseurs gebruiken de beoordelingswaarde voor zwaveldioxide uit Bijlage 4 van de Uitvoeringsinstructies (Compartimentspecifieke beoordelingswaarden voor luchtverontreinigende stoffen). Hier worden „Bos-ecosystemen en natuurlijke vegetatie“ vermeld. Zodoende moet de vraag worden gesteld hoe de adviseurs tot het resultaat komen dat sprake is van toepasbaarheid van de beoordelingswaarde op mariene habitattypen en soorten in de Waddenzee.

Verslag van de Commissie van de Duitse deelstaten inzake bescherming tegen immissies (Länderausschuss für Immissionsschutz)

De „Beoordeling van verontreinigende stoffen waarvoor geen immissiewaarden zijn vastgelegd“ („Bewertung von Schadstoffen, für die keine Immissionswerte festgelegt sind“) is gebaseerd op drie voormalige rapporten: „Beoordeling van verontreinigende stoffen waarvoor geen immissiewaarden zijn vastgelegd“ („Bewertung von Schadstoffen, für die keine Immissionswerte festgelegt sind“) van 1990, „Risico op kanker door luchtverontreinigingen“ („Krebsrisiko durch Luftverunreinigungen“) van 1992 en „Beoordelingswaarden voor luchtverontreinigende immissies“ („Beurteilungswerte für luftverunreinigende Immissionen“) van 1994. Het door de adviseurs gebruikte verslag houdt zich in hoofdzaak bezig met de beoordeling van het risico op kanker door luchtverontreinigingen. De door IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2: 6) gebruikte beoordelingswaarde voor PCDD/F uit Hoofdstuk 3.9 van het rapport (Dioxines en dioxine-achtige stoffen, *Dioxine und dioxinähnliche Substanzen*) dient over een depositieperiode van 200 jaar te waarborgen dat noch een overschrijding plaatsvindt van de waarde voor maatregelen voor kinderspeelplaatsen volgens de Duitse verordening tot bescherming van de bodem (*Bundes-Bodenschutzverordnung*) noch van een niet wettelijk vastgelegde oriënteringswaarde voor agrarisch gebruikte gronden. Bovendien dient deze beoordelingswaarde te worden gehanteerd ter bepaling van de depositie op weidegebied, om ook de opnametrajecten melk, melkproducten en vlees indirect te sturen (LÄNDERAUSSCHUSS FÜR IMMISSIONSSCHUTZ 2004: 16). De beoordelingswaarde dient daarom te worden geïdentificeerd als een beschermingsdoel dat gericht is op de menselijke gezondheid. Zodoende kan de vraag worden gesteld hoe de adviseurs tot de conclusie komen dat deze beoordelingswaarde toepasbaar is op mariene habitattypen en soorten in de Waddenzee?

Samenvattende beoordeling

De bovengemiddeld grote internationale betekenis van de Waddenzee eist dwingend dat rekening wordt gehouden met de uiterst complexe factoren die het ecosysteem beïnvloeden, evenals dat het zeer kwetsbare bestand aan hier aanwezige natuur specifiek wordt beoordeeld. Deze vaststelling ondersteunt ook ALTENHOFEN (2013, per e-mail), die als hoofd (*Leiterin*) van de NLWKN-afdeling Meppen verantwoordelijk is voor het riviergebied-management van de Eems in het kader van de implementatie van de Europese Kaderrichtlijn water. Zij beaamt dat reeds de toepassing van waarden uit het zoetwatergebied op het mariene gebied niet mogelijk is. Dit is nog meer het geval voor het projecteren van waarden uit het terrestrische gebied op het mariene gebied, aldus ALTENHOFEN (2013, per e-mail).

Niemand zou vermoedelijk op het idee komen om beoordelingswaarden voor gewone mosselen toe te passen op bodemveranderingen op het vasteland of beoordelingswaarden voor zeegras toe te passen op bos-ecosystemen. Omgekeerd handelt IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2) echter juist zo. Indien de beschermingsdoelstellingen afzonderlijk worden bekeken (bijv. „terrestrische ecosystemen“, „bodemveranderingen“, „kankerpreventie“), dan lijkt de geschiktheid ervan voor het beoordelen van beschermde mariene waarden buitengewoon onrealistisch. Toch achten de adviseurs op grond van de beschermingsdoelstellingen de gebruikte gegevens „toepasbaar voor de beoordeling van de effecten op de Habitatrichtlijngebieden volgens de Habitatrichtlijn“. Er moet daarom worden gesproken van ernstige gebreken in het rapport op grond van ongeschikte initiële belastingswaarden, beoordelingswaarden en irrelevantiedrempels.

8 **Bewijs van significante beïnvloedingen**

Het bijzondere en wezenlijk andere aan de locatie van de energiecentrale in Eemshaven is de directe nabijheid tot de Waddenzee. Meer dan 45 jaar durende deposities van stikstof en zware metalen in de orde van grootte van tienduizenden tonnen in een zeer sensibel aquatisch ecosysteem dat volgens de Ramsar-conventie als internationaal belangrijk wetland is geclassificeerd en wereldwijde betekenis heeft – deze deposities dienen fundamenteel anders te worden beoordeeld dan dergelijke deposities op bewoonde gebieden, agrarisch gebruikte akkers en graslanden of op habitats van gemiddelde betekenis op het vasteland. In het onderstaande worden vijf vereisten voor de toetsing van significante factoren genoemd (volgens NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-3). Aansluitend vindt de bespreking plaats of de aantastingen door de emissies van het project significant zijn.

1. De aantastingen zijn significant, indien de voor de doelstellingen van instandhouding of het beschermingsdoel van een Natura 2000-gebied essentiële bestanddelen zo worden veranderd of verstoord dat ze hun functie met betrekking tot de doelstellingen van instandhouding of het beschermingsdoel nog slechts in duidelijk beperkte omvang kunnen vervullen. De aantastingen moeten hiervoor meer dan irrelevante en niet geheel tijdelijke gevolgen kunnen hebben voor de te beschermen habitats en soorten.
 - De zeegrasbestanden in het getijdengebied van de kust van Nedersaksen en van Nederland blijven een drastische teruggang vertonen (UMWELTBUNDESAMT 2010-1: 90). De veelsoortige betekenis van de habitat zeegrasveld voor de fauna zou bij een achteruitgang van de habitat verdwijnen.
 - ➔ De significante invloed is aanwezig omdat de habitat zeegrasveld zo ver wordt verstoord dat hij zijn doelstellingen van instandhouding nog slechts in duidelijk beperkte omvang kan vervullen en de aantasting door voortdurende emissies van stikstof in de orde van grootte van meerdere tienduizenden tonnen over een periode van 40-50 jaar plaatsvindt.
2. Het komt erop aan of het project dan wel het plan tot significante aantastingen kan leiden, niet dat het ook zeker daartoe zal leiden. Prognose-onzekerheden of leemtes in kennis verlenen aan de preventie-aspecten een bijzonder gewicht. Iedere afzonderlijke mogelijke significante aantasting van een soort of van een natuurlijke habitat van gemeenschappelijk belang leidt ertoe dat het project of plan niet kan worden getolereerd.
 - Reeds heden bedraagt de afname in trekvogelpopulaties bij sommige soorten tussen 30 tot 50 % NABU DUITSLAND (2010-a). De verrijking van niet biologisch afbreekbare zware metalen en dioxines leidt tot langdurige belasting van vissen en mosselen, de voedselbasis van trekvogels.
 - ➔ De significante invloed is aanwezig, omdat niet kan worden uitgesloten dat door de voortdurende emissies van de verontreinigende stoffen over een periode van 40-50 jaar de conditie van de trekvogelpopulaties van de Oost-Atlantische vogeltrek zodanig wordt aangetast dat in belangrijke mate wordt bijgedragen tot de afname van de trekvogelpopulaties.

3. Een significante aantasting kan ook aanwezig zijn, indien doelstellingen van instandhouding of beschermingsdoel het herstel of de ontwikkeling van een gunstige staat van instandhouding beogen en het toelaten of uitvoeren van het project of plan de realisering van herstel of ontwikkeling in gevaar brengen.
 - Vele van de geïdentificeerde habitattypen en soorten vertonen een gevoeligheid ten opzichte van deposities van stikstof en verontreinigende stoffen en bevinden zich in geen gunstige staat van instandhouding. In de betreffende Uitvoeringsinstructies (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-2) wordt o.a. het vermijden van deposities van nutriënten en verontreinigende stoffen beoogd.
 - ➔ De significante beïnvloeding is aanwezig omdat de voortdurende emissies van stikstof en verontreinigende stoffen in de orde van grootte van meerdere tienduizenden tonnen over een periode van 40-50 jaar het herstel van de gunstige staat van instandhouding van vele habitattypen en soorten nadelig beïnvloeden.
4. Behalve verlies aan oppervlakte en gebiedsverkleiningen kunnen ook effecten zoals daling van het grondwaterpeil, deposities van stoffen, effecten van lawaai en licht, trillingen, versnipperingen of andere effecten, ook indien ze van buiten op de gebieden kunnen inwerken, tot significante aantastingen leiden.
 - Op grond van de hoofdwindrichting uit het zuidwesten vinden deposities van stoffen prioritair plaats aan Duitse zijde in de hier voorkomende Habitatrichtlijn- en Vogelrichtlijngebieden.
 - ➔ De significante beïnvloeding is aanwezig, omdat voortdurende emissies van stikstof en verontreinigende stoffen in de orde van grootte van meerdere tienduizenden tonnen over een periode van 40-50 jaar op grond van de hoofdwindrichting uit het zuidwesten tot significante immisies in kwetsbare habitats leiden.
5. De ernst van de aantastingen hangt af van de staat van instandhouding van de habitats en soorten. Bij reeds ongunstige staat van instandhouding is het risico van een significante aantasting bijzonder groot.
 - De Duitse Noordzee bereikt de goede milieutoestand momenteel niet (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2012-1).
 - De Noordzee werd volgens het UMWELTBUNDESAMT (2011-1) als de regio in het Noordoostelijke deel van de Atlantische Oceaan geïdentificeerd die het meeste door eutrofiëring is getroffen.
 - De Waddenzee werd door de buurlanden Denemarken, Duitsland en Nederland als probleemgebied met betrekking tot eutrofiëring geclassificeerd (UMWELTBUNDESAMT 2010-1).
 - Er zijn regionale verschillen in de mate van eutrofiëring, waarbij de zuidelijke Waddenzee over het algemeen sterker door eutrofiëring is getroffen. De oppervlaktewaterlichamen van de riviergebiedseenheid „Eems“ met zijn deelstroomgebieden Eems-Dollard-estuarium, Untere Ems en Nedereems zullen de doelstellingen van de Kaderrichtlijn water uiterlijk in het jaar 2015 niet bereiken (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2005: 12).

- Kenmerkende effecten op de chemische en ecologische toestand van de oppervlaktewateren in de riviergebiedseenheid Eems hebben o.a. de deposities van nutriënten en verontreinigende stoffen. Problematische belastingen worden bijv. ook bij zware metalen waargenomen. De deelstroomgebieden van de riviergebiedseenheid Eems zijn in hun volledige uitgestrektheid als gebieden geclassificeerd die sensibel en gevoelig zijn ten opzichte van nutriënten (NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB FÜR WASSERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- UND NATURSCHUTZ 2005: 104).
- De ecologische waarde van het Eems-estuarium is volgens het Wadden Sea Quality Status Report in de laatste 20 jaar dramatisch afgenomen. De waterkwaliteit is met name nadelig beïnvloed door een enorm toegenomen aanvoer van afvalwater en door zuurstofarmoede. In het vervolg ging de aquatische fauna sterk achteruit (COMMON WADDEN SEA SECRETARIAT 2010: 52).
- De ecologische toestand van de kust- en overgangswateren in de Waddenzee is overeenkomstig Europese Kaderrichtlijn water matig tot onbevredigend (UMWELTBUNDESAMT 2010-1: 106).
- De beoordeling van de ecologische toestand overeenkomstig Kaderrichtlijn water voor de drie kwaliteitscomponenten fytoplankton, grote algen/zeegras en macrofauna is in alle 28 waterlichamen van de Noordzee overwegend matig tot onbevredigend (UMWELTBUNDESAMT 2011-1).
- Voor de beoordeelde soorten en habitattypen in het gebied van de Waddenzee is gebleken dat de staat van instandhouding overwegend als „onvoldoende“ tot „slecht“ dient te worden geclassificeerd (UMWELTBUNDESAMT 2010-1: 108). Van de in de districten Leer en Aurich evenals de stad Emden aanwezige 35 habitattypen vertonen er wat Duitsland betreft 24 een onvoldoende-slechte staat van instandhouding (69 %), wat Nedersaksen betreft zijn dit er 20 (57 %).
 - ➔ De significante beïnvloeding is aanwezig, omdat de voortdurende emissies van nutriënten en verontreinigende stoffen in de orde van grootte van meerdere tienduizenden tonnen over een periode van 40-50 jaar zullen plaatsvinden bij een overwegend onvoldoende tot slechte staat van instandhouding van de habitattypen en soorten.

9 **Bronnen**

- ALTENHOFEN, D. (19.03.2013): mededelingen per e-mail. – Geschäftsbereich waterenbewirtschaftung / riviergebiedsmanagement, hoofdinst. Betriebsstelle Meppen, Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Meppen.
- BAUER, M. (1999): Windverhältnisse an de van Nedersaksen Noordzeeküste. In: Umweltatlas Waddenzee. – Nationalparkverwaltung Niedersächsisches Wattenmeer en Umweltbundesamt, Verlag Eugen Ulmer GmbH & Co., S. 21.
- BERGER, K. (26.02.2013): mededelingen per e-mail. – Prokurist / hoofd immissie, Eurofins GfA GmbH, Hamburg.
- BLÖMER, E. (03.09.2012): mededelingen per e-mail. – Amt voor Naturschutz, Leer.
- BUNDESAMT VOOR NATURSCHUTZ (2007): Verspreidingskarten de FFH-soorten. – Bundesamt voor Naturschutz, Bonn. Auf: http://www.bfn.de/0316_bewertung_arten.html
- BUNDESAMT VOOR NATURSCHUTZ (2011-2): Verzeichnis de in Duitsland voorkomende soorten volgens Habitatrichtlijn. – Bundesamt voor Naturschutz, Bonn. Auf: http://www.bfn.de/0316_arten.html
- BUNDESMINISTERIUM VOOR UMWELT, NATURSCHUTZ EN REAKTORSICHERHEIT (2002): Erste Allgemeine Verwaltungsvorschrift zum Bundes-immissiesschutzgesetz (Technische Anleitung zur Reinhaltung de lucht - TA lucht). – Bundesministerium voor Umwelt, Naturschutz en Reactorsicherheit, Berlin, 239 S. Auf: http://www.umweltbundesamt.de/luft/meszijsrichtingen/TAlucht_020724.pdf
- COMMON WADDEN SEA SECRETARIAT (2010): The Wadden Sea Quality Status Report - Synthesis Report 2010. – Wadden Sea Ecosystem No. 29, Common Wadden Sea Secretariat, Wilhelmshaven. Auf: <http://www.waddensea-secretariat.org/QSR-2009/The-WaddenSea-2010-%28low-res%29.pdf>
- EMEP (2011): EMEP Status Report 2/2011 - Heavy Metals: Transboundary Pollution of the Environment. – Meteorological Synthesizing Centre – East, Moscow, 91 S. Auf: http://www.msceast.org/reports/2_2011.pdf
- EUR-LEX.EUROPA.EU (21.08.2012-3): Richtlinie 2008/105/EG. Auf: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:348:0084:0097:de:PDF>
- EUROFINS GfA GMBH (2010): Messungen op polychlorierte Dioxine en Furane evenals polychlorierte Biphenyle in de Außenluft en in de depositie in Nedersaksen – Abschlussbericht. – Eurofins GfA GmbH, Münster-Roxel, 62 S. Auf: <http://www.umwelt.niedersachsen.de/luft/LUEN/sonderberichte/ermittlung-der-immissionskonzentrationen-und-der-deposities-an-pcddf-und-pcb-8888.html>
- GIS.UBA.DE (11.01.2013-1): initiële belastingsdaten stikstof TA lucht Nr. 4.8 - vergunningsverfahren (Stand 2007). – Umweltbundesamt, Dessau-Roßlau. Auf: http://gis.uba.de/website/depo_gk3/index.htm
- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2011): Industrieontwikkeling in Eemshaven en Delfzijl (NL) - onderzoek mogelijker effecten door stikstofdeposities van Project in Eemshaven en Delfzijl. – IBL Umweltplanung GmbH, Oldenburg, 36 S. Auf: http://www.provinciegroningen.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/Downloads/898_2011-10-20_rev3-0_FFH-VorU_Waddenzee.pdf

- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-1): Rechtliche en naturschutzfachliche Stellungnahme zur beoordeling de FFH-Verträglichkeit van stikstofdeposities van het RWE kolencentrales Eemshaven in Duitse Natura 2000-Gebieden. – IBL Umweltplanung GmbH, Oldenburg, 44 S. Auf:
http://www.provinciegroningen.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/Downloads/898_2012-11-20_rev2-0_report_nitrogen_German_N_2000-sites.pdf
- IBL UMWELTPLANUNG GMBH (2012-2): Naturschutzfachliche Stellungnahme zur beoordeling de FFH-Verträglichkeit van luchtschadstoffdeposities van het RWE kolencentrales Eemshaven in Duitse Natura 2000-Gebieden. – IBL Umweltplanung GmbH, Oldenburg, 34 S. Auf:
http://www.provinciegroningen.nl/fileadmin/user_upload/Documenten/Downloads/IBL-898-FFHS-01_2012-12-18_rev3-0_report_pollutants_German_N_2000-sites.pdf
- KÖCK, W. & MÖCKEL, S. (2010): kwikbelastingen van wateren door kolencentralee - effecten op die vergunningsfähigkeit. – Deutsche Umwelthilfe e. V., Radolfzell. Auf:
http://www.duh.de/fileadmin/user_upload/download/projectinformation/kolencentralee/Rechtsrapporten_kwik_KohleKW.pdf
- KÖSTER, M. (26.02.2013): mededelingen per e-mail. – luchthygienisches Überwachungssystem Niedersachsen, Zentrale Unterstützungsstelle luchtreinhaltung, Lärm en Gefahrstoffe, Staatliches Gewerbeaufsichtsamt Hildesheim.
- KOELING & PETERS (1994): De beoordeling de luchtkwaliteit bij de Umweltverträglichkeitsprüfung, beoordelingsmaatstäbe en Standards zur Konkretisierung van een wirksamen Umweltvorsorge. – UVP-Spezial 10, UVP-Gesellschaft, Hamm/Westfalen, 340 S. samenvatting auf:
<http://wcms.uzi.uni-halle.de/download.php?down=12141&elem=2212793>
- KOELING, W. (2012): controle de Milieutauswerkingen door kwikkonzentrationen, -deposities en -bodengehalte bij kolencentralee - Teil 1. In: Rundbrief de Koordinierungsstelle vergunningsverfahren. – KGV-Rundbrief 1/2012, Öko-Institut e.V., Darmstadt, S. 5-12.
- KOELING, W. (25.02.2013): mededelingen per e-mail. – werksgruppe Raum- en Umweltplanung, Institut voor Geowissenschaften, Naturwissenschaftliche Fakultät III, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, Halle/Saale.
- LÄNDERAUSSCHUSS VOOR IMMISSIESCHUTZ (2004): beoordeling van luchtverontreinigende stoffen, voor die geen immissiewaarden festgelegt zijn - Orientierungswerte voor die Sonderfallprüfung en voor die Anlagenüberwachung evenals Zielwerte voor die op de lange termijn luchtreinhalteplanung onder bijzonderer Berücksichtigung de beoordeling krebserzeugender luchtverontreinigende stoffen. – Landesamt voor Natur, Umwelt en Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen, Recklinghausen, 28 S. Auf:
<http://www.lanuv.nrw.de/gesundheit/pdf/LAI2004.pdf>
- LANDESUMWELTAMT BRANDENBURG (2009): Vollzugshilfe zur Ermittlung signifikanter en irrelevanter Stoffdeposities in Natura 2000-Gebieden. – Studien en Tagungsberichte van het Landesumweltamtes, Band 58, Landesumweltamt Brandenburg, Potsdam, 53 S. Auf:
<http://www.brandenburg.de/cms/media.php/2338/vh2008e.pdf>

- MIERWALD, U. (23.05.2013): mededelingen per Telefon. – Kieler Institut voor Landschaps-ökologie, Kiel.
- MILLAT, J. (2013): opmerkingen zur Greenpeace-Publikation „Tod uit het Schlot – Wie kolencentralee unsere Gesundheit ruineren“. – UGB Umweltgenehmigungsmanagement GmbH, Hamburg, 11 S.
- NABU DUTSLAND (2010-a): De Schwärme worden kleiner - Bestandsrückgänge zijn bij vele Wattvogelarten te beobachten. – NABU Duitsland, Berlin. Auf: <http://www.nabu.de/themen/meere/wattenmeer/meldungen/12105.html>
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (2005): Bericht („Teil A“) de internationalen riviergebiedseenheid Ems - Bericht 2005 EG-Kaderrichtlijn water. – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Geschäftsstelle Ems, Meppen. Auf: http://www.ems-eems.de/uploads/media/bestandsaufnahme-bericht-de-nl_02.pdf
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (2008): overzichtskarte 1:500.000 de Natura 2000-gebieden in Nedersaksen. – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Hannover. Auf: <http://www.nlwkn.niedersachsen.de/naturschutz/veroeffentlichungen/43974.html>
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (2010): Umsetzung de EG-WRRL - beoordeling van het ecologische toestands de van Nedersaksen Übergangs- en kustwateren (Stand: Bewirtschaftungsplan 2009), kustwateren en estuaria 1/2010. – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Norden, 58 S.
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (2011-1): Downloads te Natura 2000. - Volledige gebiedsgegevens van alle Habitatrichtlijngebieden (Stand August 2011) / waardebestimmende habitattypen en soorten de Habitatrichtlijngebieden Nedersaksens (Aktualisierte Fassung Stand 01. Dezember 2009). – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Norden. Auf: http://www.nlwkn.niedersachsen.de/portal/live.php?navigation_id=8039&article_id=46104&_psmand=26
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (2011-3): Uitvoeringsinstructies zum immissiewaarden de habitatype volgens de Habitatrichtlijnen evenals verderer Biotoptypen met landesverder betekenis in Nedersaksen - estuaria inclusief Biotope de Süßwasser-Tidebereiche (1130). – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Norden. Auf: <http://www.nlwkn.niedersachsen.de/download/50773>
- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (03.09.2012-2): prioriteitenlijsten Stand Januar 2011 / Uitvoeringsinstructies voor soorten en habitattypen. – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Norden. Auf: http://www.nlwkn.niedersachsen.de/naturschutz/natura_2000/Uitvoeringsinstructies_arten_und_lebensraumtypen/46103.html

- NIEDERSÄCHSISCHER LANDESBETRIEB VOOR WATERWIRTSCHAFT, KÜSTEN- EN NATURSCHUTZ (12.10.2012-3): passende beoordeling volgens de Habitatrichtlijn. – Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Hannover. Auf: <http://www.nlwkn.niedersachsen.de/naturschutz/fachbeitraege/ffhvertraeglichkeitspruefung/38683.html>
- NIEDERSÄCHSISCHES MINISTERIUM VOOR UMWELT, ENERGIE EN KLIMASCHUTZ (2012): Auenprogramm. – Niedersächsisches Ministerium voor Umwelt, Energie en Klimaschutz, Hannover, 27 S. Auf: http://www.umwelt.niedersachsen.de/themen/natur_landschaft/fachprogramme/7260.html
- OSPAR COMMISSION (2010): Quality Status Report 2010. – OSPAR Commission, London, 175 S. Auf: http://qsr2010.ospar.org/en/media/chapter_pdf/QSR_complete_EN.pdf
- PROVINCIE GRONINGEN (2012): Calculation of concentration and depositie of some components due to the emission of the RWE power plant in the Eemshaven. – Bericht 17 paginan, GIS-Shapes te verontreinigende stoffendeposities, schriftelijke mededeling vom 06.11.2012.
- REISE, K. (1994): Voorkomen van Grünalgen en zeegras in het Nationalpark Schleswig-Holsteinisches Waddenzee. – UBA-Forschungsbericht 10802085/01.
- SCHILLING, B. (o. J.): Ermittlung en beoordeling diffuser Staubemissionen uit Kraftwerken. – Landesamt voor Natur, Umwelt en Verbraucherschutz Nordrhein-Westfalen, Recklinghausen, 23 S. Auf: <http://www.umwelt.nrw.de/umwelt/pdf/Staubemissionen.pdf>
- SCHILLING, P. (2012): Kwaliteitssicherung in het mariene Monitoring (Nord- en Ostsee). – Meeresumwelt Aktuell Nord- en Ostsee, 2012 / 3, Bundesamt voor Seeschifffahrt en Hydrographie (BSH), Hamburg en Rostock, 12 S. Auf: http://www.blmp-online.de/PDF/Indikatorberichte/2012_03_s.pdf
- STAATLICHES GEWERBEAUF SICHTSAMT HILDESHEIM (2012): luchtkwaliteitsoverwachung in Nedersaksen - jaaresbericht 2011. – luchthygienisches Überwachungssystem Nedersaksen, Zentrale Unterstützungsstelle luchtreinholding, Lärm en Gefahrstoffe, Staatliches Gewerbeaufsichtsamt Hildesheim, 70 S. Auf: http://www.umwelt.niedersachsen.de/portal/live.php?navigation_id=2655&article_id=9127&psmand=10
- STELZER, K. (22.05.2013): Zusendung van Bildmaterialien per e-mail. – GeoInformation Services, Brockmann Consult GmbH, Geesthacht.
- STOCK, M. et al. (1996): ecosysteemforschung Waddenzee – Synthesebericht: basisn voor een Nationalparkplan. – Schriftenreihe van het Nationalparks Schleswig-Holsteinisches Waddenzee, Heft 8, 784 S.
- UMWELTBUNDESAMT (zonder jaar -2): stikstof – Zuviel van het Guten? – Umweltbundesamt, Dessau-Roßlau. Auf: <http://www.umweltdaten.de/publikationen/fpdf-l/4058.pdf>
- UMWELTBUNDESAMT (2010-1): waterwirtschaft in Duitsland, Teil 2 - waterengüte. – Umweltbundesamt, Dessau-Roßlau, 117 S. Auf: <http://www.umweltdaten.de/publikationen/fpdf-l/3470.pdf>
- UMWELTBUNDESAMT (2010-2): deposities van nutriënten en luchtverontreinigende stoffen. – Umweltbundesamt, Dessau-Roßlau. Auf: <http://www.umweltbundesamt-daten-zur-umwelt.de/umweltdaten/public/theme.do?nodeIdent=2395>

- UMWELTBUNDESAMT (2011-1): eutrofiëring de Noordzee. – Umweltbundesamt, Dessau-Roßlau. Auf: <http://www.umweltbundesamt-daten-zur-umwelt.de/umweltdaten/public/theme.do?nodeIdent=2414>
- VON DRACHENFELS, O. (2012-1): classificatieen de Biotoptypen in Nedersaksen - Regenerationsfähigkeit, waardestufen, Grundwasserafhankelijkkeit, gevoeligheid voor nutriënten, bedreiging. – Informationsdienst Naturschutz Nedersaksen 1/2012, Niedersächsischer Landesbetrieb voor waterwirtschaft, Küsten- en Naturschutz, Hannover, 60 S.
- ZWOCH, I. (2011): Internationale Prädikate. – Nationalparkverwaltung Niedersächsisches Wattenmeer, Wilhelmshaven. Auf: <http://www.nationalpark-wattenmeer.de/node/1445>

